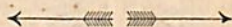

ՀՐԱՑ. «ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐԻ ԹԻՒ 1

ՊԱՏՐԱՍՏԵՑ՝

ՄԻԶՐ. Մ. ՍԵՓԵՐԵԱՆ
(ՄԱՐՏՈՒՆԻ)

ՈՒՍԱՆՈՂԱՅ ՏԱՐԵԳԻՐՔ

1936

Ա. ՏԱՐԻ

ՊԱՐԱՆ
ՅՈՆԻԿԵԱՆ
ՊԵՐՈՒՔ

059

Ու - 72

059.

059
06 JUN 2009

72

72

Հ Օ Ն

Բոլոր Անոնց՝

Որոնք Գերագույն Նուիրումով մը՝

Անկեղծօրէն Աւխատեցան ու Զոհուեցան,

Հայ Գոյութեան Պայքարին մէջ,

Առանց Անուն մը Յիշատակ մը ձգելու ...

Դառնալով Վերածնող Հայուն՝

ԱՆԾԱՆՈԹ ԶԻՆԻՈՐԸ:

Հրատարակչ. Մարմին

ՄԵՐ ԽՕՍՔԸ

Հայ Յեղափոխական մասենագրութեան օգտակար րլլալու նպատակով՝ կազմած ենք ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԻ ՀՐԱՆՈՒՄԻ ԱԿՏԻ ԸՆԿ. Ը ՈՐՈՒՆ ԳՐԱԽԱՆՈՐ ԳՈՐԾՐ ԿԻՏԻ ՐԼ՝ Հայ մտային, գաղափարական ու բարոյական զարգացման ստատուոյ հրատարակութիւններ ի լոյս բնծայել:

Կ'զգանք թե՛ շատ ծանր պարտականութիւն մըն է, որ կ'ստանցնենք. սակայն երբ նկատի կ'ունենանք նաեւ բազմակողմանի հասարակական օգուտները, այն ասեմ սիրով կը վերցնենք մեզի ներկայացուած այդ խաչը, Զայն ամենիւն այնքան՝ որքան մեր երիտասարդի կարողութիւնը կը ներէ:

*
* *

Ներկայիւս, աչի առաջ ունենալով Հայ սփիւռքի մէջ օրացոյց հրատարակելու նորութիւնը, հասարակութեան մէջ անոր գտած ընդունելութիւնը, եւ մեր առաջադրած նպատակին հետ ասոր ունեցած առնչութիւնը՝ մեր անդրանիկ հրատարակութիւնը կ'սխիւնք ներկայ ՈՒՍԱՆՈՂԱՅ ՏԱՐԵԳԻՐԻՔ ով:

Ուրախ ենք որ մեր այս ձեռն սրկին իրականացման համար, մեր գործի արժեքին ծանօթ ընկերներու կարգին ընկ Միւր. Մ. Սեֆերեան, առաջին օրէն, մեզի զօրավիթ հանդիսացաւ, եւ ընդառաջելով մեր հրաւերին ակնարկուած տարեգրքին պատրաստութիւնը ստանձնեց, վերջերս իրեն վիճակուած դժուարին պայմաններուն մէջ. որոնց մէջ զտնուող ուրիշ մը դժուար քի յանձն առնէր այս ծանր աշխատանքն, առանց նոյնիսկ վարձատրուելու ակնկալութեան:

*
* *

Հազարումի չաժանցներէ վերջ մեր Օրացոյց-Տարեգիրքը հրապարակի վրայ է այսօր: Բնական է ունի իրեն վիճակուած քերիները, սակայն այդ բոլորին հետ, Անոր ներկայացուցած առաւելութիւնները կ'ուսան իրեն ժամանաւոր պատմ. արժեք մը:

Հոն, հին օրացոյցին հետ օրին (եւ տարիներով) հօրագրուած են հայ Յեղափոխութեան, նահապետութեան, վերածնունդի, վերաշինութեան եւ եղբայրականութեան դեպքերն ու դեմքերը: Որոնք կը բնորոշեն մեր մտաւոր երեկն ու այսօր:

Ան՝ իւր նոյն բովանդակութեամբ շահեկան է բոլորին, առանց խտրութեան: Քանի որ զայն գնողը, տարի մը գործածելէ ետք, իւր ֆոյլ պիտի ունենայ տեւական հօրէն արժեքաւոր եւ պիտանի գիրք մը:

Հակառակ Անոր տպագրական ու փրէսներու անհամեմատ ծախսին նշանակած ենք միայն 6 Զրնգ. գին մը որպէսզի ամէն ոք կարենայ գնել զայն: Մեր այս գոհողութիւնը կ'ընան գնահատել միայն անոնք որոնք տեղեկ են հրատարակչական գործին: Այն՝ 180 էջ 62 պատկեր բովանդակող տարեգիրք մը, մեծադիր խորհրդաւոր կողմով մը, 6 Զրանք, սա կ'ապացուցանէ թե՛ մեր նպատակը նիւթական չափ ապահովել չէ, այլ սոսկ ծառայել եւ օգտակար ըլլալ:

Յառաջիկային համար վերապահած ենք զրական գեղարուեստական բաժիններ: Այս անգամ այդ բաժիններուն լինելը, մեզի ու ի հասած րլլալուն համար լիարժեքիւն գնունք մեր Բ. տարուան, ապա լինելով գրող ընկերներուն ներդրամութեան:

Մենք ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԻՆԻ ներկայացուցիչներս, մեր այս առաջին պատրաստութիւնը կատարած՝ կ'սպասենք մեր սոյն գործին հանդէպ ցոյց տուած հասարակութեան վերաբերմունքին, շահագրգռութեան եւ սպառման եղանակին:

Այժմ վստահ թե ամեն ոք, ոչ միայն իրեն համար պիտի գնե օրինակ մը, այլ ուրիշներ ալ պիտի նուիրէ իր ազգականներուն, ընկերներուն եւ բարեկամներուն, իբրեւ յարմարագոյն յիշատակելի նուէր մը :

Այսօր վերջ մինչեւ հիմայ եւ ասկէ յետոյ, մեզի օգտակար եղողներուն կը յայտնենք մեր շնորհակալութեանց հետ նոր տարուայ յաւագոյն մաղբանքները :

15 Նոյ. 1935

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ ՀՐԱՏԱՐԱՎՅԸ.

Պէյրուք

ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

(ԳՆԻՔ)

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Ա. — Մեր հրատարակութիւնները պիտի կրեն ընկերութեան կնիքը :

Բ. — Կողքի «ՈՒՍԱՆՈՂԱՅ ՕՐԱՅՈՅՑ»- 1936» վերտարութիւնը՝ գործն է ողբ. Մ. Աղազարեանի արժանաւոր որդւոյն՝ ընկ. Միգրային, որը ամէն տեսակէտով մօտ ասեմէն կը դառնայ իր հօր յաջորդը :

Գ. — Բ. հաստիւն մէջ պիտի յիշենք հրատարակութեան սպառման մեծապէս նպաստող ընկերներու անունները :

Դ. — Յառաջիկայ տարուան համար նախընտրելի է մեզ ստանալ անցեալի յեղափոխական դէպքերու ու դէմքերու յուշեր, պատմական արժէք ներկայացնող անտիպ լուսանկարներ, փաստաթուղթեր, որոնք մեզի հասած պէտք է ըլլան ամէնատեղ՝ մինչեւ 1936 Յունիսի սկիզբը :

Հետեւեալ հասցէով

S. YÉGHIAZARIAN

c/o IMP. G. DONIGUIAN

Rue Nahr St. Michel

Beyrouth

(R. L.)

“ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԻ”, Հրատ. Ընկերութեան կողմէ ներկայ տարեգիրքը պատաստելու հաւերը, չի կրցայ մերժել. հակառակ անոր որ, տարիներ շարունակ, իբրեւ համեմատական, հայ գրին ու սերունդին ծառայելէ յետոյ այժմ սիրած ասպարեզէն հեռացած՝ մեր ապուստը հոգայու համար, խիստ անհանելի յըջիկ վաճառորդի գործով մը կ'զբաղուիմ: Աւելս անց մը յոգնեցուցիչ, գործ մը, որուն համար պատաստուած մը չէի երբեք...

Ներկայ գործի պատաստութեամբ՝ իմ քնկերային դոյզն պարտականութիւնս կատարած կ'զգամ: Անոր ծանր աշխատանքի տարած եմ՝ զիս փայտաշէնի առաջնորդող յոգնած վիճակով Արեւմուտին տուն վերադառնալէ յետոյ՝ զիւրերէն, երբ քունը կենսական էր: Այսպէս, առնուազն 4 ամիսներ (նախապէս ունեցած ծանօթութիւններէն զատ) պրպտած եմ 100 է աւելի զիրի, բերք, հանդէս, օրացոյցեր. եւ այդ բոլորին՝ ձեւաւորած եմ ներկայս, բաղդատական եղանակով:

Կ'ընդունիմ քե՛ պակասութիւններ. քերիներ կան: Անոնց մասին՝ հանոյ՛ պիտի գգամ լսել զիտողութիւններ իրազեկներէ, որոնք կրնան ինձ շնորհիւ Rue Nahr Beyrouth ի հասցէնդ:

Այս պարագան նկատի առնելով, յարգելի քերքեր-ցողներուն ու շաղկապեան էր յանձնեմ *Կարեւոր զրեպակներու* բաժինը:

Իսկ ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԻ Հրատ. Ընկերութեան շնորհակալութիւններս կը յայտնեմ, որ առիթը բնական լինելի գաղափարական այս համեմատութեան կատարելու համար:

Նոր Սերունդին հետ եւ Նոր Սերունդին համար՝
ՄԻՀՐԱՆ Մ. ՍԵՖԵՐԵՆ

Զորեքաբքի

Նոր Տարի

- 1895 Հնչ. Ա. Կամաւորական խումբը՝ քնկ. Շաւարե
Շիշմանեանին հետ՝ Ամերիկայէն նամբայ կ'իլլէ դեպի
Կիլիկիա:
1897 Գումգաբուի ցոյցին հերոս՝ քնկ. Յ. Ճանկարեան
Արեւայի բանակէն ազատելով՝ Կիպրոս կը հասնի:

Հինգեքաբքի

2

- Թե ինչո՞ւ հայ համայնավարները կը բնադատեն
Հնչ. Կուսակցութիւնը, հասկնալու համար կարգադրեմ
քնկ. Ա. Սապահգիւլեանին՝
“ԲԱՐԵՐՈՐ ԵՒ ԵԶԵՐՈՐ ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ”

Ուրբաթ

3

- 1932 նոյնանի մեջ կը բացուի Մարտիկ - Լեւոնիկով
ինստիտուտին:

Շաբաթ

4

- 1932 Յունաստանէն Խ. Հայաստան մեկնող Ա. Կա-
րաւանը կը հասնի Բարում:

Կիրակի

5

Ճրագալոյց

- 1921 Խ. Հայաստանի Պետ. Համալսարանի կազմութեան
մասին հրամանագիր:

Երկուշաբթի

6

Ծնունդ

Սօցիալիզմը իր բոլոր կողմերով եւ պատմութեամբ ուսումնասիրելու համար կարգացե՛ք ընկ. Վ. Տիրաթի

«ՍՕՅԻԱԼԻԶՄԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ»,

Երեքշաբթի

7

Յիշակ-մեռելոց

1911 Ս. Դ. Հեյ. Կուսակցութեան աշխատանքին շնորհիւ հիմք կը դրուի Պարսկաստանի Սօցիալ-Դեմոկրատ կուսակցութեան:

Չորեքշաբթի

8

1920 Հայկ. Լեգեոնի Սպաներեն՝ ընկ. Արթ. Բամուզ-նեան էլ-Օլլուի մէջ տարած յաղթանակին համար ձեն. Կուրօի կողմէ կը գնահատուի:

Հինգշաբթի

9

Որպէս Հայ պէսք է գիտնայ Հայկ. տեղահանութեան եւ ջարդերու դրդապատճառն ու պատասխանատուները, ուրեմն պէսք է կարդայ ընկ. Ս. Սապահ-գիւլեանի՝ «ՊԱՏՄՈՒՆԱՏՈՒՆԵՐԸ»,

Ուրբաթ

10

1916 Ընկ. Յրթ. Մ. Իսկէնսերեան Ա. առթիւ հայկ. լեգեոնին կամաւորագրուելով՝ իր ընկերներուն հետ Մօնարկո (Կիպրոս) կը մեկնի:

Շաբաթ

11

Անցեալը ներկան եւ ապագան գիտնալու համար բաժանորդագրուելով կարդացե՛ք «ՀՆՁԱԿ»ը

Huntchag Pub. Co.

1238 P. O. Box Prov. R. I. U. S. A.

Կիրակի

12

է. or Ծննդեան

Հայ ազատագրութեան համար գործող ուժերու եւ անոնց փոխ-յարաբերութեանց վերահասու ըլլալու համար կարդացե՛ք ընկ. Յ. Ճանկիւլեանի՝ «ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐ ՀԱՅԿ. ՃԳՆԱԺԱՄԷՆ»ը

Երկուշաբթի

13

Տօն Ա.Ա.ՆԱԿԻՆԻ

1922 Խորհ. Միութիւնը Ժընեվի Խորհրդաժողովին կը հրաւիրուի:

Երեքշաբթի

14

1918 Կովսարներու Խորհ. ի նախագահ Վ. Ի. Լե. ցին՝ Հայաստանի ազատութեան եւ ինքնորոշման հրամանագիրը կ'ստորագրէ:

1918 Վ. Ի. Լեցինի վրայ մահափորձ կը կատարուի:

Չորեքշաբթի

15

1919 Գեւորդան աշխատանքային անաջնորդներ Վ. Լե. պնէխս եւ Ռօզա Լիստեկալուրկ կ'ըստացնուին Գեւորդանի մէջ:

Հինգեաբբի

16

1931 Աշխարհի մեջ առաջին անգամ ըլլալով, Երեւանի մեջ բացուեցաւ անդրանիկ Քրդական մանկավարժական Տեխնիկումը:

Ուրբաթ

17

1929 Հնչ. տղանդաւոր եւ երիտասարդ գործիչ ընկ. Սարգիս Տարունին կ'ապանենուի Դաւանկոյրեան կողմանէ Պէրուրի մէջ:

Շաբաթ

18

1918 Նախկին Հնչակեան եւ Անման Սեփանն Շահումեան Անդրկլի Արտակարգ կոմիսար կը նշանակուի:
1919 Խաղաղութեան խորհրդածով Բարձրի մէջ:
1929 Ընկ. Ա. Տարունին Կարմուխ բանտէ կ'արձակուի:

Կիրակի

19

Ա. Կիր. յեւ. ծննդ.

1924 Հայաստանի հնուրեանց պահպանութեան կոմիտէն կը հիմնուի:
1933 Պեւ. Օբերայի բացումը Երեւանի մէջ:

Երկուաբբի

20

Հնչ. հերոսական գործունեութեան մասին զաղափար կազմելու համար կարգացէ Զրանսայի տըր-շանի հրատարակած «ՅՈՒՆԱՐԶԱՆ»,

Երեքաբբի

21

1921 Մարտի հայոց տրիմաներկ հերոսամարտ:
1920 Խաղաղ. ժողովը իրաւապէս հանչցաւ Հայաստանը
1924 Վ. Խ. Լեւին մեռաւ:

Չորեքաբբի

22

Հայ սարագրութեան Նահասկութեան եւ ակահասկի արտանկիկ նկարագրութիւնները կընաւ գտնել Յեքասացի վասակաւոր աւուցիչ ընկ. Ի. Գաբրիէ-Լանի «ԵՂԵՆՆԱՊԱՏՈՒՄ» մեծահասար գրքին մէջ:

Հինգեաբբի

23

1930 Հնչ. կուս. հիմնադիրներէն եւ Փոփ Հայի մէջ Հայ Ֆեդափոխութեան նախընտր ընկ. ՇԻՄԱՆՆ (Գաբրիէլ Գաֆեան) մեռաւ Փիֆիլի մէջ:
1921 Երեւանի ժողովը Համալսարանի բացում:

Ուրբաթ

24

Անմահն Քաննեռու Քրմապեւ Փարամազի Երթասարգրութիւնն ու Վանի դատավարութիւնը վեպի վերածումն է ընկ. ԱՍՕ (Տիգրան Օսեան)ի կողմէ «ԳԱՏԱՍՏԱՆ», ր անունով կարգա՝ գայն եւ հիացի:

Շաբաթ

25

1923 Խ. Մ. Երեւանի ներկայացուցիչ Չիչեքինի լայնարարութիւնը Լոզանի մէջ ի նպատակ Հայ գաղթականներու:

Կիրակի

26

Բ. գկնի ծննդ.

1910 Թրք. կառավարութիւնը Ա. անգամ ըլլալով կր-
հաստատէ Հնչ. կուս. ծրագիրը:

1918 Վրաստանի կառավարութիւնը կ'որոշէ ձեռքակա-
լել Սսփ. Շահումեանը:

Երկուշաբթի

27

1859 Ռուսահայ բասրոնի Ա. ներկայացում Մոսկուայ:

1922 Խ. Հայաստանի պէտ. Ա. բասրոնի բացում:

1924 Վ. Ի. Լենինի քաղուժը Մոսկուայի կարմիր հրա-
պարակին վրայ:

Երեքշաբթի

28

1915 Մասնիչ Արշալիր Սահակեանի դէմ մահափորձ
կը կատարուի (Վ. Պօլիս) Բերայի մէջ, կը ձերբա-
կալուին ընկ. Արամ Աչըզպաշեան եւ այլն:

1934 Լիբանանի երեսփ. ընտրութեան մէջ Դաւենակցու-
թիւնը կը պարտուի եւ Լիբանանի Ա. Հայ երեսփո-
խանը կ'ըլլայ Հնչակեան ընտրելի Պ. Վ. Լէյլեկեանը:

Չորեքշաբթի

29

1923 Ա. բանուր. Ֆախլլէի բացում Երեւանի մէջ:

1926 Անդրկովկասի կենդրոնական կը փութարկէ Երե-
ւանի մէջ ժողովրդ. տուն կարուցանելու բանաձեւ:

Հինգշաբթի

30

1932 Պէյրութի հայկ. հսկայ քեմքը հրդոյ նարակ կ'ըլլայ:

1922 Խ. Հայաստանի խորհուրդներու Ա. համագումարը:

Ուրբաթ

31

1864 Գերութեան վերացումը հիւսիս. Ամերիկայի մէջ:

1921 Պետականացում Հայաստանի ջրերու, գետերու,
լիճերու ջրանցքներու եւայլն:

Շաբաթ

1

Փետրուար

1896 Հնչակ. կուս. ղեկավարութեամբ Ապստամբող
Զեյթունը՝ 4 ամսուայ հերոսամարտէն վերջ՝ յաղ-
թական կը հռչակուի:

1924 Անգլիան կը նախնայ Խ. Միութիւնը:

Կիրակի

2

Բարկնդն. առջրց.

1903 Վարդգէսի մասնիչ Խաչիկ Սեմերենսնը skrorի
կ'ենթարկուի:

1916 Կարիքը կը գրաւուի Ռուս-Հայ բանակէն:

1920 Խ. Ս. Հ. Մ. Ի եւ Էսթոնեայի միջեւ խաղաղու-
թեան դաւանագիր:

Երկուշաբթի

3

1916 Մուշը կը գրաւուի Ռուս-Հայ բանակէն:

1922 Հ Ս Խ Հ Ի Ա. համագումարը կը հրատարակէ
Հայաստանի Սահմանադրութիւն- օրենք-ը:

Երեքշաբթի

4

Կ'ուզե՛ք հասկնալ քե՛ ի՞նչ ձեռով եւ օրէնքներով
կը կառավարուին պետութիւնները. Պէտք է կարդա՛ք
Անմահն ընկ. Ե. Առաք (Սահրաստեան) Ի
«ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ԻՐԱՒՈՒՆՔԸ» գիրքը:

Զորեհաքքի

5

- 1923 Գ. Միջազգայնական գործ • կամիսեն իր նշանակությունը հաստատեց Հնչ. կուս. Հայկ. պրոլետարիատի բացառիկ ներկայացուցիչ ըլլալը:

Հինգեաքքի

6

- 1918 Ռուսական գրաւեց Ռուսաստանի Պիսարապիտ հողամասը:
1934 Հակախառնակարական ազգայնականներու արիւնանեղ ցոյցը Բարիզի մէջ:

Ուրբաք

7

- 1869 Ռուսահայ ժողովրդ. մեծ բանաստեղծ Եւ. Զօգի հիմնադիր Յովհաննէս Թումանեան կը ծնի Դսեղ (Լոսի) գիւղին մէջ:

Շաբաք

8

- 1904 Ռուս-Հաբոն պատերազմը տեղի կ'ունենայ:
1924 ԽՍՀՄ-ը կը ճանչցուի Խալիկոյ կողմէն:

Կիրակի

9

- Գ. զինի Ծննդ.
1921 Այնթապի թուրքերը սարսափած՝ անձնասուր կ'ըլլան:

Երկուեաքքի

10

- 1918 Անդրկովկասի սեյմին բացում:
1918 Խ. Ռուսեան կը մերժէ Պրես-Լիթուսի խաղաղ. դաշնագիրը, բայց կը հռչակէ պատերազմը վերջացած:

Երեքեաքքի

11

- 1921 Թուրք ապսամբութիւն Եւ Մարաշի հայոց կոտորածը:
1921 Լոռիի գիւղացիութիւնը կ'ապսամբի Վրաստանի մէջ մեծ ճակատագրական կառավարութեան դէմ:

Զորեհաքքի

12

- 1922 Տօք. Պենենի կազմած Ռու. Միութեան վերջ Ս. Դ. Հնչ. կուս. Պիտուրի Հնչ. Ուսանող. Միութիւնը՝ կը վերակազմուի Սահայի եկած Ռու. ընկերներով:
1924 Յոյց եւ ընդ. գործադուլ Ֆրանսայի մէջ:

Հինգեաքքի

13

- 1922 Ս. Դ. Հնչ. կուս. Դամասկոսի Ռու. Միութիւնը կը հիմնուի Ասանայի Ռու. ընկերներով:
1924 Ս Խ Հ Մ Ը կը ճանչցուի Նուրիկիս յեն:

Ուրբաք

14

Տեառընդառաջ

- 1861 Հռչակաւոր սօցիալիստ տեսաբան, հրապարակագիր հրեհոր, եւ հայ հանճարեղ միտք ընկ. Սեփան Սապահիւյան կը ծնի Նալեիքեւանի Զահուկ գիւղը:

1936

ՓԵՏՐՈՒԱՐ

1936

Շաբաթ

15

Ս. Դ. Հնչ. կուս. գործունեությունը եւ անոր հետ-
 րոսներու կեանքի մասին հասկնալ կ'ուզե՞ք.
 կարդացե՛ք ընկ. Ե. Սիրվարդի խմբագրած
 «ՀՆՁԱԿԵԱՆ ՏԱՐԵՑՈՒՐ» Ա. Ե. Բ. հատորները:

Կիրակի

16

Ե. զկնի ծննդ.

1921 Հայաստանի մեջ ապստամբական գործողություններ
 Խ. իշխանությունից դեմ Դաւանակ. խմբագրած Սմբա-
 տի, Մարտիրոսի, Մուշեղի ձեռնով:

Երկուշաբթի

17

Հնչ. կեանքի, Կիլիկիոյ անկախության անձ-
 քերու եւ սօցիալիստական մեքերու արտադրություն-
 ները կարգալ կ'ուզե՞ք - կարդացե՛ք
 Արամ-Նուարդ Ասպետի

1921 ի «ԿԻԼԻԿԵԱՆ ՏԱՐԵՑՈՒՐ»

Երեքշաբթի

18

1921 Դաւանակցական արիւնայի եւ անյաջող արկածա-
 խնդրությունը Հայաստանի խորհրդային իշխանու-
 րեան դեմ:

Չորեքշաբթի

19

1918 Հոգը կը համայնացուի Խ. Ռուսիոյ մեջ:
 1921 Խ. Հայաստանի Յեղափոխ. կամիսէն կը հեռանալ
 Երեւանէն եւ իշխանությունը ձեռք կ'առնեն Դաւ-
 նակները:

1936

ՓԵՏՐՈՒԱՐ

1936

Հիգնաբքի

20

Վարդանանց

1924 Խ Ս Հ Մ Է կը հանչուի Աւստրալիոյ:

1925 Խ. Հայաստանի Նոր Բայազիտին ջրանեւերա-
 կայանի բացում:

Ուրբաթ

21

1919 Բանուր. յեղ. շարժում Պոստիքեշի մէջ:

1921 Դաւանակները կ'սկսին ձեռքաւորել եւ բանտարկել
 հայ համայնավարները եւ հակադաւանակ բոլոր
 տարրերը:

Շաբաթ

22

1927 Ընկ. Ալեքսանդր Տեր Վարդանեանի Ուսուցչ. եւ
 Հասարակ. գործիչի Բանակին մէջ Յոբէրեանա-
 կան հանդէսը Ղազմին (Պարսկաստան) ի մէջ:

Կիրակի

23

Բուն Բարեկնդն.

1920 Հնչ. ծանօթ գործիչ եւ Կիլիկիոյ ականաւոր
 փաստաւոր հանձնի ընկ. Կրպտ. Չալեան Հանձն
 Գայմագամ կը հեռանալու, ուր աւաղ պիտի հա-
 հասակուրէր Արմենիոյն անկումովը:

Երկուշաբթի

24

1921 Խ Ռուսիոյ եւ Թուրքիոյ մէջ հաւանական դաւանակը:
 1928 Խ Ս Հ Մ ի եւ Նորվեգիոյ միջեւ առեւտ. դաւանակը:
 1931 Հայ ազատագրութեան հիմնադիր Եր. Լալայեանի
 մահը:

340-98

Երեւաբքի

25

- 1921 Վրաստանի մեհեռիկներուն կը յաջորդէ Խ. Իւսանիսը: Թիֆլիզի գրական մասնակցեցաւ նաեւ Հնչ. գործիչ ընկ. Ասատուրը իր 500 զինուորներով:
- 1929 Քրդական նոր այբենարան լատին տառերով:

Զորեւաբքի

26

- 1921 Հնչ. հրամանատար ընկ. Ասատուրը կ'այցելէ Հնչ. կեդրոնը եւ զեկուցանէ Լոռիի ապստամբութեան եւ Թիֆլիզի գրական տուրջ:
- 1933 Ընկ. Մանուկ Մարութեան կ'իյնայ Դաւանակցութեան զնդակով ի Կրքնօպլը:

Հինգեւաբքի

27

- 1932 Պարուլ կը հասնի Հայաստան ներգաղթողներու Բ. կարավանը:
- 1933 Հիթլերի խաղով Ռայխստակ-Բարլամենք-ի շէնքը կը նրդեհուի:

Ուրբաք

28

- 1919 Հմայեակ Արամեանց (Մ. Շուս) իբրեւ անմահ Բասմենու մասնիչներէն՝ տրորի կ'ենթարկուի ընկ. Ս. Վ. ի խումբին կողմէ, Կ. Պոլիս:
- 1920 Հայեպի մէջ հայոց ջարդը տեղի կ'ունենայ, դաւանակցներու դրօշին տակ:

Շաբաք

29

Զեր տահուն համար դիմեցեք Կ.տնիկեան տպարանը:

Կիրակի

1

Բ. Քառասնորդաց

- 1920 Կ. Պոլիս կը գրաւուի դաւանակցներէն:
- 1922 Ս Խ Հ Մ ի հետ Առեւտ. դաւանադիր կը տնտրագրէ Շաքեան:
- 1934 Խ. Հայաստանի հարստապետ Թորոս Թարամանեան կը մեռնի:

Երկուեւաբքի

2

Պարսկաստանի 1909 ի մեծ լեղափոխութիւնը ի՞նչ պէս պատրաստուեցաւ եւ ի՞նչ դեր կատարեց Ս. Դ. Հնչ. կուսակցութիւնը, կարդացե՛ք, ընկ. Սակրատեան Գեղեցեանցի՝

«ԹՈՂ ՓԱՍՏԵՐԸ ԽՕՍԻՆ», գիրքը:

Երեւաբքի

3

- 1861 Զար Ալեքսանդր Բ. թ գիւղացիներու ազատութիւնը կը հռչակէ:
- Բաժանորդագրուեցե՛ք «ԿԱՅԾ», ին
- CAIZA POSTAL 1575
- S. Paulo. Brazil. So. AMERICA

Զորեւաբքի

4

- 1905 Թիֆլիզի մէջ բանուր. մեծ ցոյց, որուն մեջ խոնոր դեր ունեցած է Ս. Դ. Հնչ. կուսակցութիւնը:
- 1922 Խ. Հայաստան կ'ընդունի նոր ուղղագրութիւնը:

Հինգեւաբքի

5

Ուրբաթ

6

- 1919 Գ. Միջազգայնականի Ա. Գոնկերեն կը գումարուի Մոսկուայի մէջ։
- 1920 Եւրոպայի մեծ ֆաղաֆներու մէջ բանուր. հսկայ ցոյցեր եւ Միութեան ի նպաստ։

Շաբաթ

7

- 1893 Կ. Պօլսոյ Պատրիարք Խորէն Արք. Աւերգեան, որպէս ազգավնաս՝ սեռօրի կ'ենթարկուի Հնչակեաններու կողմէ։

Կիրակի

8

Գ. Քառասնորդաց

- 1910 ԿԱՆԱՆՅ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՕՐ
- 1925 Խ. Հայաստանի օրհնաբեր Շիրակի ջրանցի բացում, ուր ներկայ կ'ըլլան Սեւ Մ ի պէս. անդամները

Երկուշաբթի

9

- 1921 Ֆրանսո-Թիւրք էնկիւրիի համաձայնութիւնը կ'իլիկեան պարպելու համար։
- Բաժանարդագրուեցիք „ԶԱՐԹՕՆՔ“, ին
- B. P. 47 Le Caire (Egypte)

Երեքշաբթի

10

- 1919 Դերման սպարակեանները կը կռուին Պերլինի փողոցներուն մէջ։
- 1921 Դաւեանկից բանակը կը գրաւէ Հաւնոսի ձախ ափը։

Չորեքշաբթի

11

- 1917 Զար Նիֆոյա Բ. ր կը ցրուէ պէս. Տուման (Երեսփ.) ժողովը). Փեքոսկրաշի գորքը կ'ապսամբի։
- 1925 Զին մեծ յեղափոխական՝ ՍՈՒՆ-ԵԱԹ-ՍԷՆԸ կը մեռնի, Ծնած՝ 1866 ին։

Հինգշաբթի

12

- 1917 Ռուսական ՓԵՏՐՈՒԱՐԵԱՆ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆ։
- 1922 Հայաստանի, Վրաստանի եւ Ասրայեանի Ս. Խորհ Զեկեացեայի յայտարարութիւն։

Ուրբաթ

13

- 1881 Զար Ալեքսանդր Բ. սեռօրի կ'ենթարկուի։
- 1887 Զար Ալեքսանդր Գ. ի դէմ սեռօր։
- 1919 Հայկապի հայ (ապա Հնչ.) Ուս. Մ-թիւնը կը կազմուի։
- 1921 Սեւ Մ խաղաղ, դաւեանգիր կը կնքէ Լեհաստանի հետ։

Շաբաթ

14

- 1883 ԴԵՏԱԿԱՆ ՍՕՅԻՍԼԻԶՄԻ ՀԱՅՐ՝ ԿԱՐԼ ԼԵՆԻՆԻ ՄԱՐՔԻ կը մեռնի Լոնսոնի մէջ։
- 1928 Վնդր. կեմդգործկամը հասաւջանի բացում Պաֆօ ի մէջ։

Կիրակի

15

Գ. Քառասնորդաց

- 1894 Ոսգիայիս Յեղափոխ. Առաքեալ ԱՆՄԱՀՆ ԺԻՐԱՅՐ (ՄՏՐԱ. Պօյանեան) կը կախուի Եօզգասի մէջ։
- 1921 Հայկեր Թալեաթ փաշան Պերլինի մէջ կ'ապանեուի Հայ վրիժառու Սողոմոն Թէյլերեանի կողմէն։

Երկուցաբքի

16

- 1894 ԱՆՄԱՀՆ ԺԻՐԱՅՐ ի իբր փոխ հասուցում Հնչակ-
եանները կը կախեն Սոգկասի հայաճեաց Մուֆթին
1907 Յանուն հայ դասին՝ Հնչ. կեդրոնի կողմէ համա-
գործակցելու կոչը՝ Բաշենակ բիւրօյէն չընդունուիւր.
1921 Խորհրդային - Թուրք դաշնագիր կ'ըստնագրուի;

Երեքաբքի

17

- Հիւանդութեանց. դարմանումի բնական եւ նորա-
գոյն մեքոսներու, սնունդներու մասին կ'ուզեմ
տեղեկատու. կարդացե՛ք ընկ. Տօքթ. Գր. Պայտարի
„ԱՐԻԻԱԿԱՆ ԱՌՈՂՋԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ“ գիրքը:

Չորեքաբքի

18

- 1871 Բարեգի մեծ կը հռչակուի ԿՈՄԻՒՆԱՆ, որով դե-
պի Վերայի խոյս կուտայ Թիքի կառավարու քիւնը

Հինգեաբքի

19

- 1915 Մարգուան - Ամասիոյ մեծ կը ձեռքաւայուին ծա-
նօթ ընկերներ. Գագիկ Օգանես-սն. անվեներ Մա-
միկոն Վարժապետեան. Առիւծ Խաչիկ Աղամեան
մօտ 17 ընտանիքներ որոնք կը սպաննուին Չեչի-
Տերեպին մեծ.

Ութաբքի

20

- 1922 Խ. Հայաստանը կը վաւերացնէ կարգի խորհ-քուրք
խաղաղ. դաշնագիրը.
1928 Խ. Հայաստանի ժողովմխորհի նախագահ կ'ըն-
տուի Սահակ Յէր Գաբրիէլեան:

Նաբաք

21

- 1917 Զար Նիֆօլա Բ. ր կը ձեռքաւայուի:
1919 Պօլսահայուն պատահաւ մասնիչ Յրքն. Մկրտիչ-
եան տեղի կ'ենթարկուի Կ. Պօլսայ մեծ:
1919 Խորհրդայնացում Հունգարիայի:

Կիրակի

22

Է. Քառասնորդաց

- 1923 Օդանաւային եղեռական արկածի գոն կ'ըլլան Ա.
Լիթանիկեան, Ա. Աթաբէկեան եւ Մազելեւսկի:

Երկուցաբքի

23

- 1879 Մեոյ դաւեսի Յերմանը կեղեքի Մուսա բէկ իր 130
ձիւտներով կ'առեւանգէ Միտայեց Կիւիկ Իիզմար.
որուն համար այնքան աղմուկ բարձրացաւ:
1923 Բանաստեղծ Յովհաննէս Թումանեան կը մեռնի
Մոսկուայի մեծ.

Երեքաբքի

24

- 1922 Խ. Հայաստանի պէտ. պանքայի բացում.
Բաժանորդագրուեցէ՛ք „ՆՈՐ ԵՐԿԻՐ“, Օրաբերքին
227 Boulevard Raspail Paris (France)

Չորեքաբքի

25

- Կ'ուզե՛ք ուսումնասիրել հայ կեանքը Հայկէն միջեւ
օսմ. սահմանադրութիւնը, կարդացէ՛ք Մարգուանի
գօլիքին տետրը եւ ծանօթ գործիչ Անմահ ընկ. Գա-
գիկ Օգանեանի „ՀԱՅԱՍՏԱՆԻՄ“, ր

Հինգեաբբի 26

- 1918 Զօր. Անդրանիկի առանձին հարուածող զօրագուն-
դր կը կազմուի հակադաւաճակ եւ Հնչ. ուժերով:
1921 Խորհրդօ-քուրճ դաւն. ստորագրում Մոսկուայի մէջ:

Ուրբաթ 27

- Հնչ. Ֆէսայիին վեպը կ'ուզե՞ք կարդալ փնտնեցե՞ք
ընկ. Աւուդ Շահնազարի
“ՀԱՅ ՀԵՐՈՍԻ ԱՐՇԱԻԱՆՔԸ,,

Շաբաթ 28 Ս. Գր. Լուս.

- 1915 Սեբաստիոյ մէջ կը ձերբակալուին Հնչ. գործիչ ընկ
Հանի Գր. Գարամանուկեան (Գասապ Ճալաս)
Պայտար Յովհաննէս, Մանուկ Պէյլեւեան եւ այլն:

Կիրակի 29 Զ. Բառաս.

- 1885 Վանի մէջ իբրեւ լեղափոխական կը ձերբակալ-
ւի Մկրտիչ Սեֆիլեան:
1928 Աւստրիացի Մաքսիմ Կորֆի 60 ամեայ Յօք. Բ
կը տօնուի եւ. Հայաստանի մէջ:

Երկուեաբբի 30

- 1885 Խրիմեան ՀԱՅՐԻՎ Վանէն համբայ կ'ելլէ դէպի Կ.
Պոլիս:
ՅԻՇԷ ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ, ՕՒՆԷ Եւ. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻՆ.

Երեքաբբի 31

- 1909 Հայ քաղաքական անգուհական միսէ՝ ընկ. Ս. Սա-
պահիւլեան Իզմիր կ'այցելէ:

Չորեքաբբի 1 Ա.ՊԻՒԼ

- 1909 Ասանայի Ա. կոստածը. քաղաքի հայերը յաղթական
1920 Էնկէտ գիւղը Հնչ. դեկալարութեամբ կը դիմէ
ինքնապաշտպանութեան:
1927 ընկ. Ս. Տխրունին կը ձերբակալուի Հալէպի մէջ:
1929 Լիբանանի Հնչ. Ա. պաշգ. ժողովը:

Հինգեաբբի 2

- 1909 Դաւաճային Կիլիկիոյ (ԲԻԻԶԻԻՔ ԶԷՅՅՈՒՆ) Շէյխ-
Մուրաթ հայ գիւղը՝ ինքնապաշտ. կը դիմէ:
Հասան պէյլի հայ գիւղը ինքնապաշտ. կը դիմէ:
1921 Կարմիր բանակը կը մտնէ Երեւան. Վրացեանի իւ-
խանութեան վերջ կը գրուի:

Ուրբաթ 3

- 1909 Սարսափազող Տ. Խօյ ինքնապաշտ. կը դիմէ:
1920 Մեծն Փարամազի յաջորդ՝ ընկ. Սեդրակ Շահէն
Ամերիկայէն Ասանա կը հասնի Կուս. միսիայով:

Շաբաթ 4

- 1896 Ոլբ. Վեքրան ընկ. Գօլոգ (Յովհ. Կիրակոսեան)
15 տարուայ բանի դատապարտուելէ վերջ՝ կը փա-
խի եւ կը մտնէ Սասուն:
1909 Հանըն ինքնապաշտ. միջոցներ ձեռն կ'առնէ:

1936

Ա. ՊՐԻԼ

1936

Կիրակի

5

Ծաղկազարդ

- 1909 Սիս ինքնապաշտպանութեան կը դիմէ:
 1915 Սեբաստիոյ մէջ կը ձերբակալուին Հնչ. գործիչ ընկ.
 Յ. Մուրաճ (Կուրիկեան) Տէվէ Տիգրան. Աբէլեան
 եւն. 40 օր վերջ կ'սպաննուին Մաշաթար Երեւանի մէջ:

Երկուշաբթի

6

- 1909 Թուրք հաւատարմութեան խաբուելով՝ Ասանայի հա-
 յութիւնը իր զենքերը եւ լանցքն: Ափսո՛ս... Եկե-
 փուրացիք 22 չիֆթեքն ու 20 հազար քրտաց զէնք
 կ'առնէին վերջ անվաճա՝ Ասանա կը հասնին:

Երեքշաբթի

7

- 1915 Խուրճի փաշայի հրահանով մէկ ժամուայ մէջ կը
 տեղահանուին Զեյթունի երեւելիները:
 1921 Դաւանակ մալգերիսներ կը փախին Զ. սնգեզուր:

Չորեքշաբթի

8

- 1915 Վանի բանակին մէջ կը խողովուրդուին ընկերներ.
 Տիգրան Օսեան (Անո) Արաւէս Սոլապեան, Կրպ.
 Տանթեան, իսկ Ար. Բուսեան եւ Հ. Էրիմիւս.
 Եան հիւանդ վիճակով: Մինչ միւս կողմէ Վանի հա-
 յութիւնը ինքնապաշտպանութեան կոչուր կը մղէ:

Հինգշաբթի

9

Աւագ հինգ.

- 1918 Սեյմը կը յայտարարէ Անդրկովկասի անջատումը:
 1922 Սուէիոյ զնգակին զօն կ'երթայ մարտիկ-գրագէտ
 եւ Հնչ. գործիչ ընկ. Յաբէր Մ. Իսկէնքերեան:
 1922 Արեւմտահայերու Անդրկ. համագումարի բացում:

1936

Ա. ՊՐԻԼ

1936

Ուրբաթ

10

- 1904 Տրապիզոնի մէջ ընկ. Հմբ. Խսեան տեղի կ'են-
 քարէն Մասնիչ Խորեն Կորպալեանը:

Շաբաթ

11

- 1918 Ս. Դ. Հնչ. կեդրոնը պաշտօն. յայտարարութեամբ
 կը բողոքէ Դաւանակ Մուսավար-Մեհեթիկներու
 (Սեյմի) կողմէ Անդրկովկասի եւ Ռուսիային բա-
 ժանման առթիւ:
 1825 Դերման Սոցիալիս Զերիման Լասալ կը ծնի:

Կիրակի

12

Զատիկ

- 1860 Դերման Սոց. Դեմ. կուս. ը կը հիմնուի:

Երկուշաբթի

13

- 1866 Ազատութեան երգիչ եւ պրօպականտիս Մալեյ
 Նալբանեան կը մեռնի:
 1917 Ամսթերսամի մրջազգ. Սոց. համագումարին Ս.
 Դ. Հնչ. կուս. ներկայացուցիչ Դ. Պլիխանով
 (որ Լենինի ուսուցիչը կը համարուի) Ռուսիա կը
 վերադառնայ:

Երեքշաբթի

14

- Կարդացե՛ք եւ ուսումնասիրեցե՛ք
 Ս. Դ. Հնչ. կուս. Կ. Պոլսոյ մաս. Միութեան հը-
 րատարակութիւնները.

1. Պատմութեան փիլիսոփայութիւնը. Ա. Կիսուր
 2. — Պատմ. մարտերայից (Ա. Կ.) 3. — Գիտութ. եւ
 Յեղափոխութիւն (քրդ. Վ. Զեյթունցեան) 4. — Ինչ
 է ընկերակարութիւնը 5. — Մենք եւ անոնք (քրդ.
 Վ. Զ.) 6. — Օպեր Լենին (քրդ. Ա. Կենեան)

1936

Ա. ՊՐԻԼ

1936

Զորեցաբքի

15

- 1906 Հ. Բ. Լ. Մ. Ե. կր հիմնուի Գանիրեի մեջ:
Հ. Բ. Լ. Մ. Ե. պեճ Է իր Բով ունեցած եւ քրքրի
վերածուած կտակները յատուցանէ Հայաստանի Ե-
նարարութեան:

Հինգեաբքի

16

- 1925 Սօֆիայի Մայր տանարին մեջ ռուսի պայքում:
1930 Սիւլի եւ Անգլիոյ միջեւ արեւս. դաւնագիր:

Ուրբաք

17

- 1915 Ուրֆայի մեջ նախանշանը կը դրուի հայաջինջ Բա-
ղաւականութեան:
1922 Խորհրդային եւ Գերման Բաբօլոյի դաւնագիրը:
1927 Գանթօնի մեջ Ֆաւիս յեղաւրջում:

Շաբաք

18

Հայրենակցական Միութիւնները իրենց կողման
ծառայելու համար՝ պէտք է նուիրուին ՄԱՅՐ
ՀԱՅՐԵՆԻՔ՝ Խ. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՇԻՆԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ.

Կիրակի

19

Նոր Կիրակի

- 1882 Անգլիացի հուշակաւոր գիտուն՝ Զ. Տարվին կը միռնի
1903 Հրեական մեծ ջարդ Քիւլ (Ռուսիա) ի մեջ:
1919 Ռուսական կը յարձակի Հունգարիոյ վրայ:

1936

Ա. ՊՐԻԼ

1936

Երկուաբքի

20

ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ԶՕՐՈՒԹԻՒՆ Է

Երեքաբքի

21

- Բաժանորդագրուեցէ՛ք եւ կարդացէ՛ք
Հայ Մամուլի տիտան՝ 32 ամեայ եւօրօյ
“ԵՐԻՏԱՍԱՐԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆ” ի
9 P. O. Box Mad. Sq. Sta.
New-York N. Y. U. S. A.

Զորեցաբքի

22

- 1918 Հայաստանի, Վրաստանի եւ Ասրպէյնանի Անդր-
կովկասեան Դաւնագրութեան յայտարարութիւնը:

Հինգեաբքի

23

- 1920 Ս. Դ. Հնչ. կուս. Ասանայի Ուս. Միութիւնը կը
կազմուի: Կիլիկեան պարպումէն յետոյ անոր մէն
մի անդամը հիմնեց իր գտնուած վայրին մեջ նոր
միութիւններ:
1921 Հայաստանի Յեղկոմը ընդհ. ներում կը հրատարա-
կէ Զանգեզուր եւ Պարսկաստան ապաստանող
խաբուած Հայոց:

Ուրբաք

24

- 1915 ՀԱՄԱԶԻԱՅԻՆ ՍԳԱՏՈՆ՝ ՀԱՅ ՆԱՀԱՏԱԿԱՅ
1924 Խորհր-Գերման Պերլինի դաւնագիր:
1931 Պէյրուքի Բեմբին Հնչակեան Հայրիկ ընկ. Քօլոգր
(Յովհ. Կիրակոսեան) կը մեռնի. Ծնած էր 1860 ին
Մեոյ Մգրագում գիւղը:

Շաբաթ

25

- 1920 Դաւանակիցները Սանդեմոյէն կը դիմեն Վ. Ուիլ-սընի եւ կ'առաջարկեն որ Ամերիկան ընդունի Հալասանի Մանսան:

Կիրակի

26

Աւստրալիական.

- 1867 Լոյս սեաւ. Կ. ՄԱՐԲՍ ի Կապիսալին Ա. հասորը; Բաժանորդագրուեցե՛ք եւ կարդացե՛ք

“ՊԱՆԲԱՆԱՆ ՄԱՍՈՒԼ”, Բ

Blvd. Maria Louisa 18 Sofia (Bulgarie)

Երկուշաբթի

27

- 1904 Կովկասի վոյսարայ Հայաստանց Գոլիցինի սեռ-րիսներէն միայն ողջ ազատուող Առիւծ Մհեր Մա-նուկեանը դաւանակներու կողմէ Սալմասի մէջ կը սպաննուի 40 զոհակներով:

Երեքշաբթի

28

- 1921 Մոսկուայի Ա. անմիջական օգնութիւնը Խ. Հալասանին (մեկուկեա միլիոն ռուբլի ոսկի)

- 1932 Ներգաղթի Գ. կարաւանը (1522 հոգի) բաբում կը հասնի:

Չորեքշաբթի

29

- 1920 Խորհրդայնացում Ասրայէնանի:

- 1934 Դամասկոսի արիւնայի Նահասակաց տօնը, ուր դաւանակներուն կողմէ կը վիրաւորուին ի մէջ այլոց եւ Հաննցի Յովն. Դանեան:

Հինգշաբթի

30

- 1915 Ասանայի մունեսիկէն վերջ՝ կ'սկսին եկեղեցիէն յետոյ խուզարկել տուները եւ ձերբակալել սչի՛ր զարնող հայերը, որոնց անմիջապէս կը յաջորդէ տեղահանութիւնը:

Ուրբաթ

ՄԱՅԻՍ

- 1889 Շիֆակոյի մէջ Ամերիկ. բանուոր. Միութեան ցոյցի ընթացքին՝ բանուորներ ոստիկաններու զնգակին զոհ զայցին: Ուրով Բ. միջազգայնականի Ա. համագումա-րը (1889) Մայիս մէկը հռչակեց ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՆ ՅԻՆ ԲԱՆԻՈՐՈՒԹԵԱՆ ՕՐ:

- 1910 Հնչ. Ուս. օրկան «ԿԱՅԾ» Բ լոյս կը տեսնէ Կ. Պոլիս

Շաբաթ

2

- 1929 Սոփիայի մէջ դաւանակներ կ'սպաննեն ընկ. Մա-րի Մարտիրոսեան:

Կիրակի

3

Կար. Կիրակի

Իբրեւ Հիբանանահպատակ՝ կ'ստարէ՛ր քաղաքացիա-կան պարտականութիւնները:

Երկուշաբթի

4

- 1915 Հնչ. գործիչ ընկ. Պետ. Գալիսեան 20 ընկերնե-րով կը նահասակուի:

- 1930 Զեյթունի ապստամբութեան 7րդ Հնչ. ղեկավար ընկ. Բեն. Պետեան կը մեռնի զահիրէի մէջ:

- 1930 Հնչ. 40 ամեայ Թոր. տօնակատար. Նիւ-Եօքի մէջ:

Երեւոյ

5

- 1818 Կը ծնի Կարլ Հենրիխ Մարտը Գերմանիոյ Տրիեր քաղաքը։
- 1915 Վանի յաղթական հայութիւնը պաշտօն. յուղարկաւորութեամբ կը բաղեն Ասորի, Տանգեթանի, Սալազանի, Բրուսեանի 150 յոռոտամ հալած երեւոյնքը։

Չորեւոյ

6

- 1932 Ֆրանսայի հանրապետ. հախազան Տուսէր կտպանուի ներմակ Ռուս սպայ Կորկույծի կողմէ։

Հիգնաւոր

7

- 1920 Երեւանի դաշնակ կառավարութիւնը բանաւրկել կուտայ 20 Հնչակեան ընկերները, ռակայն Երեւանի Հնչ. Մ. Երկրին կողմէ ընկ. Բեն. Աղոյեանի բուռն պահանջին վրայ՝ վարչապետ Հ. Օհանջանեան անմիջապէս ազատարարեց զանոնք։

Ուրբաթ

8

- 1920 Շեյխմուրադի Ասանա ղիմելով զենք կաւրեց բոլոր չեքեններուն ղիմադրելու համար։

Շաբաթ

9

- 1881 Հրեական մեծ ջարդ (Ռուսիա) Քիեւի մէջ։
- 1903 ԵՐԻՏՐԱՍԱՐԱ ՀԱՅԱՍՏԱՆ կ'սկսի յոյս տեսնել Պօսթրի մէջ ընկ. ՍԱՊԱՀԻ խմբագրութեամբ։

Կիրակի

10

Ժանհար

- 1911 Ընկ. Սապան կուտ. միւլեայով Փոքրիայի համբայ կ'ելլէ։

Երկուշաբթի

11

- 1895 Սասնոյ Ապստամբութիւնը Հնչ. ընկ. Մեծն Մուրաշի Մ. Տամասեանի ղեկավարութեամբ։
- 1896 Սուրբան Համիս սարսափած Հնչ. գործունեութեան կ'ստորագրէ Հայաստանի բարեկորդ. ծրագիրը։

Երեւոյ

12

- 1904 Տրապիզոնի մէջ կը կախուի մասնիկ Խորեհի տրոփիս ընկ. Հր. Խսեանը
- 1911 Ընկ. Ս. Սապան Սինոպ կ'այցելէ։

Չորեւոյ

13

- 1919 Ընկ. Ս. Սապան Սամսոն կը հասնի։
- Ընկ. Ս. Սապանի Փոքր Հայքի բեղուն գործունեութեան մասին գաղափար կազմելու համար կարգադրէ ընկ. Ս. Սապանի

«ՓՈՔՐ ՀԱՅՔԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՆՈՐԸ»

Հինգշաբթի

14

- 1894 Քրի. կառավար. գործիք Սիմոն պէյ Մամուլեան Հնչակեաններուն կողմէ տրոփի կ'ենթարկուի։
- 1915 Ասանայի վալիին հրամանով Սիսի մէջ կը ձերբակալուին ընկ. Կրպ. Կեօֆեռեյեան, Յրքն. Օհանեան Սեթո Եւայն. կը խուզարկուի հաւել Սիսի վանքը։

Ուրբաթ

15

1930 Յայտնի չեւեռախոյզ ու մարդասէր Նորվեկիացի ՓրիսիՈՅ ՆԱՆՍԷՆ կը մեռնի, որը նախագահն էր Ազգ. դաւն. գաղթ. յանձնաժողովին եւ հայոց ի նպաստ իր տարած ջանքին համար Խ. Հայաստանի կառավարութիւնը զինք անուանեց ՊԼՏԻՈՅ ԲԱՂԱՔԱՅԻ:

Շաբաթ

16

1926 Երեւանի Ա. ջրանիւթ. կայանի հանդիսաւոր բա. ցում, ներկայութեամբ Թրջանիկիցէի, Աղամալի օղլուի եւ այլ բարձրաստիճան վարիչներու:

Կիրակի

17

1789 Ֆրանս. մեծ յեղափոխութիւնը կ'սկսի:
1915 Աստանայի առաջնորդ ընկ. Գեորգ Ծ. Վրդ. Արս. լանեանը իր ժողովրդին տարագրուելու յուր առնելուն պէս կաթուած կուենայ:

Երկուշաբթի

18

1908 Սասնոյ հերոս ընկ. Մեծ' ՄՈՒՐՈՏ Ռեյսընի (Ամերիկա) Հայութեան կ'ընդունուի:
1920 Հանցնի ընկ. հերոս Ասուր Սաչեան Սրսէն նամ. բայ կ'ելլէ դէպի իր պաշտօնում հայրենիք Հանքսը՝ որպէս սուրհմէրդս:

Երեքշաբթի

19

1923 Խ. Հայաստանի զինուոր. վարժարանը Մ. Երջանաւարտ հրամանատարներ կուսայ երկրին:

Չորեքշաբթի

20

1934 Ֆլորէս (Արժանքին) ի մէջ Դաւենակները ծանօրեւն կը վիրաւորեն ՀՕԿ ի անդամները:
Մարդկային բոլոր սկզբունքները նուիրագործած են ինքնապաշտպանութիւնը:

Հինգշաբթի

21

1911 Մարգուանի մէջ կը գումարուի Ս. Դ. Հնչ. կուս. փոքր-հայի պատգ. ժողովը:

Ուրբաթ

22

1871 Բարիզի ԿՈՄԻՆՆ Ը կ'իյնալ եւ կ'սկսի արիւնալի շաբաթը:
Բաւ մը ձեռք ձգելը դժուար է, սակայն աւելի դժուարագոյնն է գայն պահելն ու արժեցնելը:

Շաբաթ

23

Տար. Լիբ. հանր.

1915 Էվերէկի Գայմագամ մարդ-գազան Զեֆին՝ սպանդի Ա. Նեանը կուսայ փոքրիկ ինքնուրի հայ կարավանէն իր մալգեռով ուղածին չափ սպաննելով, մասնիչ Սարգիս Տօնիկեանի եւ Կրիլայենի Պետրոսեանին առջեւ:

Կիրակի

24

Բ. Ծաղկազարդ

Կուզե՞ք Խ. Հայաստանի շինարարութիւնները լսել ազանաւոր գունագեղ ոնով ապրումներ ունենալ, կարդացէ՛ք Ամերիկահայ ծանօթ գրող ընկ. Ե. Սիրվարդի «ՊԻՆՏԱՆՈՐԻ ՄԸ ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ»,

Երկուսաբքի

25

Ընկերներ'ը.

Ստիպեցեք որ վեթերան գործիչ և ականատես ընկերներ գրի առնեն կամ գրել տան իրենց յուշերը, որպէսզի ճոխանայ հայ Յեղափոխութեան պատմութիւնը: Սկսեցեք գործի քանի որ ուշացումը արդար չէ:

Երեքաբքի

26

1902 Ս. Դ. Հնչ. կուս. ք Ռուս Ս. Դ. կուսակցութեան հետ՝ Բագուի Պարապետ հրապարակին վրայ կրտսերեց նսկայ Ա. ցոյցը, ուղղուած Ռուս. բռնակալութեան:

Չորեքաբքի

27

1907 Հնչակեանութեան մէջ բռնուող (Մեծն Մուրասի զինւոր) Սուլուխի կուսին մէջ կ'իյնայ Ռուբեն Փաշայի եղբայրասպան զնդակով:

Հինգաբքի

28

Կարդացե՛ք

Խոսսմնալից երիտասարդ Բանաստեղծ - Թասերազիր ընկ. Բարսեղ Յարութիւնեանի՝

1.— ԿԵՂՄԻՔԻ ԻՇԽԱՆՈՒՀԻՆ 2.— Ս. ՏԵՐՈՒՆԻ

3.— ՓՈՂԻՆ ՉԱՅՆԸ ԲԱՏԵՐՈՒՄԻՆԵՐԸ, ԵՆ ԱՅ.

ԳԱՅՈՅ ԲԱՆԱՏԵՂՈՒՄԻՆԸ: Բ. Ք. 71 Alep (Syrie:

Ուրբաթ

29

Շաբաթ

30

«Հայրենիք» քերթի մէջ դառնակց. գրող մը հայ երգերը վիրտուոզ եւ գեանասող իր յօդուածաւրբին մէջ ամենակատարեալ գրուած եւ եղանակաւուածը կը նկատէր «ՀԵՌԱՒՈՐ ԵՐԿԻՐԸ»,ը գոր Պրեմեր կը կոչէր Հայկական Մարտիկէզ՝ Հնչ. այս մարտին հեղինակն է Միհր. Տամասեան, իսկ եղանակողը ողբ. Բրոն. ընկ. Յրքն. Շէքերեանն է:

Կիրակի

31

1918 Մարտիս մեծ տեսաբան Գ. Պէխանով կը մեռնի:

1920 Ամերիկան կը մերժէ Հայաստանի մանսարը:

1921 ԽՍՀՄ-ը կը ճանչցուի Զինաստանն է:

Երկուսաբքի

ՅՈՒՆԻՍ

1915 Հնչ. Ղուկասի ղեկավարութեամբ տեղի կ'ունենայ Շապին Գարահիսարի հերոսամարտը, որ 20 օր կը տևէ:

Երեքաբքի

2

1929 Լիբանանի Երեսփ. ընտրութեան մէջ Հնչակեանները փառաւոր յաղթանակ մը կը տանին ընդ դէմ դառնակցութեան:

Չորեքաբքի

3

1918 Անդրկովկասի 3 անկախ հանրութիւնները խաղաղ. դաշինք կը կնքեն:

Հինգգաբբի

4

- 1920 Լենինականի Մայիսեան պատմաբանական թանգարանին Ս. Փանեանց, Լ. Յեւոյեան եւ Պրիլի-լսկին կը գնդականահարուին:

Ուրբաթ

5

- 1921 Անկուսկ. կիներու Ա. համագումարը Երեւանի մէջ: Կարդացեալ հայոց Ա. Սոցեալիստ վիպագիր ընկ. Ա.ՍՕ (Տիգրան Օսեան) ի «ԴԻԻՑՎԱԶՆՈՒՀԻՆ»

Շաբաթ

6

- 1893 Հնչ. կուս. ք. Աւրգեան Խորեն պատրիարքի մասնիչ ըլլալը հաստատուելով արգիլեց անոր անուան իբր «Գ. Պօլսոյ պատրիարք», յիշատակութիւնը եկեղեցւոյ մէջ:

Կիրակի

7

Յարք. Եղիա Մր.

- 1903 Հնչ. գաղափար. օրկան «Վերածնունդ» լոյս կը տեսնէ Ռուսնաւի մէջ:

- 1927 Խ. Միութեան դեսպան Վայնոյսկիի ուղարկուելու քիւնը Վարշաւայի մէջ:

Երկուշաբթի

8

Ս. Հովսիսիմեանց

- 1890 Կարմոյ Ա. զինեալ ցոյցը ընկ. Կեռեկցեանի, Աստանեանի, Նեկեանի դեկավարութեամբ:

- 1893 Գաղափարի դատարարութիւնը, ուր Հնչ. հերոս Զեյ, ԼՕ եւ իր ընկերները մահուան դատապարտուեցան:

Երեքշաբթի

9

- 1911 Ընկ Ս. Սապահգիւլեան Սեբասիա կը հասնի: Սուլթան Համիթը անուստրապի մահուան եւ Հնչ. կուս. կողմէ պատրաստուած Սասունի Ապսամբութեան մասին կարդացեալ ողբացեալ Ս. Բիրաւի երկերէն ՍԱՍՈՒՆ պատմ. վեպը:

Չորեքշաբթի

10

- 1921 Մեղրկովկասի ներկայացուցիչները Ֆեհրապուրի դաշնագիր մը կ'ստորագրեն Փարիզի մէջ:

Հինգշաբթի

11

- Յեղափոխ. առաքեալ ԱՆՄԱՀՆ ԺԻՐԱՅԻ ի մասին՝ կարդացեալ ընկ. Գեորգ Ծ. Վ. Արսլանեանի «Ժիրայր» գիրքը: Չոր. ընկ. Ս. Տեմիրճեանի Ժիրայր հայաստ. Թրք. ընկ. Գր. Եղիկեանի «Սաբիրէ», պատմ. վեպը: Հմ. Արամեանցի «Անմահ բոցը» (սրամ):

Ուրբաթ

12

- 1922 Հանդիսաւոր քաղաք Ալլան Վերսեանի. մուսայելեանի եւ Զարիպեանի գտնուած դիակներուն Երեւանի կոմունարներու պարտէզին մէջ:

Շաբաթ

13

Եւն ի Վիրապ

- 1934 Խորհրդային երգահաններու կողմէ պատուով Երեկոյ Անուս. Տեր Վեռնիկեանի 25 ամեայ երաժշ. Յուբիլեանին առթիւ:

1936

Յ Ո Ւ Ն Ի Ս

1936

Կիրակի

14

Տօն էջմիած.

1911 Կեսարիոյ մէջ ընկ. Ս. Սապահ կը խօսի հոյակապ
նառ մը, միութեամբ և բազմահազարներու
ներկայութեամբ:

1933 Խ. Հայաստանի կոյսնեստականներու համագումար:

Երկուշաբթի

15

Յիշ. Քսաններու

1915 Հնչ. 20 ԿԱՆԱԳԱՆՆԵՐ Կ. Պօլսոյ Պայազիսի հրա-
պարակը:

1915 Մեծ մասամբ Հնչ. 11 հայեր կը կախուին կե-
սարիոյ Քեօմիւր պազարին մէջ:

1919 Կարլ Լիպսեյս և Ռօզա Լիփսեյսերկ կ'սպան-
նուին Փերմանիոյ մէջ:

Երեքշաբթի

16

1905 Ռուս. Բ. Գումայի ցրում և Ս. Դեմօկրատ Ե-
րեսփոխաններու ձերբակալում:

Չորեքշաբթի

17

1893 Կարմիր Սուլթանին բուրն փախցնող Հնչակեան
կուս. ղեկավարութեամբ Սասունի Ապսամբու-
րիւնը կ'սկսի:

Հինգշաբթի

18

1918 Նախկին Հնչ. ընկ. Սեֆիան Շահումեան Անդր-
կովկասի արեակարգ կոմիսար կը նշանակուի:

1921 Մ. Քեմալ Զեյթունցիներու անձնատուրիւնը կը
պահանջէ,

1936

Յ Ո Ւ Ն Ի Ս

1936

Ուրբաթ

19

1934 Կ. Պօլսոյ մէջ կը մեռնի հմուտ դաստիարակչուհի
Սիդիկ, (օր. Խաննեան, սիկ. Տօնկեան, վերջին ա-
մուսնոյն անունով Զապէլ-Հրանդ. Ասատուր: Ծր-
նած էր 1863 ին Սկիւսար: Զերմ հիացող մը ե-
ղած է Խ, Հայաստանի մշակոյթին և շինարար:

Շաբաթ

20

1931 Գրագէ Դեր. Դեմիքեանի գրական գործունեու-
րեան 35 ամեակը տօնուցաւ Երեւանի մէջ:

Կիրակի

21

1925 Շիրակի Լենինի անուան ջրանցի բացումը կը
կատարուի նաղիսաւորապէս:

Երկուշաբթի

22

1915 Սեբաստիա կը տարագրուի:

1918 Ընկ. Ալ. սեր Վարդանեան իր 10 ընկերակիցներով
յանձն կ'առնէ պատանդ երբալ Թաւրիզ մտնող քրդ
Խեյսն. մօտ հայ գաղութը փրկելու համար:

Երեքշաբթի

23

1895 Հնչ. տէրօրիւսներ Կեօիկ փառայի մէջ կ'սպաննեն
մասնիկ Մ. Թիւրքիւնեօր:

1921 Հայ կարմիր բանակը կը ջախջախէ արկածախն-
դիր Նժդեհի մարզերիսները և կը գրաւէ Քեօթ-
ֆեղը:

1936

Յ Ո Ւ Ն Ի Ս

1936

Կիրակի

14

Տօն էջմիած.

1911 Կեսարիոյ մէջ ընկ. Ս. Սապահ կը խօսի հոյակապ հառ մը, միջբեսարքի եւ բազմահազարներու ներկայութեամբ:

1933 Խ. Հայաստանի կոյսնեստականներու համագումար:

Երկուշաբթի

15

Յիշ. Քսաններու

1915 Հնչ. 20 ԿԱԽԱՂԱՆՆԵՐ Կ. Պօլսոյ Պայազիսի հրապարակ:

1915 Մեծ ժառամբ Հնչ. 11 հայեր կը կախուին կեսարիոյ Քեօմիւր պազարին մէջ:

1919 Կարլ Լիպսեխս եւ Ռօզա Լիփսեխսուրկ կ'սպաննուին Գերմանիոյ մէջ:

Երեքշաբթի

16

1905 Ռուս. Բ. Գումայի ցրում եւ Ս. Դեմօկրատ երեսփոխաններու ձերբակալում:

Չորեքշաբթի

17

1893 Կարմիր Սուլթանին փունը փախցնող Հնչակեան կուս. ղեկավարութեամբ Սասունի Ապսամբուրիւնը կ'սկսի:

Հինգշաբթի

18

1918 Նախկին Հնչ. ընկ. Սեփան Շահումեան Անդր-կովկասի արեակարգ կոմիտար կը նշանակուի:

1921 Մ. Քեմալ Զեյթունցիներու անձնատուրքիւնը կը պահանջէ,

1936

Յ Ո Ւ Ն Ի Ս

1936

Ուրբաթ

19

1934 Կ. Պօլսոյ մէջ կը մեռնի հմուտ դաստիարակչունի Սիմիլ, (օր. Խաննեան, սիկ. Տօնէլեան, վերջին ամուսնոյն անունով Զապէլ-Հրանդ. Ասատուր: Ծրնած էր 1863 ին Սկիւսար: Զերմ հիացող մի եղած է Խ, Հայաստանի մշակոյթին եւ շինարար:

Շաբաթ

20

1931 Քրագէս Դեր. Դեմիքնեանի գրական գործունեութեան 35 ամեակը տօնուեցաւ Երեւանի մէջ:

Կիրակի

21

1925 Շիրակի Լէնինի անուան ջրանցիի բացումը կը կատարուի նաղդիսաւորապէս:

Երկուշաբթի

22

1915 Սեբաստիա կը տարագրուի:

1918 Ընկ Ալ. սեր Վարդանեան իր 10 ընկերակիցներով լանձն կ'առնէ պատանդ երբալ Թաւրիզ մտնող քրիւստի. մօտ հայ գաղութը փրկելու համար:

Երեքշաբթի

23

1895 Հնչ. տերօրիսներ Կեօիկ փաշայի մէջ կ'սպաննեն մասնիչ Մ. Թիւրքիւննիէնը:

1921 Հայ կարմիր բանակը կը ջախջախէ արկածախնդիր Նոդենի մաւզերիսները եւ կը գրաւէ Քեօթեհնդը:

Զորեցաբքի

24

1848 Փարիզեան բանուորեան ապստամբութիւնը:

Հինգեաբքի

25

1921 Ձեյբունի վրայ քր. յարձակումը կ'սկսին:

Ուրբաք

26

1932 Խ. Հայաստանի մէջ հերոսական աշխատանքներ կ'եսոյ ջրերու Սալիկի Անուան ջրանցքի բացումը կը կատարուի:

Շաբաք

27

Տօն Գր. Լուս.

1915 Մուշը կը տեղահանուի:

1921 Հայ կարմիր բանակը կը գրաւէ Զանգեզուրը:

1929 Պէյրուքի նորընթիւ 5 երեսփոխանները, ճորն պէյ Թեպիք, Ապս. Խամ, Բ. Քրաս, Տֆ. Հ. Գասսուրա. եւ Մ. Փախուշի պաշտօնապէս կ'այցելեն Հնչ. ա-կումըր իրենց շնորհակալութիւնը յայտնելու համար:

Կիրակի

28

1919 Յաղթական դաշնակիցներու եւ պարսեալ զեման-նիւն միջեւ կը կնքուի Վերսալի դաշնագիրը: Կարգացեալ Հնչ. գործունէութեան եւ 20 կախա-դաններու դատաւարութեան մասին Հմ. Արամեանցի Վերածնդ. Երկունքը "Իւլի կախադան", գիրքը:

Երկուեաբքի

29

Մտաւորական ընկերներ,
Նոր հրատարակութիւններով զարկ տուէք Հնչ.
փնտռած գրականութեան որովհետեւ Նոր Սե-
րունջը հացի չափ կարօտը կ'զգայ անոր:

Երեքաբքի

30

1915 Թուրքիոյ հետ գործակցող դաշնակց. Ռուբէն փա-
շայի նախկին ազատող Տարօնի երեսասարդու-
թիւնը կ'ապստամբի:

Զորեցաբքի

1

ՅՈՒՆԻՍ

1876 Պաֆուկին կը մեռնի Պեռնի մէջ, ուր քեւ մտած
էր Ա. միջազգայնականին մէջ սակայն յետոյ Մար-
տիկին հետ չկրնալով հաշտուիլ արտաքինեացաւ:

Հինգեաբքի

2

Կապերացիայի միջազգային օր:

1921 Զանգեզուրը մաւգերիսներէն վերջնականապէս
ազատուելով մաս կը կազմէ Խ. Հայաստանին:

1923 «Աշխատանքի Դրօշ» շաբաթը կը հաստատուի:

Ուրբաք

3

1911 Կովկասի Հնչ. Հայրիկ եւ հայ մանկ. գրականու-
թեան հիմնադիր Ղազարոս Աղայեան կը մեռնի
Թիֆլիզի մէջ:

1923 Խ. Հայաստանի Եղեցիներու Ա. համագումարը:

Շաբաթ

4

- 1903 Կեմերեկցի Հնչ. գործիչ ընկ. Տեհե Թուրքիեան կախաղան կը բարձրանայ:
- 1909 Պարսկաստանի յեղափոխութեան հերոս Սաբար Խանը շնորհակալութիւն կը յայտնէ Հնչ. կուս. պարսկաստանի ազատագր. կոռւին մասնակցելուն համար:

Կիրակի

5

- 1908 Զգայուն բանաստեղծ Միսաք Մեծարեանց կը մեռնի որ ծնած էր 1885 ին:
- Սօսքով եւ գործքով սգտակար եղիր մայր հայ-րենիքիդ, իբրեւ հարազատ քաղաքացի:*

Երկուշաբթի

6

- 1934 Վ. Էքերան ընկ. Տանաս Պէյլերեան կը մեռնի 48 տրկն:

Երեքշաբթի

7

- 1903 Ընկ. Ս. Սապանգիւլեանը վերակազմ. Հնչակեանց երու կողմէ (Արաբկիրցի Սմ. Կիւլիզեանի ձեռնով) անյաջող տեւորի մը կ'ենթարկուի Պոսքընի մէջ:
- 1920 Ս. Դ. Հնչ. կարմիր խաչը կը հիմնուի Ասանայի մէջ:

Չորեքշաբթի

8

- 1904 Ընկ. Ահարոն Յսայեան Տրապիզոնի մէջ տեւորի կ'ենթարկէ ազգադաւ Կայծակ աղա Արապեանը:
- 1909 Պարսիկ Ազատագր. թոնին առթիւ պաշտօն. շնորհակալութիւն կը յայտնուի Հնչ. կուս. իր տարած գործին համար:

Հիգնաբքի

9

- 1921 Պարսուած դաշնակ մալգերիսները կը փախին դէպի Պարսկաստան, Տաքեւի վանքի բարձունքներէն բազմաթիւ գերի հայ-կարմիր զինուորներ անխղճօրէն անդունդ զտրելով:

Ուրբաթ

10

- 1893 Հնչ. հերոս Զեյլ (Թորոս Ծառուկեան) Միհրան Թորոսեան, Յովն. Արզումանեան, Փնս. Նաղուպեան Կիւլ. Բարսեղեան կը կախուին Էնկիւրիի մէջ:
- 1909 Պարսիկ ազատագրութեան առթիւ պարսիկ Աննիւմեանի միւս կուս. ք պաշտ. շնորհակալութիւն կը յայտնէ Հնչ. կուսակցութեան:

Շաբաթ

11

- 1932 Արհեստակց. կոպերացիայի 4 տղ համագումարը Երեւանի մէջ:

Կիրակի

12

- 1890 Գում-Գաբուի Հնչ. մեծ ցոյցին որոշումը կը տրուի:
- 1909 Կ. Պոլսոյ մէջ կը գումարուի Ս. Դ. Հնչ. կուս. Զ. պատգ ժողովը:
- 1921 Զեյրունի ընդհ. հրամանատար Արամ պէյ Զօլագեան կ'սպաննուի Զեյրունէն դուրս Զեքեգ հանրիւրի մօտ:

Երկուշաբթի

13

- 1933 Ծանօթ գրագէտ ՆԱԲ-ԴՈՍ (Մֆ. Յովհաննէսեան) կը մեռնի 66 տարեկանին:

Երեւոյնքքի

14

- 1889 Բ. Միջագայնականը կը հիմնուի:
 1934 Խ. Հայաստանի ուղղակի օգնող Ամերիկայի շինա-
 րարական մարմինի Ա. պատ. ժողովը մուտքի մէջ:

Չորեւոյնքքի

15

- 1890 Կ. Պօլսոյ Գում Դաբուի Հնչ. մեծ ցոյցը:
 1904 Տրապիզոնի մէջ մասնիչ կայծակ աղա Արապեա-
 նի սպանութեան առթիւ ընկերներ ՀՃ. Խտեան,
 Ահ. Եսայեան եւ 32 Հնչ. ներ կը ձերբակալուին
 վասակ Սանաբերիմ Թահմագեանի ցուցմունքներով:
 1927 Խ. Հայաստանի պատգամութեան շաբաթը:

Հինգեւոյնքքի

16

- 1914 Հնչ. գործիչները կը ձերբակալուին Կ. Պօլսոյ մէջ:
 1918 Ռուս Չար Նիֆօլա Բ. Դօմանօթ իր ընտանի-
 քով կ'սպաննուի Եակաթրինպուրկի մէջ:

Ուրբաթ

17

- 1922 Թիֆլիզի մէջ արկածի զոն կ'երթայ հին օրերու
 լեղափոխական ԿԱՄՕ:
 Հայ կնոջ ազատագրութեան համար գործող Ա.
 Քաղաքական կազմակերպութիւնը Հնչակեանու-
 քիւնը եղաւ:

Շաբաթ

18

- 1918 Քերէնսկի կը ննեկ Լեւինկոյսի բանուր. ապրա-
 սամբուրիւնը:

Կիրակի

19

Վարդավառ

- Հայաստանը աշխատանոց մըն է, ուր կը դարբ-
 նուի հայուն ճակատագիրը:

Երկուեւոյնքքի

20

Մեռելոց

- 1885 Մկրտիչ Փորթուգալեան Մարտիլի մէջ կը հիմնե
 «ԱՐՄԵՆԻԱ», օրաթերթը:
 1922 ՀՕԿ Ի Ա. համագումարը Երեւանի մէջ:

Երեւոյնքքի

21

- 1918 Հաւուեյարդարի կ'երթարկուի Սալիմֆուլի հակա-
 լեղափոխական շարժումը:
 Կարդացե՛ք դաստիարակ ընկ. Արիս Դալժանեանի
 «ՁՈՄԱԳԼՈՒ» գիրքը:

Չորեւոյնքքի

22

- 1933 Անդրկովկասի ժողովուրդի հալածանքներէն Մու-
 սաբեկով Խ: Հայաստան կ'այցելէ:
 1931 Հնչ. վեթերան ընկեր Անեմ Մանուկ (Մկրտիչ Մազ-
 մանեան) կը մեռնի Շիֆակոյի մէջ:

Հինգեւոյնքքի

23

- Բեմադրեցէ՛ք-Ամերիկահայ ծանօթ մտաւորական
 ընկ. Սեդրաք Շահէնի՝
 Տանջուածներ, Կարկառուն կամարներ, Ձէյ-
 թուն, 20 Կախաղաններ, Կարմիր Աղջիկը, Թա-
 լէաթի Անկուռը, Մօձակ Բիձա, Հայաստանի
 Հարսանիքը, Բիւսներ:

Ուրբաթ 24

1915 Հնչ. Զ. Գուդդի Արի հրամանատար ընկ. Գր. Աւ-
շարեան Բասենի սափ կռուին մեջ կ'անմահանայ:

Շաբաթ 25 Ս. Թադէոսի

1920 Գնդ. Պրեմոն Ասանայի Առաջնորդարանին միջո-
ցաւ հնչակեաններէն 100 հոգի կ'ուզէ Ախաւան
դրկուելու համար:

1925 Ռեյսընի Հնչ. Մ. Նիւրը Խ. Հայաստանին կը նը-
ւիրէ «ՀՆԶԱԿ» քրեքորը:

1934 Աւոսրիոյ վարչապէս Տօլֆիւս կ'սպաննուի:

Կիրակի 26

1915 Քեապ կը սեղահանուի:

Երկուշաբթի 27

1893 Սասնոյ Սեմալ եւ Շենիքի կորիւնները կը յաղ-
թեն Թուրք եւ Քուրդ խուժանին:

1934 Յրանսայի մէջ Սօցիալիս եւ համայնավարներ միա-
ցած կը պայքարին Ֆաշիզմի եւ պատերազմին դէմ

Երեքշաբթի 28

1794 Ռոպէս Բիերի կը զլխասուի:

1904 Ռուսիոյ վարչապէս Բլեվէն կ'սպաննուի:

1920 Ընկ. Վահրիւնի Հնչ. խումբը կը բանդէ Տօրաֆ. Սե-
նիկե-Պօզսնքի գծին մեծ կամուրջը, որ քեմալա-
կան առաւումներուն շատ վնասեց:

Չորեքշաբթի 29

Կարդացէ՛ք և բեմադրեցէ՛ք

20 Ներու առաջնորդ պաշտելի ընկ. Փարամազին
“Ձեռքերը վեր”, “Գամու բերածը”, “Բաժին կը
տանի”, “Պաքօ, դադափարախօս բիէսները:

Հինգշաբթի 30

1935 Սուէիոյ հայոց սեղահանման հրամանը կը տրուի:

1920 Մարտնչող Հանրեն Ասանա կը հասնին անվեհե-
ր Միւր. Իսկուսեան եւ Սսեցի Գաբրիէլ օգնութեան
կոչով:

Ուրբաթ 31

1914 Յրանսացի աշխատանքներուն մեծ Առաջնորդ Սօ-
ցիալիս ԺԱՆ ԺՈՌԷՍ կ'սպաննուի:

1919 Հունգարիոյ մէջ կը տապալուի Խ. Իսխանուրիւնը:

Շաբաթ 1 ՕԳՈՍՏՈՍ

1893 Սասնոյ վրայ կը յարձակին 12 հզր. զօրք եւ խուժան

1897 Վանի մէջ տեղի կ'ունենայ ընկ. Փարամազի եւ
իր խումբին դատաւարութիւնը:

Կիրակի 2

1934 Հայաստանի Խ. գրողներու Ա. համագումարը, ուր
մեծ նաւ մը կը խօսի ընկ. Աղ. Խաննեան:

Առանց վարձատրութեան սպասելու կատարէ՛
պարտականութիւններդ:

Երկուսաբթի

3

- 1904 Տրապիզոնի մեջ տեղի կ'ունենայ ընկ. Հմբ. խսրե-
հանի դասավարտությունը:
- 1920 Ամերիկային եկած ձիւնհիւնցի Աւետիս կը կախ-
ուի Ասանայի մէջ:

Երեքաբթի

4

- 1920 «Միջ-Քրիստոն. Խորհուրդ»-ը կը յայտարարէ
Կիլիկիոյ անկախութեան աքթը: Նոյն օրը կը
մեռնի Զաքէ Հնչ. հերոսախումբի ղեկավար ընկ.
ՍԱՐԳՍԻՆ ԶԱՎՈՒՇ:

Չորեքաբթի

5

- 1895 Կ. Մարտի գործակից Ֆրէսերիս Էնկէլս կը մեռնի:
- 1920 Կիլիկիոյ մէջ Միջ-քրիստոն ճառարանայ կառավա-
րութիւն» մը կը հիմնուի:

Հինգշաբթի

6

- 1915 Կեսարիոյ մէջ կը կախուին Էվերէկցիներ. ընկ.
Գր. Մուսնեան, Գր. Ղազարուկեան իրենց 6
ընկերակիցներով:
- 1920 Ֆրան. իելսան. ր իր յարափերութիւնները կը խզէ
Միջ-քրիստ. խորհուրդի նախագահ եւ ամբողջ Հա-
յասանի դիւան. ներկ. Պ. Մ. Տամասեանին հետ:

Ուրբաթ

7

- 1924 Խ. Միութեան լուսաւոր. կոմիսար Լուսագարսի
Երեւան կ'այցելի:

Շաբաթ

8

- 1915 Ապսամբոյ Սուէիացի հայերուն Ա. կոխը կ'սկսի
1935 Ժողովրդ. բանաստեղծ (Նիսկ. Հնչակեան) Շիր-
ՎԱՆԶԱԿԻՆ (Ալեքս. Մովսէսեան) մեռաւ Կիւլա-
վոսֆսկիի մէջ: Մնած էր 1858 ին Շամախի մէջ:

Կիրակի

9

Բար. Ս. Աս.

- 1926 Ազգ. գործիչ Պետրոս Աղամեանը Սելանիկի մէջ
կ'սպաննուի դաշնակներուն կողմէ:

Երկուսաբթի

10

- 1920 Սեվրիի մէջ խաղաղութեան դաշնագիրը կ'ստորա-
գրուի. ուր ի շարք ալլոց բուրժուէր նանչցան Հա-
յասանի անկախութիւնը:
- 1920 Շիյաւուրացի 5 հայեր կ'սպաննուին Թաւմաշի
մօս, որոնց մէջն էր ընկ. Մ. Յէֆերեանի հայր.
(Ուսա Մելիքան) ր:

Երեքաբթի

11

- 1920 Կիլիկիոյ ազգ. հերոս ընկ. Վահրին (Կեօֆնեան) ի
Եւ Այնթապի ընկ. Նազար Զավուէ Նալպանեանի
խմբապետութեամբ՝ Ֆրնա. զինուոր. իւլա. բեան հր-
աճանգով սենիճեճ Տօրազ գծին մեծ կամուրջը
բանդող 18 Հնչ. Անճնուրացիներու խումբը Ասա-
նա կը հասնի:

Չորեքաբթի

12

- 1889 Անմահն ընկ. Յկր. Մասաղեան կը ծնի Թումարզայ:

Հինգեաբբի

13

- 1915 Կեաւրիոյ մէջ կը կախուին Հնչ. գործիչ ընկ. Վհն.
Ամասունքն իր 15 ընկերակիցներով:
1934 «Նոր Տիգրանակեր» ը կը հիմնուի Խ. Հայաստան:

Ուրբաթ

14

- 1920 Հայաստանի դաշնակ իշխ. քեան հրամանով, Մա-
լիսեան ապստամբութեան առթիւ հրացանագարի
կ'ըլլան հառիւրապետ Մուսայիլեան, Եւայլն:

Շաբաթ

15

- 1914 Ընկ. Նճ. Տարապետեան Այրանէն Հանրն կը հրա-
ւիրուի ինքնապաշտպանութեան գործին համար:
1924 Հնչ. գործիչ ընկ. Ս. Տիւրունին Սուէիա կ'այցելի
1934 Մարտիկի մէջ կը գումարուի Ս. Դ. Հնչ. կուս.
9 ռդ ժողովար. ընդհ. պատգ. ժողովր:
1914 Հնչ. օճախ Մալաթիոյ 1895 ի ինքնապաշտպանու-
թեան Առաջնորդ եւ առ այդ մահուան դատապար-
տուող Հերոս Նիլիէ Ա. Բնկ. Խաչատուրեան կը վախ-
եանի Մալաթիոյ մէջ:

Կիրակի

16

Վեր. Ս. Աւս.

- 1918 Պաֆուի մէջ Անգլիացիները կը ձերբակալեն Աճ-
դրկովկասի կոմսար Ս. Շահումեանը իր 25
գործակիցներով:

Երկուշաբթի

17

Երեքաբբի

18

- 1934 «ՕԳԱՆԱԻՍՏԻՆ, ՕՐ» Խ. Հայաստանի մէջ:
Օգնէ հայրենիքի դերաշինութեան:

Չորեքաբբի

19

- 1934 Նացի հանրապետութեան Գերմանիոյ մոզ Հիթլերի հանր.
նախագահ եւ վարչապետութիւնը օրինականացնե-
լու համար:
Բռակահորէն ազգեցութիւնը հակազգեցութիւն
կ'ստեղծէ:

Հինգեաբբի

20

- 1934 Մոսկուայի համալսարանի Փրօֆ. Չենկեվիչ եւ
Բալկիրով Երեւան կուգան, Լոռիի հայկ. ազգա-
բնակչութեան ծագման վերաբերեալ հարցերը ու-
սումնասիրելու:
Կարգացէ՛ք ընկ. Ս. Շահէնի «ՍԱՍՈՒՆՔ» ը
որ Սասունի հրաշալի աւանդակն է:

Ուրբաթ

21

- 1916 Կիլիկիան Հնչ. գործիչներէն ընկ. Դր. Գլնեան
մեռած է Տպպանի մէջ:
1909 ին մահուան դատապարտուած: Ծնած՝ 1878
Յլա. 17 ին Ասանա:

Շաբաթ

22

- Կարգացէ՛ք և բեմադրեցէ՛ք
Լ. Մարտիրոսեանի «ՅԱԿՈՐ-ՅԱԲԷԹ», Խաբերդի
Հնչ. նահատակներու բիւսը:

Կիրակի

23

1929 Հայեցի մեջ որպես համայնավար կը ձեռքակալուին ընկ. Կ. Տեմիրճեան Թ. Պոյանեան, որոնք իբր Հնչ. ազատ կ'արձակուին ամիսներ քան մնալի վերջ:

Երկուշաբթի

24

Կարգադէտ

ամերիկահայ մտաւորական գործիչներէն ընկեր Վահան Չուգասրզեանի Յեղիս Գողգոթան, Աղատութեան Արշալոյսը, Ռուսը, Յեղիս յայտարարութիւնը, թատերական բանաստեղծ. հեղինակութիւնները:

Երեքշաբթի

25

Մարդասէր երիտասարդներ

Անդամագրուեցէ՛ք Հ. Մ. Մ. ին, որ Սուրբոյ եւ Լիբանանի հայաւաս փառանքներուն մեջ ունի իր Մասնանիւղերը:

Չորեքշաբթի

26

Կարգադէտ Ամերիկահայ աշխարհ. երիտ. մշակութեան ընկ. Վ. Ֆրանսի Տիգրան քաղաւոր հաշտ, Ոնրագործին սերը, (բասերգ) Ամուսնութիւն եւ Ամուսնալուծում եւ Սրնափառութիւնը սիրահարներու աշխարհին մեջ «Ընկեր» ուսումնասիրութիւնները:

Հինգշաբթի

27

1927 Ազգ հերոս գոր. ԱՆԴՐԱՆԻԿ կը մեռնի Գալիֆորնիա

Ուրբաթ

28

1924 Վրացի մեհեմէթիկներու արկածախնդրութիւնը Խ. Վասսուսի դէմ:

Շաբաթ

29

Հայրենակցական միութիւնները պէտք է իրենց բոլոր գործունէութիւնները նուիրեն Խ. Հաստանի շինարարութեան:

Կիրակի

30

1918 Վ. Ի. Լեւինի վրայ մահափորձ Սոց. լեղափոխ. Քաբլանի կողմէն:

Երկուշաբթի

31

1864 Գերման եւանաւոր Սոցիալիս Գերսինան Լասսալ մեռաւ. Մնած էր 1825 ին Գրեյֆօյի մեջ:

Երեքշաբթի

1

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ

Մեծն Լիբանանի Անկախութեան տօն:

1920 Արեւելեան ազգաց համագումարը՝ Բագուի մեջ: Կարգադէտ Հնչ. եւ Ռամկ. տեսակէտներու տարբերութիւնները հասկնալու համար ընկ. Սոկրատ Խան Գելոֆեանցի

ԿՈՒՍԱԿՍ, ԱԶՆԻԻ ՊԱՅՔԱՐԸ

Զարեհաբքի

2

- 1915 Կեսարիոյ մէջ կը կախուի Հնչ. գործիչ Եւ Կեսարիոյ սօխակ ընկ. Յովհ. Պոյանեան իր 6 ընկերներով:
1920 Պուխարան կը հռչակէ խորհր. հանրապետութիւն:

Հինգեաբքի

3

- 1886 Ա. Միշա զգայնականի Վ. ժողովը կը գումարուի ժընեվի սեջ:

Ուրբաք

4

- ԵՐԻՏՐԱՍԱՐԴՆԵՐՈՒ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՕՐ
1919 Սվազի Բեմական ֆոնկրեն կը հաստատէ Էրզրումի ուխտը:

Շաբաք

5

- 1915 Թուրք բռնութեան դեմ ապսամբող Սուէսիացի կռուողներ հեռուէն կը նշանակեն Ազատարար Ֆրանսական Կիճէ մարտանաւը:

Կիրակի

6

Կարդացէ՛ք, հասկցէ՛ք եւ տարածեցէ՛ք

- 1.- Գործաւոր դասակարգը ընկ. Ս. Սապահի
2.- Հաւսէ, 3.- Կարմիր օրեր » Ասօի
4.- Կղեր, կրօն եկեղեցի եւ ընկրմը. ընկ. Ս. Խան Գեղոյեանցի
5.- Առանց հայրենիքի մարտ Էվերէք Հեյլ

Երկուաբքի

7

- 1913 Ս. Գ. Հնչ. կուս. է. ընդհ. պատգ. ժողովը գումարուեցաւ Բեօսթէնքի մէջ որ պատմական մեծ վնիւններ տուաւ:
1932 Հնչ. գործիչ ընկ. Սարգիս Կեօզիւրեան կը մեռնի Ռումանիոյ մէջ, որ եղած է մասնիչ Արեւիք Սահակեանի սպաննութեան կազմակերպիչը:

Երեքաբքի

8

Ծնն. Ս. Աստ.

- 1893 Հնչ. օրրան Մարգուանի արիւնալի կուսիւն մէջ կը նահատակուին հերոս ընկերներ Միս. Տ. Նաւեան Միհրան Զիւնկիւրեան, Բարսեղ Տէր Զաֆարեան, Բերով Թամամեան:

Չորեքաբքի

9

- 1919 Կ. Պոլսոյ մէջ լոյս կը տեսնէ Հնչ. երկիր օրաբերը:
1922 Իզմիր կը գրաւուի Բեմայ բանակէն ուր կը զոհուի 12 հազար հայուրիւն մը:

Հինգեաբքի

10

Կարդացէ՛ք եւ բեմադրեցէ՛ք
վերահան ընկեր Գր. Եղիկեանի «Հարազատներ» եւ «Արեան ճանապարհով» բաւերգութիւնները:

Ուրբաք

11

- 1915 Ապսամբ Սուէսիացի ազատարար նաւ կ'ապաստանին ու կը փրկուին:

Շաբաթ 12

- 1912 Ընկ. Ս. Սապահգիւլեան Բ. անգամ ըլլալով իբր շնչ. գործիչ կ'այցելէ Փոքր Հայքի շրջանը:
- 1929 Շէյխսուրաշի 1909 ի ինքնապաշտ. դեկալարեմէն բովանդակող Տիգրան Խաչատուրեան կը մեռնի Պէյրուսի մէջ:

Կիրակի 13 Խաչվերաց

- 1920 Ասանայի մէջ կը բացուի շնչ. կեդրոն. վարժարանը:
- 1932 Ֆրես. հանր. նիստի. ՏՈՒՄԷՐ ը սպաննող Դ. Կորկուլոֆ կ'իյօթինով զխառնուեցաւ Բարիզի մէջ:

Երկուշաբթի 14 Մեռելոց

- 1920 Ֆրես. իշխ. ր Ասանայի հայ գաղթականութեան (14 հազար հոգի) կը հրահանգէ գաղթել:

Երեքշաբթի 15

- 1929 Պէյրուսի հայութեան երեք չորսորդը կազմող քնմ. բերր ընթացանալով դաւանեց. Ազգ. իշխ. դեմ կա ռաւար. արժեքներով եւ շնչ. դեկալարութեամբ կ'ընտրէ իր Ս. Խաչի Խաչ. Խորհուրդը, որ կառավարութեան իբր Մեռելոց Միլիի նախնայեցաւ:

Չորեքշաբթի 16

- 1923 Հայ ՊԵՏ (անի) ԿՈՄ (իւնիոս) Երեւոյ Ա. համագումարը Երեւանի մէջ:
- 1933 Վասակաւոր կրթ. մշակ եւ Կարենոյ Մանասարեանի Տնօրէն Գեորգ Սիւրիան կը մեռնի Բարիզ:

Հինգշաբթի 17

- Կարդացեալ Գրագէտ Արփիսար Արփիսարեանի «Կարմիր Ժամուց» յեղ. վեպերը:

Ուրբաթ 18

- 1895 Պապալիի շնչ. մեծ ցոյցը (Կ. Պօլիս):
- 1934 ԽՍՀՄ ը կ'ընդունուի Ազգ. ընկ. Ժողովին՝ Ժընեւ:

Շաբաթ 19

- 1918 Ֆրես. Հայկ. լեգեոնը Թրք. Գեորգ. եւ Աւստրիոյ միացեալ Արարայի ռազմականաբ. փոփոխով փառաւոր յաղթանակ կը տան: 24 հոգի մեռ. 67 վիր:
- 1933 Համահայաստանեան Սպարակիոս օր որ տեսց 6 օրեր:

Կիրակի 20

- 1918 Բագուի 26 կոմիսարներու զննականաւորումը
- 1931 Անմահն Ա. Շահումեանի արձանին բացումը Երեւանի մէջ:

Երկուշաբթի 21

- 1908 Անմահն ԺԻՐԱՅԻ ի մասունքները առաջնորդ հորէն Վրդ. Իմամբեանի կարգադրութեամբ կը բաղեն հայոց գերեզմանատունը:
- 1931 Հանրեցի ընկ. Մանուկ Գապարեան Պ. Այրեսի մէջ դաւադրաբար կ'սպաննուի Դաւանակներու կողմէ:

Երեւոյի 22 Անանանու

26ր շահուն համար զաւակնիդ Ազգ. Սահակ-
եան վարժարանը պէտք է զրկէք:

Զորեւոյի 23

Կարդացէք բնկ. Վ. Վասակունիի
Հրդեհ, Բեքլեհի Մանկանց Կոնսրաժը. Արիւն...
Հեղեղ արիւն... Մանիա, Ի Դանիա, Պատերազմ.
Դարեն Գ. Սարգսիներ, Արսաւոր Բարական եւ
Արսաւան Արեւիկունի, Յուդիս, Կին, Յեղափոխ.
եւ Նանասակունիւն, Նոր Մարգարէ, Թառերդու-
թիւն եւ վէպերը:

Հինգեւոյի 24

1917 Սեւ ծովի նաւատորմը կը յարի խ. իշխանութեան:
1933 Սպարակիսի մասնակցող 10 հազար հայ մար-
գիկներու փառայիլ թողանցքը Երեւանի մէջ:

Ուրբաթ 25

1923 խ. Ռուսիոյ, Անդրկովկասեան (Հայաստան Վրաս-
տան Ասրայիւնան) խորհր. հանրապետութեանց եւ
Թուրքիոյ ներկայացուցիչներու մասնակցութեամբ
Կարսի խորհրդածողովը:

Շաբաթ 26

1916 Ծանօթ գործիչ Սուրեն Սպանդարեանի մահը, Սի-
պերիոյ ախորապարիս մէջ:

Կիրակի 27 Վար. Խաչ

1921 Ազգ. գործիչ Մկրտիչ Փորթուղալեան մեռաւ Մու-
սիլի մէջ (ծն. 1845 Կ. Պոլիս):

Երկուեւոյի 28

1864 Ա. Միջագոյնականը կը հիմնուի Լոնտոնի մէջ:
1869 Երաժիշտ Կոմիտաս Վրդ. (Սող. Գեորգեան) կը
ծնի Քեօքահիլոյ մէջ:
1895 Մարդկութեան բարեբար Յրնա. գիտուն Լուի Բաս-
թօր կը մեռնի:

Երեւոյի 29

1929 Ծանօթ բանաստեղծ Յովհ. Յովհաննէսեան կը մեռ-
նի Երեւանի մէջ:

Զորեւոյի 30

1926 Գեւմ. բանուոր. պատուիր. բեան այցը՝ Երեւան:

Հինգեւոյի 1 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ

1895 Քաջագուն Զեյրունը կ'ապստամբի Հնչակեան
կուսակցութեան ղեկավարութեամբ:
1905 Հայ-Թաթար ընդհանր. ուժերը որոնց մէջ Անմահ
Փարամար պաշտելի հերոսը դարձաւ հայութեան:
1930 Դամասի Հնչ. Ուս. միութեան հիմնադիրներէն
ընկ. Անդ. Սուրբաբեան կը մեռնի:

Ուրբաթ 2

1925 Անգլ. պարլամենթի բանւոր. խմբակի ներկայացուցիչներ Նրեւան այցելելով ներկայ կ'ըլլան ժողկոմխորհի նիստին:

Շաբաթ 3

1905 Մոսկուայի սպարանական բանւորներու գործադուլը, որ սկզբնաւորութիւնը եղաւ համառուսական շարժման:

Կիրակի 4

1792 Քօնվանսինոն կը յայտարարէ քաղաւորութեան անկումը Ֆրանսայի մէջ:

Երկուշաբթի 5

1918 Պեյրուք կը գրաւուի դաւեակից բանակէն:

Երեքշաբթի 6

1925 Լօֆանցոյի (Չուիցերիա) Ուխտի հանդիսաւոր ստորագրութիւնը՝ Գերմանիոյ եւ համաձայնական պետութիւններու միջեւ:

Կարգադէտ

Լ. Մարտիրոսեանի

ԱՆՏԱՒՈՐ ՄՏԱՅՆՈՒԹԵԱՆ ԴԵՄ

Չորեքշաբթի 7

Եթէ կուզէք որ Հայ Ազատագրութեան Պայքարի պատմութիւնը աւելի նոյն եւ նագրիս ներկայացնայ ապագայ պատմագիրին. դուք վերջերս յեղափոխական, մատուրական եւ շարժումին ընկեր, Ֆուշերդ գրե՛ք քանի ուր չեք եւ դրկեք — Hentchag Pub. Co. 1238 P. O. Box Prov. R. I. U. S. A.

Հինգշաբթի 8

Հնչ. կեդրոնի հրատարակութիւններ (Լ.)

1.- Ծրագիր Հնչակ. կուսակցութեան

2.- Նոր Հոսանք եւ բաց նախակ Հայաստանցիներին:

3.- Տարեգործ 1890 Յլ. 15 ի յեղափոխութեան:

4.- Ո՛վ ինչով է ապրում:

5.- Մայիս մէկը եւ բանւոր. շարժում:

Ուրբաթ 9

1924 Նեանաւոր Ռուս բանաստեղծ Վալերի Բրիւսով կը մեռնի:

Շաբաթ 10

1923 Գիւղացիական Ա. համագումարը Մոսկուայի մէջ

Կիրակի 11

1933 Ս. Գ. Հնչ. Կ. Պօլտոյ Ուս. Միութեան անդամ, ուսուցիչ բեմախա «Լիբանան» իւր «Ժողովուրդ» արի (հակադաւանակ) խմբագիր Միհր. Աղազարեան դաւեակ զնդակներով սպաննուեցաւ Պեյրուք Համասի փողոց,

Ուրբաթ 2

1925 Անգլ. պարլամենթի բանուր. խմբակի ներկայացուցիչներ Նեւան այցելելով ներկայ կ'ըլլան ժողկոմխորհի նիստին:

Շաբաթ 3

1905 Մոսկուայի սպարանական բանուրներու զործադուր, որ սկզբնաւորութիւնը եղաւ համառուսական շարժման:

Կիրակի 4

1792 Բօնվանսիոնը կը լայսարաւ բազաւորութեան անկումը Ֆրանսայի մէջ:

Երկուշաբթի 5

1918 Պէյրուք կը գրաւուի դաւենակից բանակէն:

Երեքշաբթի 6

1925 Լօբարնոյի (Զուլիցերիա) Ուխտի հանդիսաւոր ստորագրութիւնը՝ Գերմանիոյ եւ համաձայնական պետութիւններու միջեւ:

Կարգացէք

Լ. Մարտիրոսեանի

ԱՆՏԱՒՈՐ ՄՏԱՅՆՈՒԹԵԱՆ ԴԵՄ

Չորեքշաբթի 7

Եթէ կուզե՛ք որ Հայ Ազատագրութեան Պայքարի պատմութիւնը աւելի նոյն եւ ներքին ներկայանայ ապագայ պատմագրին. դուք վերջին յեղափոխական, մտաւորական եւ շարժային րնկեր, Յուշերգ գրե՛ք քանի ուշ չէ եւ դրկէ — Hentchag Pub. Co. 1238 P. O. Box Prov. R. I. U. S. A.

Հինգշաբթի 8

Հնչ. կեդրոնի հրատարակութիւններ (1)

1.- Ծրագիր Հնչակ. կուսակցութեան

2.- Նոր Հոսանք եւ բաց նախակ Հայաստանցիներին:

3.- Տարեդարձ 1890 Յլ. 15 ի յեղափոխութեան:

4.- Ո՛վ ինչով է ապրում:

5.- Մայիս մէկը եւ բանուր. շարժում:

Ուրբաթ 9

1924 Նեանաւոր Ռուս բանաստեղծ Վալերի Բրիւսով կը մեռնի:

Շաբաթ 10

1923 Գիւղացիական Ա. համագումարը Մոսկուայի մէջ

Կիրակի 11

1933 Ս. Կ. Հնչ. Կ. Պօլսոյ Ուս. Միութեան անդամ, ուսուցիչ բեմախօս «Լիբանան» ի եւ «Ժողովուրդ» արի (հակադաւենակ) խմբագիր Միհր. Աղազարեան դաւենակ զնդակներով սպաննուեցաւ Պէյրուք Համասի փողոց:

Երկուսարթի 12

- 1492 Ամերիկայի գիւտը ձեռնովացի Քրիստափոր Գոլոմ-
պոսի չողմէ:
1924 Աւստրիացի Ֆրանցիսկա Անթոնի Ֆրանց
կը մեռնի:

Երեքարթի 13

- 1921 Կարսի դաշնագրի ստորագրութիւն էնկիւրիի Ռու-
սաստանի եւ անդրկովկասի խ. հանրապետութեանց
միջեւ:

Չորեքարթի 14

- Հնչ. կեդրոնի հրատարակութիւններ (Բ)
6.- Հայերն Ամերիկայում եւ ի՞նչ է աշխատան-
քի վարձք:
7.- Սահմանադրութեան էութեան մասին:
8.- Իրաւունք ծուլանալու:
9.- Garden of Eden Defiled:
10.- Բոնութեան դէմ զաղափոյ զատավր.թիւնը:

Հինգեարթի 15

- 1895 Շապին Գարահիսար քրագ յարձակման կը դիմադ-
րէ Հնչակեան ղեկավարութեամբ:

Ութարթի 16

- 1793 Ֆրանսայի Մարի Անթուանէթ թագուհին կը գլխա-
սուի Բարիզի մէջ:

Ճարար 17

- Հնչ. կեդրոնի հրատարակութիւններ (Գ)
11.- Շիրին Ալի եւ իր սպաննիչը:
12.- Գարիբալտի:
13.- Գործաւոր զառակարգը
14.- Կապիտալիստ
15.- Սօցիալիզմը եւ հայրենիք: (Ա. հատոր)

Կիրակի 18

- 1895 Զեյթունի Հնչ. ապսամբութեան ասեմ քրագ գո-
րանցը իր 600 զինուորներով կը յանձնուի Հրե-
շակեաններու:

Երկուսարթի 19

- 1903 Վերակազմեալները սեռի կենսարկեմ ընկ. Ա.
Նազարեկեանը Զուիցերիոյ մէջ:
1917 Ժամանակ. կառավ. ր կը ջնջէ Ռուս պետ. տուման:

Երեքարթի 20

- 1927 Ֆրանսայի մեծ յեղափոխական գրող Հանրի Պար-
պիւս Խ. Հայաստան կ'այցելէ:
1931 Ամերիկացի հնարիչ Թովմաս Էսսիքը կը մեռնի:

Չորեքարթի 21

- Հնչ. կեդրոնի հրատարակութիւններ: (Դ)
16.- Երիտասարդ թուրքիա
17.- Կազմ. կանոնագիր Հնչ. կուսակցութեան

Հինգշաբթի 22

- 1920 Հանցի կուռղներ կը հասնին Ստյ վանքապատ-
կան բլրան ագարակը ուր բուռն կռիւ մը տեղի
կ'ունենայ։
- 1920 Բրլանի կուռն մեջ կ'սպաննուի հնչ. գործիչ ընկ.
Միհր. Գայեան Ա. Կայծակի դաւադիր զննակով։

Ուրբաթ 23

- 1929 Խ. Հայաստանի ժողովուրդի տեղակալ եւ յուս-
ժողովուրդի գործավար Աս. Մուսեան յան-
կարծաման կ'ըլլայ երեւանի մեջ։

Շաբաթ 24

- 1931 Ֆրես. ՀՕԿ ի Գ. պատգ. ժողով՝ ի Բարիզ։

Կիրակի 25

- 1915 Դատ. Կիլիկիայ մեջ Ա. անգամ քր. չեքները
Շէյխմուրաշի վրայ յարձակելով կ'սպաննեն հերոս
Սեդրակ Միսափին հետ 5 հայեր։
- 1929 Երուսաղեմի ընկերները կը հիմնեն «Հայկ. Միու-
թիւն» ը։

Երկուշաբթի 26

- 1903 Լոնսոնի մեջ Հնչ գործիչ ընկ. Սազունին (Սղբ.
Գեորգեան) Համր (Արամ Գրիգորեան) Ուսուրդը
(Տիգր. Իգմիրեան) տեղի կ'ենթարկուին վերա-
կազմներու կողմէ։

Երեքշաբթի 27

- 1920 Ղմերիկայի Հնչ. վարվառն գործիչ ընկ. Մրգ.
Չաղիկեան ուրազող ՏԲ. Ս. Պ. ի հետ կուս. մի-
սիայով Ասանա եր հասնին։

Չորեքշաբթի 28

- 1928 Բռնութեան դեմ պայքարող քանիցս բանտարկուող
Կիլիկեցի անուանը հերոս եւ Հնչ. գործիչ ընկ.
Կրպ. Կոֆտեղեան կը մեռնի Հապեփասանի մեջ

Հինգշաբթի 29

- 1923 Թուրքիայ մեջ սուլթանիզմի անկումէն վերջ հնկիւ-
րի մեջ կը յայտարարուի Թրք. հանրապետութիւն։

Ուրբաթ 30

- 1918 Դաւիթբեկներու եւ բուրփոյ միջեւ Մուսրոսի գի-
նազադարի ստորագրում։
- 1920 Մավգերիսներու ապիկարութեամբ Կարս բերդա-
բաղաբ կը գրաւուի բուրք զօրեւեմ։

Շաբաթ 31

- 1925 Սեւ Մ ի զինուոր. կոմիսար Զօր. Ֆրունզեմ կը մեռնի
- 1929 Ակնցի Հնչ. գործիչ ընկ. Կրպ. Գանաբեան կը
մեռնի Գանիւրի մեջ։

1936

ՆՈՅԵՄԲԵՐ

1936

Կիրակի

1

Ս. Գ. Հնչ. կուս. 9-րդ պատգամաւորական ժողովը կ'որոշէ Նոյեմբ. 1 Ա. շաբաթը՝ Խ. Հայաստանի շինարարութեան նուիրուած շաբաթ հրահանգելով բելոս շրջանները գործել այդ ուղղութեամբ:

Երկուշաբթի

2

1914 Ռուսիան Թուրքիոյ դէմ պատերազմ կը յայտարարէ:

Երեքշաբթի

3

1896 Հնչ. կուս. քեան ջանքով հայկ. ջարդերու մասին Ժողով Տրեքի Բոլեմ կամս քը Մեօն Ֆրես. երեսփ. ժողովի մէջ հարցապնդում կը կենն:

1914 Զօր. Անդրանիկի հրամանատարութեամբ Ա. գունդը ճակատ կը մեկնի:

Չորեքշաբթի

4

1925 Պրօլէս գրողներու Ա. համագումարը Երեւանի մէջ
1933 Ճաբոն մեծ յեղափոխական Ս. Բաքայեամայ կը մեռնի Մոսկուայի մէջ:

Հինգշաբթի

5

1855 Ամերիկայի աշխատութեան պատշապան Է. Տեպս կը ծնի:

1936

ՆՈՅԵՄԲԵՐ

1936

Ուրբաթ

6

1895 Մառաշի հայոց ցարդին մէջ կ'ապաննուի հանւ. Հնչ. ծանօթ գործիչ քոմ. Սարգիս Սամուէլեան. Կարգադէք ծանօթ գրող եւ Կովկասի Հնչ. գործիչներէն ընկ. ԱՏՐՊԵՏ (Սրգ. Միլպանիանեան)ի յիշենակ մը հրատարակութիւնները:

Շաբաթ

7

1917 Ռուսիոյ մէջ Բերկեսկին կ'իյնայ կը հաստատուի Սովիէթ Ռեժիմը:

1922 Հնչ. կեդրոնը պատշտօնագրով մը կ'իմացնէ քէ Վրաստանի եւ Հայաստանի խ. Խ. քիւնը հաստատուեն հնչ. կուս. քը սալով անոր գործելու արտօնութիւնը:

Կիրակի

8

1928 Անդրկովկասեան Ֆեհրացիայի անուան Անաստատուական էնսիստուսին բացումը Երեւանի մէջ:

Երկուշաբթի

9

1830 Ա.գգ. գործիչ Միքայէլ Նալբանեան կը ծնի:
1917 Մոսկուայի մէջ (Հիւնումարով հոգս. եան) յեղափոխութիւնը կ'սկսի:

Երեքշաբթի

10

Ի յօտոյ կը հրատարակուի մարքսիստ տեսաբան ընկ Ս. Սապահգիւլեանի կեանքն ու գործը՝ Այրի Տիկին Բերուզ Ս. Սապահգիւլեանի կողմէ:

1936

ՆՈՅԵՄԲԵՐ

1936

Զորեհաքի

11

1918 Հնչ. կովկասեան գօնֆերանսը կ'որոշէ Հայաստանի դաշնակ մենատիրութեան տապալումը եւ հաստատումը բանւորագիւղացիական իշխանութեան:

1933 Հնչակեաններու կողմէ հիմնուած Սուրիոյ ՀՕԿ ին Ա. համագումարը:

Հինգեաքի

12

1917 Յեղափոխ բանակը կը ջախջախէ Քերէնսկիի բանակը Յարկոյէ Սեւջի մօտ:

Ուրբաթ

13

1918 Խ. Ռուսիան չեղեալ կը նկատէ Պրէսթ Լիքովսկիի դաւենագիրը:

Կովկասեան չրջանի Հնչ. գործիչ ընկ. ԼԱՁՕն (Յկր. Ղազարեան քրտական Ա. աշուրէնը հընարեց:

Շաբաթ

14

1914 Ռէյսընի գլխաւոր. Թօմարգացի Հնչակեանները կամաւոր կը գրուին:

1932 Պրազէս ԼէՕն (Առ. Բաբախանեան) կը մեռնի:

Կիրակի

15

1917 Ռուսիոյ ժողովրդներուն ազատութեան յայտըրբեր:

1925 Հայ դասական կասակերգութեան հիմնադիր Գր. Սունդուկեանի ծննդեան 100 ամեակի տօնը:

1936

ՆՈՅԵՄԲԵՐ

1936

Երկուեաքի

16

1933 ԽՍՀՄ-ը կը ճանչցուի Սմերկայի միացեալ հանգանակներէն:

Երեքեաքի

17

1929 Կարմիր բանակը կը գրաւէ մանչուրիան:
Այսօր Հնչ. կուս. թեան հիմքերը կը կազմեն
Ա. Զի զուծուած տաճկահայ արիւնալի գաղութ:
Բ. Գաղթահայ աշխատանքային թիւնը:
Գ. Խ. Հայաստանի ղերելքին աշակցութիւնը:

Զորեհաքի

18

1918 Օմսկի (Սիպերիոյ) կառավարութիւնը Ամիրօլ Կոչազը դիկսատ կ'անուանէ:
Ով որ այսօր լաւ հնազանդիլ գիտէ վաղը պիտի կրնայ հրամայել:

Հինգեաքի

19

Կարգադէք

Կովկասահայ Հնչ. գործիչ եւ բեղմնաւոր գրող Պերն Պօսեանցի «Աւստանի երգչունին»
Շուանիկ Կուրդինեանի Բանաստեղծ Ա. Մասուրեանի հեղինակութիւնները

Ուրբաթ

20

1923 Կովկասահայ նախկին դաւենակցականներու համագումարը երեսանի մէջ, ուր լուծեալ հռչակելով դաւենակցութիւնը կը յարին խորհրդ. կարգերու

Շաբաթ

21

1923 Հայ Կինոյի բաժնետիրական ընկերութեան կազմութիւնը նշեւանի մէջ:

Կիրակի

22

1917 Ռուս-Թուրք հակասին վրայ կռիւր կը դադրի:

Երկուշաբթի

23

1917 Հոկտեմբերեան յեղափոխութեան զոհերու հանդիսաւոր քաղոււմը Մոսկուայի մէջ:

1928 «Կրասին» սառցահաս նաւի ղեկավար ԲրոՅ. Սամուկովիչ նշեւան կ'այցելէ:

Երեքշաբթի

24

1904 Փոքր Հայքի անցման հերոսներ ՅԱԿՈԲ (Գլ. Ա. Ա. զրեասեան Մ. Յակոբեանի պապա) ՅԱԲԷԹ (Թե. վեհեան Յվա. ձանբօլաք) կը զլխասուին Խարբերքի մէջ:

Չորեքշաբթի

25

1930 Նոյ. 25-Պեկտ. 10 ը Հայաստանի խորհրդայնացման 10 ամեակին առթիւ Խ. Հայաստանի Արուեստի Ա. Օլիմպիական կը տօնուի նշեւանի մէջ որուն մասնակցեցան պեժ. բասրոնը, կինոն. երաժշտանոցը ֆօթկրամֆիկ սոլիստեան, աւուդներ եւայլն:

Հինգշաբթի

26

1905 Տեղակալ Շմիտ Սեւ ծովի ապստամբ հաւատարմին ծովակալ կ'աճուանուի:

Ուրբաթ

27

1907 Հնչ. կեդրոնը ի սեր հայ դասին կը համաձայնի վերակազմեալներու հետ:

1908 Պարսիկ Էնթեմայունի Ամին կուս. ը դաւանադիր կը կնքէ Ա. Գ. Հնչ. կուս. հետ պարսիկ ազասամարտը յաջողութեամբ պսակելու համար:

Շաբաթ

28

Թաղ. Բարդ.

1820 Գիտական Սոց. Վարպէտ Կ. Մարտա աջբազուկ Յ. ԷՆԿԷԼՍ կը ծնի Պարմենի մէջ:

Կիրակի

29

Հայս. Խորհ.

1933 Հայոց վերջին Լեւոն քաղաւորին մահը Բաբիգի մէջ

1920 ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԽՈՐՀՐԴԱՅՆԱՅՈՒՄ

Երկուշաբթի

30

1922 Միջազգային կարմիր օգնութեան (ՄՈՊՐ) հիմնուիլը Մոսկուա:

Երեւոյի

1

1933 Կոմիտայի մեջ ընկ. Մ. Մարութեանի սպանութեան դատարանի անդամները կատարելով 5 դաժնակ-ցականներ կը դատապարտուին:

Զորեւոյի

2

1920 Դաժնակ անկեալ կառավարութեան ներկայացուցիչ Ա. Խաչատրեան կ'ստորագրէ Ալեքսանտրապոլի խայսառակ դաժնագիրը քուրբերու հետ:

Հինգեւոյի

3

1917 Անդրկովկասեան կոմիտայի անդամները վրացի Ս. Դ. Կեղեկոյի նախախնամութեամբ (Դաժնակ-Մեղեկոյի-Մուսապի իշխանութիւն)

Ուրբաթ

4

1917 Ալ. Միսնիկեան (Մարտունի) զինուոր. հրմանս. կ'ընտրուի Արեւմտ. նախախնամութեամբ քուրբերու:

Շաբաթ

5

Ազգի մը մեծութիւնը իր զարգացած երիտասարդութենէն կ'ստուգուի:

Կիրակի

6

1920 Հայերէնը պէտ. պատճառ լեզու կը յայտարարուի: Կարգադրութիւն ընկ. Կիւլիսէր Տեմիրճեանի «ՀԱՅ ԽԱՉԵՐ» ը

Երկուշաբթի

7

1920 Լոյս կը տեսնէ Կոմիտայի (ապա Խ. Հայաստան) պատճառներին Ա. համարը Երեւանի մէջ:

Երեւոյի

8

Կարգադրութիւն

Սուրիական Մամուլի ի խմբագիր վասակաւոր կըր մեակ եւ Հնչ. գործիչ ողբ. ընկ. Վարդ-Մեխակ (Վրդվ. Գարանիկեան) ի

- 1.- Զեյնուդին վերջին անգամը
- 2.- Զեյնուդին Նահանգը: Հրատարակութիւնները

Զորեւոյի

9

1929 Հայաստանի գրողներու հանդիսաւոր նիս Երեւանի մէջ, ի պատիւ Անդրկովկասեան պրոլետարական գրողներու:

Հինգեւոյի

10

Կարգադրութիւն

Ամերիկահայ բանաստեղծ եւ Հնչ գործիչ ընկ. Արեւիկեան Շամկեանի Վրեմյանի Զայներ:

Ուրբաթ

11

1927 Քանդոսի (Չինաստան) ի մեջ ապստամբություն ծագելով կը հաստատուի Խ. իշխանությունը:

Շաբաթ

12

1920 Ղարաբաղի մեջ կը ձեռքարկուի Տֆ. Օհանջանեան, Վ. Նալապարտեան եւ այլ դաշնակց. շեֆեր:

Կիրակի

13

1887 Վ. Պոլսոյ մեջ իբր յեղափոխ. կը ձեռքարկուի Վանեցի Գարեգին Խանգիւլեան, Մկրտիչ Թեր-խանգեան եւ Գրիգոր Աղաւնեան:

Երկուշաբթի

14

1931 Աքեմէի Զիֆա քաղաքին մեջ Դաշնակները կ'ուզեն խանգարել ներգաղթի լիազօր Գ. Շահվերսեանի սարժած մէկ ժողովը եւ սկօրի ենթարկել զինք:

Երեքշաբթի

15

1886 Ալաշկերտի մեջ իբր յեղափոխ. կը ձեռքարկուի Հ. Մ. ընկ. տնայ Մկրտիչ Սարգեան, իսկ Մուշի մեջ Հ. Մ. ընկ. Մրկս. Նաթանեան եւ կ'ափսոսուին Նուստադէմ:

1932 Մարտիկէն 96 ներգաղթողներ կը մեկնին Բիրե, միանալու համար Ա. կարաւանին:

Չորեքշաբթի

16

Կարդազէի ընկ. Ե. Սիրվարդի
«Հայրենիքին Համար» (աւանդակ)
«Սարափի Սանուհին» (սրամ)
«Զախջախուած Գանկեր» (սրամ)

Հինգշաբթի

17

1920 Խ. Հայաստանի լուսծողկոմի կազմակերպում եւ բացում պէս. համալսարանի Ներսէս:
1926 համամիութենական ընդհ. վիճակագրութիւն:

Ուրբաթ

18

1918 Մինսկի բանուր. պատգ. խորհուրդը կը փութի միացնել Պիլոուսեան խորհ. Ռուսաստանին:

Շաբաթ

19

1905 Ռուս. Ս. Գ. բանուր. կուս. քեան կազմակերպած ընդհ. զործադուլը կը վերածուի զինեալ ապստամբութեան:

Կիրակի

20

1908 Պարսկ բռնակալութեան դէմ կուտոյ Էնթեմալիներ Սմիլն կուս. ր ՀԵՂ. կուս. քեան կ'ստանայ սոսկներով զենք եւ ռազմամթերք:
1929 Վասակաւուր կրթ. մշակ աշագուրկ Հմբ. Նրամեան կը մեկնի Գանիբի մեջ:

Երկուսաբթի 21

1920 Յեղկոմի դիրիսը (հրագիր.) և, Ռուսիոյ օրհնասրու-
քինը Հայաստանի մեջ կիրարկելու համար:

Երեքաբթի 22

1898 Գում Գաբուի ցոյցին Հնչ. հերոս անմահն Յ. ձան-
կիւլեանը Ահալի ցպեանս բանսարկութենէն կ'ա-
զատուի:

Չորեքաբթի 23

1894 Ամասիոյ Հնչ. Մ. հիւրը իսլամ եւ քրիստոնէութիւն
կոչ կ'ուղղէ քուրք բռնակալութեան դէմ կռուելու
1929 Հնչ. կուս. քեան հիմնադիրներէն ընկ. Ռուբէն
Խան Ազաս(Նս. Կարապետեան) կը մեռնի: քաւրիգ:

Հինգաբթի 24

1933 Նեւեօրի Ս. Խաչ եկեղ. մեջ պատարագի ընթաց-
քին դառնակ տեղադրանքներ Ամերիկայի Առաջնորդ
Ղեկունք Արք. Գուրեանը դառնունահար կ'սպաննեն:

Ուրբաթ 25

1892 Մարգուանի Հնչ. Մ. հիւրը հայաջինջ քրք. ծրա-
գիրները կը մերկացնէ:
1895 Արփ. Արփիաւեան դառնակցութեան կողմէ տեղ-
րի կ'ենթարկուի:

Շաբաթ 26

1933 Խ. Ռուսիոյ լուսծողկոմ Անարոյ Լուսագարսի կը
մեռնի Մօսկոն (Ֆրանսա) ի մեջ:

Կիրակի 27

Կարդացի Հնչակեան հիմնադիրներէն անմահն ընկ.
Ռ. Խան Ազասի «Իմ Յուշերը» «Մաքեթիպիզմ»
քէ իրեկալիզմ գրողները:

Երկուսաբթի 28

1873 Մարտիոս տեաքան եւ վեքեան Հնչ. գործիչ
ընկ. Մ.Ն.Գ. Կէնձեւն կը ծննի Ասաբազարի մեջ:

Երեքաբթի 29

1930 Տաղանդաւոր երգահան-երգիչ Կոմիտաս Վ.
Սողոմոնեանի ծննդեան 60 ամեակը կը տօնուի Ե-
րեւանի մեջ:

Չորեքաբթի 30

1923 Պէտ. դաստիարակ մեջ կը տօնուի Գրագէտ Յակոբ Յա-
կոբեանի գրական գործունէութեան 30 ամեակը:

Հինգաբթի 31

1917 Ֆիննլանտեան վերջնականապէս Ռուսիայէն կ'ան-
ջատուի:

* *

27 Հոկտ. 935 Կիրակի երեկոյ ժամը 5 ին, Պէյրութի ֆութպոլի միութիւններէն Հ. Մ. Մ. ի և Արաքական Նէտի Սէլէմի խումբին հետ եղած մրցումէն Հ. Մ. Մ. ը 2 ի դէմ Յով յաղթական վերադարձած պահուն՝ Էշրէֆիէի ճերմակ տուններէն դաշնակ փողոցայիններ սրբի անդէն տղայոց վրայ զէնք կը պարպեն: Կը վիրաւորուին ֆութպոլիստներէն Տիգրան Պոյա՝ հան իսկ իրենցմէ դաշոյնով ծանր կերպով կը վիրաւորուի մի ոմն Յակոբ Գրաճեան:

Ս. Դ. ՀՆԶ. ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

ՀԵՐՈՍԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹԵԱՆ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ

ԴԵՄՔԵՐ ՈՒ ԴԵՊՔԵՐՈՒ

ՓՈՒՆՁ ՄԸ

ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ

Հայաշխարհի Զարուիտան

* *

27 Հոկտ. 935 Կիրակի երեկոյ ժամը 5 ին,
Պէյրուծի ֆուլթպօլի միութիւններէն Հ. Մ. Մ. ի և
Արաբական Նէտի Սէլէմի խումբին հետ եղած մրցու-
մէն Հ. Մ. Մ. ք 2 ի դէմ 3 ով յաղթական վերադարձած
պահուն՝ Էշրէֆիէի ճերմակ տուններէն դաշնակ փողո-
ցայիններ սրօրի անդէն տղայոց վրայդէնք կը պարպեն:
Կը վիրաւորուն ֆուլթպօլիստներէն Տիգրան Պօյս՝
եան իսկ իրենցմէ դաշոյնով ծանր կերպով կը վիրա-
ւորուի մի ոմն Յակոբ Գրաճեան:

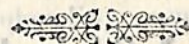
Ս. Դ. ՀՆԶ. ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

ՀԵՐՈՍԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹԵԱՆ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ

ԴԵՄՔԵՐ ՈՒ ԴԵՊՔԵՐՈՒ

ՓՈՒՆՁ ՄԸ

ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ

Հայաշխարհի Զարուբեան

ԿԱՐԼ ՄԱՐՔՍ

ԿԱՐԼ ՀԵՆՐԻԽ ՄԱՐՔՍ

ԳԻՏԱԿԱՆ ՍՕՑԻԱԼԻԶՄԻՆ ՀԱՅՐԸ

Կ. Հ. ՄԱՐՔՍ ծնած է 1818 Մայիս 5 ին Հոննոս-
եան գաւառի Տրիեր քաղաքը (Գերմանիա)։ Իր մեծ հայ-
րը հրեայ բաբբի մըն էր, իսկ հայրը ՄԱՐՔՍ ի 6 տա-
րեկան եղած ժամանակը՝ ձգելով հրեութիւնը դարձած
է Քրիստոնիա։

Ան՝ մինչեւ երկրորդական կրթութիւնը ստացաւ իր
ծննդավայրին մէջ, ապա մտաւ Բօնի համալսարանը, ի-
րաւաբանութեան համար։ Իսկ Ննալի համալսարանէն
ստացաւ «փիլիսոփայութեան *sofokor*» ան։ Նկաւ

ուսուցիչ, Բօնի համալսարանը, սակայն շուտով ձգեց
զինքն կաշկանդող այդ պաշտօնը, դարձաւ հրապարակա-
գիր եւ պայքարեցաւ Գերման քաղաքական եւ սոցիալ-
ական ոլորտներէն դէմ։

1843 եւ 44 ին մխրճուեցաւ Սօցիալիստական գր-
ականութեան մէջ։

1845 ին Ֆրանսայէն արտաքուտեցաւ եւ անցաւ
Պրիւսիա ուր միանալով Ֆ. Էնքէլսի հետ մշակեցին
հոր ծրագրերը նորանոր յաղթանակներու համար։ Մի-
ասին գրեցին «Ս. Ընթանիք»-ը 1845 ին որը կը նկատուի
գիտական Սօցիալիզմին հիմնումին բուականը։

1848 ին լոյս բնծայեցին «Քոմունիստական Մանի-
ֆէստ»-ը որ Աստուածաշունչէն յետոյ միակ գիրքն է որ
շուտ քարզմանուած, տպագրուած ու տարածուած է
ամենուրեք։

Իր հեղինակութեանց գլուխ գործոց «Գաբիթալ», Բ
Սօցիալիզմի Աւետարանն է։

Կ. ՄԱՐՔՍ-ը նախ բանաստեղծել տեղաց սակայն
ինքը հիմնապէս փիլիսոփայ, պատմագէտ, բնկերաբան
եւ սոցիալագէտ էր։

Տոռապոյ մարդկութեան այս նոր Մովսէսը Կ.
ՄԱՐՔՍ մեռաւ 1883 Մարտ 14 ին Լոնտոն։ Բոլոր իս-
կապէս մեծ մարդոց նման բռնաւ զինակի մէջ։

Այսօր բազմամիլիոն աշխատանքութիւնը ԳԻՏԱ-
ԿԱՆ ՍՕՑԻԱԼԻԶՄԻ ՀԱՅՐ կ'անուանէ զինքը եւ կը դա-
ւանի իր Յեղափոխական Մարքսիզմը իբրեւ փրկու-
թեան միջոց։

Հայ իրականութեան մէջ Յեղափոխական Մարք-
սիզմը Ա. անգամ 1887 ին ընդունողն ու տարածողը ե-
ղած է Ս. Գ. Հնչ. կուսակցութիւնը։

ՍՈՑ. ԴԷՄ. ՀՆՉ. ԿՈՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՀԻՄՆԱԳԻՆՈՐԸ

1.— Աւետիս Կազարեկեան (Աւո. Լեռնի) 2.— Օր Մարի Կազարեան (Աւոս Տիկ. Մարո Կազարեկեան)
3.— Գուրգիս Կազարեան (Կազարեան) 4.— Կարո Կազարեան 5.— Շմաւոն (Կարսի)
6.— Մանուկեան (Կ. Օման) 7.— Աւետիս (Ա. Մանուկեան)

ՄՈՐՈՒՔ—ԺԻՐԱՅԻ

Հայ Յեղափոխական այս նախակարապետ Առաք.
Եալը բնիկ հաւրնցի է: Իր ծննդավայրէն յետոյ զոր-
ծած է նաեւ Կեսարիոյ օրջանին մէջ. Որպէս Հնչ. Ան-

Ս. Դ. ՀՆԶ. ԿՈՒՍ. ԶԻՆԱՆՇԱՆԸ (1887)

Շահերուն հետաքրքրութիւնը գոհացնելու համար ջանաւ բացատրել Հնչ. Զինանշանը:

Հին գինեւանքներուն վերել ԶԱՆԳԱՆ վրն ալ գոյութիւն ունի. որ կը նշանակէ Արթնցնող Չոյն-ՀէՆ-ԶԱԿԸ: 1887 թիւը՝ կուս. բեան հիմնադրման բռականն է Մեղսեղի Դաւոյնը կը խորհրդանշէ Արդիւնաւորող ու ժողովուրդ աջ ձախ կողմը գիրաւ խաչածելող Մուրնը կը ներկայացնէ Աշխատաւորութիւնը իսկ Կարմիր Դրօշը Յաւատարմութիւնը:

Մուրն եւ Դրօշի ձողերէն վար իջնող Շղթան՝ գերութիւնն է, որը դաւոյնին անմիջապէս ակը փերուած է Դաւով շղթային երկու ծայրերու պայտածել մասերը կը կարծուի թէ ամբողջական օղակի մը բաժանուած երկու կիսաբոլորակներն են:

Ուրեմն Հնչ. Զինանշանն ինչ իմաստն է՝

Հնչ. Մայր կուս. ք 1887 ին ձեռնած ըլլալով Հայ Աշխատաւորութեան ծոցէն Յեղափոխութեան կարմիր դրօշը բարձրացուց ու ղէնքի ուժով պայքարելէ յետոյ կրցաւ փչրել տգիտութեան և գերութեան չղթան, որպէսզի մենք ողջունենք արիւնով նուիրագործուած Մայր Հայաստանի Յարութիւնը:

Խոնջ մեակ, պաշտուելու չափ կը սիրուէր հայ. քուրճէրէզ, փուրդ եւ այլ ազգեք, որոնք լացին երբ լսեցին թէ իրենց համար աշխատող ՄՈՐՈՒՔԸ Թերզիլի սարքէի լողմէ մասնուելի վերջ կախուեցաւ Նօզկաշի մէջ 1894 Մարտ 15 թ. օրը:

Ժիրայրի Գերեզմանը ժողովրդային ուխտավայր դարձաւ:

ՅԱԿՈԲ Ի ԶԳԱԼԱՅԵԱՆ

Կարնոյ շրջանի հայութիւնը արթնցնողներու Առաջիններէն է որ Յեղափոխական պրօպականտիստ գործիչը հանդիսացաւ, աշխատեցաւ ու իր անձը զոհեց յօժարակամ:

Նոր Իշխանացեալները որքան դաս ունին առնելիք Հին Իշխանացեալներէն

ՄԱՐՏԻՐՈՍՈՒՀԻ ՆԱԶԵՆԻ

Յեղափոխական Անժաէն Առաքեալ Ժիրայրի արժանաւոր աշակերտներէն (այժմ Գէորգ Արք.) Արսւլանեանի կողակիցն էր ՆԱԶԵՆԻՆ, որ 1895 ի կոտորածին՝ (Բիւնկեանի մէջ) Թրքաց չի յանձնուելու համար ինքզինքը կրակի բոցերուն մէջ նետեց ու ողջակիզուեցաւ:

ԴԻԻՅԱԶՆՈՒՀԻ ՇԱՔԷ

Հնչ. կուս. Թեան ղեկավարած Սասնոյ ապստամբութեան հերոսուհի ՇԱՔԷՆ իր քոյրերուն հետ՝ կուող եղբարց կողքին Թշնամիին դիմագրեց մինչև վերջին շունջը և երբ անկարելի եղաւ դիմագրել Թշնամիին չի յանձնուելու համար իր հերոսուհի ընկերակիցներուն հետ ամենի ժայռերէն զէպի անդունդ նետեց ու պատուով նահատակուեցաւ:

ԿԱՐԱՊԵՏ ԵՐԿԱՆԵԱՆ

(ՎԱՀԷ)

Ռուսացի Հնչ. Մ. ճիւղին զործունեայ անդամ-
ներէն որ կամաւորագրուելով մեկնեցաւ Վան իւրեւ-
Հնչ. Ֆէնայի ուր աւաճ քաջաբար ինկաւ տաք կո-
ւին մէջ. Վիպասան ընկ. ԱՍՕն զինք անմահացուցած
է ՎԱՀԷ անուն զրօքին մէջ.

ՍԱՐԿԻՍ ՊԱՆԱԵԱՆ

(ՔԵՌԻ)

Փոք. Հայքի Հնչ. անմահանուն զործ/չնիբէն
բնիկ Արաբկիրցի, իւր յաջորդը ընկ. Մարտ. Պալա-
նանը, այժմ կը շարունակէ ողր. ընկ. Քեռիի պակաս
ձգած Հնչ. սրբազան զործը Գահիրէի մէջ.

ԿԱՐԱՊԵՏ ԵՐԿԱՆԵԱՆ

(ՎԱՀԷ)

Ռուսացի Հնչ. Մ. ճիւղին գործունեայ անդամներէն որ կամաւորագրուելով մեկնեցաւ Վան իւրեւ Հնչ. Ծէնայի ուր աւագ քաջարար ինկաւ տաք կռիւին մէջ։ Վիպասան ընկ. ԱՍՕՆ զինք անմահացուցած է ՎԱՀԷ անուն զրքին մէջ։

ՍԱՐԳԻՍ ՊԱՆԱԵԱՆ

(ՔԵՌԻ)

Փոքն Հայքի Հնչ. անմահանուն գործչներէն ընկ. Արաբկիրցի, իւր յաջորդը՝ ընկ. Մարտ. Պալանեանը, այժմ կը շարունակէ ողբ. ընկ. Քեռիի պակաս ձգած Հնչ. սրբազան գործը Գանիբէի մէջ։

Մ. ՆԱԼԲԱՆԵԱՆ Յ. ՂՈՒՄՐՈՒԵԱՆ Ա. ՆԱԶԱՐԻԹԵԱՆ
Որոնք ինկան 1890 Յւ. 15 ին Գրու Գաբուի արիւնոտ
ցոյցի ընթացքին՝ որուն ապրողներունհրր հանդիսի-
ցան նաեւ Հր. Պոյաճեան (Մեծն Մուրա) Թրթ. Ճան-
կիւնեան (Կայծիկ) Ռիփլ. Մովսէսեան (Հաղարոնի)
այժմ Պարսկաստան եւ Նզրթ. Լուսիկեան (Կայծաէ)։

ՀՀԶ. ԱՆՆՄԱՆ ՀԵՐՈՍ՝ ՉԷԼԼՕ

(ԹՈՐՈՍ ԾԱՌՈՒԿԵԱՆ)

Ամբողջ թուրք բռնակալութիւնը սարսփեցնող
այս հայ Աքիլէսը՝ բնիկ Կիւրինցի է եւ կը պատկանի
Ծառուկեան ծանօթ գերդաստանին։ Հնչակեան ծոցին
մէջ գտած ըլլալով իր փայփայած երազներուն իրա-
կանացուժը, զէնքը ձեռին նետուեցաւ հայ յե-
ղափոխութեան։ Իբր ներմակ ձիաւոր անոր գործու-
նէութիւնը առասպելական դարձաւ։ Սուրթան Համի-
տը շուարեցաւ, քանի որ միւսոյն օր հեռագիրներ կը
տեղային Կարինէն, Վանէն, Խարբերդէն, Սփաղէն եւ
Կեսարիայէն թէ՛ ՉԷԼԼՕն ահադողի կը մատնէ զիրենք։

Աւանուրեք ժողովուրդը, քրիստոնեան եւ միւս-
լիւսմանը գրեթէ կը պաշտէր աղբաւներուն չի վըն-

սող և օգնող այս դիւցազնին, սկզբնական շրջանին՝ անոր որ աղգութեան պատկանիլն ալ չէին գիտէր, այլ զայն կը ճանչնային ներմակ ձիաւոր, բռնակալ-նետուն դանիքը եւ աղֆաններուն հայրիկը:

Անոր հերոսախումբը ձիաւոր 5-6 ընտրեալներէ հազիւ կը բաղկանար: Այսքան քիչ խումբով իսկ կը կռուէր թրք. բանակ և խուժանին դէմ: Գիտէր խորհրդաւորութեամբ ջախջախել թշնամին: Անոր մղած հերոսական կռիւները, մանաւանդ Աւեսիք Չորի Մարսը աննման հերոսամարտ մըն է որ հազիւ թէ արձանագրուած ըլլայ համալիւսարհային պատմութեան էջերուն վրայ:

Թրք. կառավարութիւնը կռուով չի կրցաւ նուաճել ՀնԶ. Չիլիժ և իր ընկերները, սակայն դաւնով մը կրցաւ զինք ձերբակալել: Գաղափրոյ մէջ տեղի ունեցաւ իր հռչակաւոր դատավարութիւնը 1893 Յնս. 8 ին և տրուած մահուան վճռին համաձայն՝ 1893 Յն. 10 ին կախաղան բարձրացան Չիլիժ (Թորոս Մառուկեան) Յվին. Արղումանեան, Միհր. Թորոսեան Փնս. Եաղուպեան և Կիւլ. Բարսեղեան, բոլորն ալ նուիրուած Հնչակեաններ:

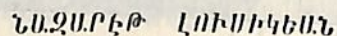

ԱՌԻԻԾ ԳԱԼՈՒՍՏ ԱՐԽԱՆԵԱՆ

Իր քաջագործութիւններով ծանօթ այս Արմրտանցի Հնչ. կորիւնը իր հարստութիւնը, բնականօրէն և անձնական երջանկութիւնները զոհեց ու չարչարուած իր ցեղին ծայրին անսալով՝ զէնքը գրկած բարձրաձաւ յետը հայ Ազատագրութեան ղոհասեղանին առջև՝ իր կարմիր պատարագը մատուցանելու:

Քանիցս կռուեցաւ վտտ թշնամին բանսկին դէմ, յաղթանակի պսակներ չահեցաւ գովքի երգեր հիւսուեցան իր հերոսապատմութիւնը, բայց աւաղ որ մըն ալ ինքզինքը գտաւ քոնութեան վանդակ բանտին մէջ, ուր 14 տարիներ մաշուելէ վերջ իր հայրենիքի ազատութեան կարօտովը վաւուած՝ հոգին աւանդեց:

Արխանեանի պէս հերոսներ ունեցող Հնչ. կու. սակցութիւնը՝ վառքն է իր պատիւնած ազգութեան:

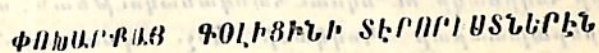
4 4 3 0 4 4

Ծնած է Սեբաստիոյ մէջ 1868 Յնս. 30 ին: Հաս-
մետագործ կտրապետի զաւակն էր: Երկրտասարդ հասա-
ցին կը մեկնի Պօլիս ուր ընկ. Ճանկելեանի ձեռքով
Հնչ. կը սկսուի: Գում Գարուի ցոյցին տանելն
առաջ Ս. Գործին զլուխը հասնող խումբը կ'ըլլայ
ընկ. Նազարէթի խումբը: Իր յանգոյնութեամբ
կը դառնայ ցոյցին հերոսներէն մին: Հոս կ'սպաննէ
չափուշ մը, տասնապետ մը և զինուոր մը: Կը ձերբա-
կալուի, 15 տարուայ բանտարկութեան կը դատա-
պարտուի ի Միտիլիի: Իր ճարպիկութեամբ կը յաջողի
բանտէն փախչիլ:

Աթէնքի Հնչ. կեդրոնին կարգադրութեամբ 1895
ին, Հնչ. խումբի մը գլուխը անցած կը մեկնի Վան,

10 է աւելի թշնամիներ ապահանջէ վերջ:

Վանի հայոթինը արժանավայել ու փառաւոր
յուղարկաւորութեամբ ըը թաղեց այս Հնչակեան
Ֆէտային :

ՀԱՆՔ, ԿԱՅԾԱՆԻ, ՓՐՅԼԱԿ

Զարական Ռուսիոյ փառաւոր երազն էր փոքր ազգութիւնները ձուլել իր մէջ: Այս նպատակին համար Կովկասի փոխարքայ Նշանակուեցաւ իշխան Գօլիցինը: Փոքր ազգերը ձուլելու համար սկսաւ լուս բռնութիւններու, դարոցները, եկեղեցիները և կեկրոնները փակեց, Կազմակերպութիւնները լուծեց, մտաւորականները բանտարկեց ու աքսորեց և եթէ այսպէս շարունակէր քիչ մըն ալ իր նպատակին մէջ յաղթական պիտի ելլէր ան:

Ս. Դ. Հնչ. Կուս. ր որ ցաւէն ծնունդ առած էր ցաւը դարմանելու Կոչումով՝ այս բռնութեան դէմ սկսաւ պայքարիլ: Կովկասի շրջանի պատասխանատու մարմինը կ'որոշէ տէրօրի ենթարկել այս վատ Գօլիցինը, որուն կազմակերպումը կը յանձնուի Անժահըն ՓէրՍՍՍՁին: Իբրեւ տէրօրիստներ ինքնայոթար կերպով կը տրամադրուին Աբիւծ Մաներ, Շանքը, Փայլակը, Կայծակը:

1903 ի Նոյեմբերեան օր մը, երբ Գօլիցինը իր կառքին մէջ տիկնոջ հետ նստած Թիֆլիզի պալատը կը մեկնէր՝ տէրօրիստները կը յարձակին կառքին վրայ և զաշոյնով կ'սպանեն փոխարքան, իսկ կռով կ'ըսեն թէ իրենց հետ գործ չունին:

Մինչ այդ՝ արդէն ետեւէն հասած ըլլալով պահակազօրքերը, կ'սկսի սաստիկ կռիւ մը, ուրկէ միայն ողջ ազատուողը կ'ըլլայ Աբիւծ Մանը մանուկեանը:

Լուրը սաստիկ արագութեամբ կը հասնի ամենուրեք: Ամէն առիթ շահագործել զիտցող դաշնակցութիւնը՝ նախ ուղեց խաբել հանրութիւնը իբր տէրօրի հեղինակը ու սկսաւ հանդանակութեան, սակայն բարերախտաբար Կովկասի Հնչ. պատասխանատու մարմինը՝ յայտարարութեամբ մը պարզեց իրողութիւնը և դաշնակ շանթափին առաջքը առաւ:

Ո՞վ չար նախանձ...

Գլխէ՞ք ինչպէս վարձատրեց այս աշխարհաստան տէրօրի միակ սպրդ Անժահանուն Հնչ. Մըհեր Մանուկեանը: Սալմաստի մէջ, զայն 40 եղբայրսպան գնդակներով մահացուց դաշնակցութիւնը 27 Մարտի 1904 ին: Երէկ ուրացան այս արարքը, սակայն այսօր, մարդիկ իրենց «Հայրենիք» ամսագրին մէջ հպարտօրէն կը յիշեն զայն:

Զարական Ռուսիոյ ամենագործիրաններէն ազատուող, խաղախի գնդակներէն փրկող Մանը՝ զոհ գնաց դաշնակ սամսոններու դաւադրութեան: Այն առիւծը՝ որ Գօլիցինի տէրօրը ստանձնելու առեն ըսած էր. «Իմ անձս դուրպան ե հայոց ազգին, ես իմ բազուկը զօրացուցած ե լուսաւորիչը: Ես կը ստեղծեմ շուրջ Գօլիցինը»:

ՀԱՅԿԱՍՏԱՆԻ ԳԵՂԱՐԱՅԻՆ ԴԱՐԱՆ

(ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳԵՂԱՐԱՅԻՆ ԴԱՐԱՆ)

Զարական Ռուսիոյ փառաւոր երազն էր փոքր ազգութիւնները ձուլել իր մէջ: Այս նպատակին համար Կովկասի փոխարքայ Նշանակուեցաւ իշխան Գօլիցինը: Փոքր ազգերը ձուլելու համար սկսաւ լուսբանութիւններու, դպրոցները, եկեղեցիները և կնիքները փակեց, Կովկասի երպոթութիւնները լուծեց, մտաւորականները բանտարկեց ու աքսորեց և եթէ այսպէս շարունակէր քիչ մըն ալ իր նպատակին մէջ յաղթական պիտի ելլէր ան:

Ա. Գ. Հնչ. Կուս. ր որ ցաւէն ծնունդ առած էր ցաւը դարմանելու Կոչումով՝ այս բռնութեան գէժ սկսաւ պայքարիլ: Կովկասի շրջանի պատասխանատու մարմինը կ'որոշէ տէրօրի ենթարկել այս վատ Գօլիցինը, որուն կազմակերպումը կը յանձնուի Անմահըն ֆէրմանին: Իբրեւ տէրօրիստներ ինքնայոթար կերպով կը տրամադրուին Արիւծ Մաներ, Շանքը, Փայլակը, Կայծակը:

1903 ի Նոյեմբերեան օր մը, երբ Գօլիցինը իր կառքին մէջ տիկնոջ հետ նստած Թիֆլիզի պալատը կը մեկնէր՝ տէրօրիստները կը յարձակին կառքին վրայ և դաշոյնով կ'սպաննեն փոխարքան, իսկ կնոջ կ'ըսեն թէ իրենց հետ գործ չունին:

Մինչ այդ՝ արդէն ետեւէն հասած ըլլալով պահակազօրքերը, կ'սկսի սաստիկ կոխ մը, ուրկէ միայն ողջ ազատուողը կ'ըլլայ Արիւծ Մաներ մանուկեանը:

Լուրր սաստիկ արագութեամբ կը հասնի ամենուրեք: Ամէն առիթ շահագործելով դիպող դաշնակցութիւնը՝ նախ ուղեց խաբել հանրութիւնը իրր տէրօրի հեղինակը ու սկսաւ հանգանակութեան, սակայն բարեբախտաբար Կովկասի Հնչ. պատասխանատու մարմինը՝ յայտարարութեամբ մը պարզեց իրողութիւնը և դաշնակ շանթաթին առաջքը առաւ:

Ո՞վ չար նախանձ...

Գիտէ՞ք ինչպէս վարձատրեց այս աշխարհաշատան տէրօրի միակ սպրոդ Անմահանուն Հնչ. Մըհեր Մանուկեանը: Սպիմաստի մէջ, զայն 40 եղբայրս սպան գնդակներով մահացուց դաշնակցութիւնը 27 Մարտի 1904 ին: Երէկ ուրացան այս արարքը, սակայն այսօր, մարդիկ իրենց «Հայրենիք» ամսագրին մէջ հպարտօրէն կը յիշեն զայն:

Զարական Ռուսիոյ ամենագործ ճիրաններէն ազատուող, խաղախի գնդակներէն փրկող Մաները՝ զոհ գնաց դաշնակ սամսոններու դաւադրութեան: Այն առիւծը՝ որ Գօլիցինի տէրօրը ստանձնելու ատեն ըսած էր. «Իմ անձս դուրպան ե հայոց ազգին, ես իմ բազուկը զօրացուցած ե լուսաւորիչը: Ես կը սասկեցունեմ շուն Գօլիցինը:»

ՀԱՅ. ԽՄԲԱՊԵՏ ԶԱՐԶԱՆԴ
(ՀԱՂԱԹ ՕՂԱՆԵՍԵԱՆ)

Ծնած է Մշոյ Գուլանրիս Գիւղը, ուր ստացաւ
իր դպրոցական նիւնկն, կրթութիւնը: Երիտասարդ
ՀԱՂԱԹը շրջեցաւ Կովկասը, Ստեփան և Ռուսմանիան,
ուր գինուորսգրուելով ստացաւ զինուոր. աստիճան:
Կ. Գոլսոյ մէջ մտաւ Հնչ. դրօշին տակ: Անցաւ Ամե-
րիկա, ապա Յունաստան, իր 70 հոգինոց խումբով

մասնակցեցաւ Յոյն-Թուրք պատերազմին Յաղթանակ-
ներ չահեցաւ, դարձաւ օրուայ հերոսը: Անցաւ Բա-
թում, իբրեւ խմբապետ Հնչ. խումբի մեկնեցաւ Կարս
ուր զոհ գնաց զաշնակ զաւաղիր գնդակին: Ամ-
բողջ քաղաքը լացաւ այս հերոսին համար, աշուղներ
երգեր յօրինեցին անոր գեղեցկութեան եւ քաջու-
թեան վրայ:

Գիտեր Հայերէն, Քրդերէն, Թրքերէն, Ռուսե-
րէն Ռումաներէն, Անգլիերէն և Յունարէն լեզուները:
գրպանէն ելաւ զինուոր. նշանաւոր վկայականներ:

Իր տէրօրիստները տեղն ու տեղը զաշուհահար-
ւեցան ընկ. Մուշեղի կողմէն, իսկ իր յուղարկաւ ու-
րութեան յաջորդ օրը իր հայրենակից ընկերները բա-
պանեցին զաշնակցութեան Կարսի շրջանի կարեւոր
անդամներէն մին:

ՍԱՐՍԱՓԱՋԴՈՒ ՓԵՀԼԻՎԱՆ

(ՍԱՐԳԻՍ ՏԷՄԻՐՃԵԱՆ)

Թրք. բռնակալութեան «Թօգաթի բօստան» զար-
նող այս Հէրակլէսը գործ կը փնտռէր ընկիւր, երգելով

«Տուեք ինձ սարեր, սարեր կործանել

Ծառն արմատով գետինն հանեմ,

Սուր ակռաներով երկաթ կը ծամեմ,

Մէջս այդքան ուժ, ասեք, ի՞նչ անեմ:»

Իր տանջուած ազգին Մայր կուսակցութիւնը
այսպիսի գործ փնտոողներուն գործ տուաւ, Յեղափո-
խականի Ս. գործը, որուն համար անոնք աշխատե-
ցան, բանտարկուեցան, չարչարուեցան ու մեռան,
առանց տեսնելու Հայաշխարհի Ազատութիւնը:

ԱԶԱՏ ՈՍՏԱՆԻԿ
(ՄԵԼՔՈՆ ՄԻՐ ՍԱԳՕԵԱՆ)

Վասպուրականի շրջանի Հնչ. գործունէութեան մէջ, իբրեւ մարտիկ եւ կազմակերպիչ մեծ դեր մը ունի, պատմական դէմք Անմահ Փարամազի արժանաւոր այս վանեցի տասնապետը:

Որպէս Հնչ. գործիչ ղրկուեցաւ Կեսարիա, ուր զինք կ'անուանէին ՍԱԶԼԸ ՖԷՏՍՅԵՒ, Կ/ լրկեան 1909 ի կոտորածին, Կեսարացիները կը խոստովանին թէ այս կտրիճ Հնչ. հերոսը եղած է Կեսարիան փրկողը:

Իբրեւ կռուող ուժ մասնակցած է Հնչ. հայթուկային շատ մը փառահեղ կռիւներու, որոնց մէջ ցուցուցած է անհամեմատ քաջութիւն, խորամանկութիւն եւ ռազմավարութիւն:

Իթթիհատը ընկ. Ազատ Ոստանիկին արժէքը շատ լաւ ճանչնալով որոշեց այս ռիսերիմ հակառակոր-

(Ցես տար. էջ 109-ի մէջ)

ԱՆՏՈՆ ՌԵՏՈՒՆԻ

Հնչ. կեդրոնի կողմէ որպէս կուսակց. գործիչ ղրկուեցաւ Փոքր Հայք: Կեսարիոյ շրջանին մէջ արդիւնաւոր կազմակերպական աշխատանք տարաւ:

Ձէլլօ եւ իր ընկերներուն հետ ձերբակալուելով Գաղտնիոյ դատավարութեան մէջ նշանաւոր հանդիսացաւ բռնակալութիւնը խաւաքող եւ հայ Յեղափոխութիւնը արգարացնող իր հոյակապ ճառով:

Սոյն պատկերին՝ մեծագիր բնանկարը կը գրտնըւի Դամասկոս: Գծուած է Ս. Դ. Հնչ. Ուս. Միւռ. Թեան որոշումով (ընկ. Մ. Սէֆէրեանի ճաշակով)

Դժադրիչ ընկերներ, ողբ. Յրթն. Թիւթիւնճեանի եւ Յրթն. Չէքճէնեանի կողմէ: Ա. անգամ տեսնուեցաւ 20 Անմահներու սգատօնին, ուր բանաստեղծու համար Պէյրուսթէն յատկապէս եկած էր հրապարասօս ընկ. Ս. Տխրունին: Ուրախ ենք որ յաճախ այս պատկերը քիչէի վերածուած կը տեսնենք, սակայն կը կը ցաւինք որ ոչ միայն աղբիւրը անձանօթ կը ձգուի, այլ հեղինակներուն ստորագրու թիւնն իսկ կը վերցուին, ինչ որ արդար չէ:

(Ոսանքիկի շար.)

դը մէջտեղէն վերցնել եւ այս պաշտօնը կատարեն Վանի ոստիկանապետ Ազմին. Վանի միջ 1913 ին պիչեր մը, դաւադրաբար, փողոցէ մը անցած ժամա. նակ ուղաննել տալով զայն:

Իթթիհատի Հայակործան քաղաքականութեան նախանշաններէն էր այս դաւադրութիւնը:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ 20 ՆԱԽԱՎԿԱՅ ՈՆՄԱՀՆԵՐՈՒ

Մ Ա Հ Ա Վ Ճ Ի Ռ Ը

Ահա այն զեկոյցը, զոր 1915 Յունիսին Պօլսոյ պատերազմական ասեանը հաղորդեց մամուլին 20 Հնչ. ընկերներու մասին. անոնց կախաղան բարձրանային յետոյ:

«Պատերազմ. առեանին առջեւ, ի ներկայութեան տեղի ունեցած գատավարութեամբ հաստատուեցաւ թէ՛ հետեւեալ անձերը ահկախ եւ ինքնօրէն Հայաստան մը կազմելու համար ոճոսփործներ սարքած են եւ օտարները կայսերական կառավարութեան դէմ

գողերիւն եղանակով ձեռնարկած են կայսեր. երկիր-
ներուն մէկ մասը օսմանեան պետութեանն անջատե-
լու, եւ այս նպատակով օտար երկիրներու զանազան
տեղերը գաղտնի եւ յայտնի համաժողովներ գումարե-
լով հանդերձ՝ հրատարակութիւններ, գրգռութիւններ
և թղթակցութիւններ ըրած են: Այդ անձերը հետե-
ւեալներն են.

1.— Հնչ. կուս. թեան ազդեցիկ անդամներէն և
Ռուսահպատակ կովկասցի ՓԱՌԱՄԱՋ անունով ծանօթ
Մասքիոս Սարգիսեան և կամ Թէքիրտաղցի Հմբր. Գը-
րիգորեան:

2.— Վառնացի Յակոբ Ղազարեան, որդի Մուրատ-
եանի, ուրիշ անունով ՄՈՒՐԱՏ ԶԱԳԱՐԵԱՆ:

3.— Կիրասոնցի Մշակ ՄԻՆԱՍ, որդի Գարրիէլ Քէ-
չիշեանի, ուրիշ անունով Սամսոնցի Սարը Խաչիկ
կամ Մինաս:

4.— Պիթլիսցի դերձակ ՍԵՐԱՍ, որդի Վարդան
Գըլըճեան, ուրիշ անունով Անկուտի Պետրոս:

5.— Զմէկածագցի Յանձնակատար Վահան Պօյաճ-
եան, ուրիշ անունով Ռուբէն, որդի Մինաս Կարա-
պետեանի:

6.— Խաբերդցի Տք. Պետրոս, որդի Պէննէ Թորոս-
եանի:

7.— Իզմիրցի վաճառական Արմենակ, որդի Համ-
բարձուժի:

8.— Կօշկակար Աբրահամ, որդի Ս. Մուրատեանի

9.— Արաբկիրցի կալուածական Ժիջնորդ ԱՐԱՄ,
որդի Կարապետ Աչգաչեանի:

10.— Իզմիրցի բժշկ. ուսանող ԱՐԱՄ, որդի Սը-
րահամ Եկաւեանի:

11.— Շապին Գարահիսարցի վրանադործ ԳԱՐԵԳԻՆ

որդի Առաքէլ Պօղոսեանի:

12. Քիլիսցի Սինկերի ընկրթն. հաւաքիչ եւ Մ.Ճիւ-
ղի նախագահ ՅԱԿՈՐ, որդի Ղազարոս Պասմաճեանի:

13.— Քիլիսցի ուսուցիչ ԹՈՎԱՄԱՍ, որդի Վահան
Քհնյ. Թովմասեանի:

14.— Թօմարզացի կօշկակար ԵՐԵՄԻԱ, որդի Կիպ-
րիանոս Մանուկեանի:

15.— Խարբերդցի ՄԿՐՏԻՉ, որդի Յ. Երեցեանի:

16.— Վահեցի զինուոր. վրժ. ի ուսանող եւ սպա-
յութեան թեկնածու ԳԵՂԱՄ, որդի Կ. Վահիկեանի:

17.— Պարտիզակցի ուսուցիչ ԵՐ. ԹՕՓՈՒԶԵԱՆ:

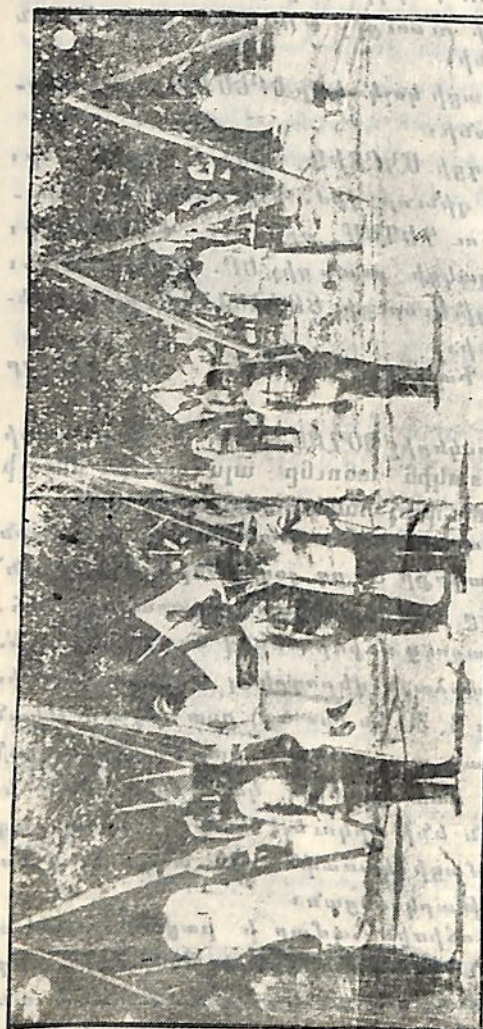
18.— Կեսարացի ուսուցիչ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ, որդի Ստե-
փան Եղիազարեանի:

19.— Գուրու Գահվէճի ԳՍՈՆԻԿ, որդի Գրիգոր
Պօյաճեանի:

20.— Ակնցի ոսկերիչ ՊՕՂԱՍ, որդի Մ. Պօղոսեանի
Այս վերջին նահապետի անունը այս ԵԱՐԻՆԻ մէջ չի
զտնուիր, ինչ որ հոս դեռ հարկ համարեցինք մեզ:

Կ. Պօլսոյ պատերազմ. տեանը քաղաքային
պատժական օրինադրքի 54-րդ յօդուածին համաձայն՝
վերոգրեալ անձերը մահուան դատապարտեց, Վեհ.
Սուլթանը վաւերացուց վճիռը, որով եղած կայսերա-
կան Խրատէի համաձայն վերոգրեալ անձերը Յունիս
2-ի առտուն ժամը 3. 30-ին (ը. ե.) ըստ սովորութեան
բերուած կրօնական պաշտօնեայի կողմէն կրօնական
արարողութիւնը կատարուելէ, կտակներն գրելէ եւ
բժշկ. քննութեան ենթարկուելէ ետքը, պատերազ.
պաշտօնատան դիմացի կառավարատին տարուելով մա-
հու պատիժին ենթարկուեցան:

վերոգրեալ ոճիոյն համար ի բացակայութեան
դարձեալ մահուան դատապարտուած Գօմիթէին ընդ-
հանուր կեդրոնին նախագահ Սապահգիւլեանի և ան-
դամներէն Վարազդատի մասին ալ ձեռնարկուած է
օրէնքին պահանջմանց գործադրութեան:

ՓԱՍՆ ԱՆՄԱՀՆԵՐՈՒ ՈՒՆՏԱՏԵՂԻՆ

Կ. Պոլսոյ Սուլթան Պալատի հրապարակին վրայ կախուղ մեր Անժառանգուն նախատակաց ոսկորները ամբողջութեամբ են։
Էտիրնէ Քարուրի հայոց գերեզմանատան պատի դուրսի կողմը, հասարակաց փութի մը մէջ կը հանգչին անոնք, համաձայն՝ Աշըղպաշի կտակին, եղբայրական

քունով մը։ Չկայ չիրիմ. չկան ծաղիկներ, որովհետեւ Անոնք չի քայեցին ծաղիկներու վրայէն, այլ նախընտրեցին փշոտ ճամբան եւ պէտք չունին ծաղիկներու։

Ուխտավայր մըն է Անիկա ընկերներու համար, մինչեւ այն օրը երբ նուիրական ածիւնները կը փոխադրուին հայրենի հողին վրայ, ազատագրուած աւմէն տեսակ բռնութիւններէ։

ԱՌԱՔԵԱԼՆ ՓԱՐԱՄԱՉ

Հայաստանի Գողթնեաց գաւառի Մեղրի գիւղէն էր ՓՄՐԱՄԱԶ՝ իսկական անունով Մասթիս Սարգիսեանը։ Ուսած է Էջմիածնի մինչեւ 4 դպրոց տարւոյն, սակայն հասարակութեան ծառայելու կոչումը արթնցած ըլլալով իր մէջ, ձգեց դպրոցը, հակառակ իր ծնողաց եւ ուսուցչաց խրատ-խնդրանքներուն։

Իր գաղափարներուն տարածման իբր միջոց ընտրեց ուսուցչութիւնը, չի շարունակեց զայն, մըտաւ երիտասարդ մասսային մէջ, իր յեղափոխ. ջանով լուսավառեց իր բնագաւառի, Հին Նախիջևեանի և Ատրպատականի երիտասարդաց հոգիները։

Փարամազը չէր բաւականանար խօսելով, գրելով այլ իբրեւ մարտիկ՝ Հնչ. խուժբեր կազմակերպեց Կովկաս եւ Պարսկաստանի մէջ ու 1895 ին անցաւ Վասպուրական 13 ահեղ յաղթական կռիւներ մղելէ յետոյ, դաշնակց. Վազգէնի ղինւորներէն Հայկայ Զորցի Մուրատ՝ վալիին կողմէ իրեն խոստացուած գոմիսէրի պաշտօնին փոխարէն մատնեց ու Վանի մէջ Փարամազն ու իր ընկերները ձերբակալուեցան։ Տեղի ունեցաւ դատավարութիւնը, ուր Փարամազի խօսած ճառը պատմական է և ամփոփուած ընկ. Ասօի «Դատաստան» գրքին մէջ։

Վաստակաւոր կրթ. մշակ Աչաղուրի Հմբ. Երամեանի թափած ջանքերուն շնորհիւ Ռուս, հիւպատոսը իբր ուսահպատակ Փարամազը կազատէ մահուան վճիռէն և կը ղրկէ Կովկասի բանտը։

Բանտէն ազատուելով կը կազմակերպէ Կովկասի փոխարքայ իշխան Գօլիցինի նշանաւոր տէրօրը։

Հայ. Թաթարական կռիւներու ընթացքին՝ Շուշի եւ Զանգեզուրի չրջաններու ղեկավարը ինքն էր։ Անոր կատարած գործերու մասին հոյնիսկ Թաթարներ հիացան։

Երեւանի այդ ժամանակի նահանգապետ Ժէնէրալ Նարոյէտնը, անոր ճակատը համբուրեց, անոր ձիուն ասպանդակը բռնեց, ձի հեծցուց եւ ետեւէն՝ «Ինչ հրաշալի մարդ ես» գոչեց։

1905-7 Հնչակեանութեան մեջ կը ծագի գաղափարի անհամաձայնութիւն, շատ մը ընկերներ կը լքեն տաճկահայ դատը եւ կ'անձնին ուս. Ս. Դէմոկրատներու կողմը, Փարամազը հաւատարիմ կը մնայ տաճկահայ դատ հետապնդող Հնչ. կուսակցութեան։

Թուրք Սահմանադրութեան կեղծիքը մերկացնող ուժեղ պրօպագանտիստն էր, չրջեցաւ Կ. Պօլիս եւ իր չրջանները, Տիգրանակերտ, Վան, Խարբերդ, Մալաթիա, Կարին, Կիլիկիոյ կեդրոնները (Այնթապ Ուրֆա, եւայլն)։ Այդ չրջաններու Հայերը, Թուրքերը անխտիր կը յարգէին զինքը, հոգ չէ թէ անոր հետ համախոհ չ'ըլլային։

Հնչ. կուս. Զ. դպագ. ժողովին մէջ ընկերներ Սապահի եւ Սիւնիքի հետ՝ ինքն էր որ ԴՏԻ դէմ յաղթանակ տարին և որոշում կայացուցին «հակաթիթի-հատեան» գործունէութեան։

Քէօսթէնճէի պատգ. ժողովէն կ'ընտրուի Հնչ. Կեդրոնի անդամ։

Իթթիհատեան Հայաջինջ քաղաքականութեան առաջը առնելու համար՝ որոշուած էր տէրօրի ենթարկել Էնվեր - Թալէաթները։ Փարամազը միայն որոշողը, հրամայողը չէր, այլ գործադրողը, որով լաւազոյն տէրօրիստներու գլուխը անցած եկաւ Պօլիս ուր աւագ երբ քիչ էր մնացած գործը յաջողցնել վատահմբաւ Արչալիի մատնութեամբ ձերբակալուեցաւ ու իր 19 ընկերներուն հետ 1915 Յնս. 15 ին կախուեցան Սուլթան Պայազիտի հրապարակը։

Փարամազը տիրացած էր որքան Սօցիալիզմին

Հայաստանի Գողթնեաց զաւառի Մեղրի գիւղէն էր ՓՍՐԱՄԱԶ՝ իսկական անունով Մասթոս Սարգիսեանը։ Ուսած է Էջմիածնի մինչեւ 4-րդ դասարանը, սակայն հասարակութեան ծառայելու կոչումը արթնցած ըլլալով իր մէջ, ձգեց դպրոցը, հակառակ իր ծնողաց եւ ուսուցչաց խրատ-խնդրանքներուն։

Իր գաղափարներուն տարածման իբր միջոց ընտրեց ուսուցչութիւնը, չի շարունակեց զայն, մըտաւ երիտասարդ մասսային մէջ, իր յեղափոխ. Զահով լուսավառեց իր բնագաւառի, Հին Նախիջեւանի և Ատրպատականի երիտասարդաց հոգիները։

Փարամազը չէր բաւականանար խօսելով, գրելով այլ իբրեւ մարտիկ՝ Հնչ. խուժբեր կազմակերպեց Կովկաս եւ Պարսկաստանի մէջ ու 1895 ին անցաւ Վասպուրական 13 ահեղ յաղթական կռիւներ մղելէ յետոյ, դաշնակց. Վաղգէնի զինուորներէն Հայկայ Զորցի Մուրատ վալիին կողմէ իրեն խոստացուած գոմիսէրի պաշտօնին փոխարէն մատնեց ու Վանի մէջ Փարամազն ու իր ընկերները ձերբակալուեցան։ Տեղի ունեցաւ դատաւարութիւնը, ուր Փարամազի խօսած ճառը պատմական է և ամփոփուած ընկ. Ասօի «Դատաստան» գրքին մէջ։

Վաստակաւոր կրթ. մշակ Աչազուրկ Հմբ. Երամեանի թափած Զանքերուն շնորհիւ Ռուս. հիւպատոսը իբր ռուսահպատակ Փարամազը կաղատէ մահուան վճիռէն և կը ղրկէ Կովկասի բանտը։

Բանտէն ազատուելով կը կազմակերպէ Կովկասի փոխարքայ իշխան Գօլիցինի նշանաւոր տէրօրը։

Հայ. Թաթարական կռիւներու ընթացքին՝ Շուշի։ եւ Զանգեզուրի շրջաններու ղեկավարը ինքն էր։ Անոր կատարած գործերու մասին իտիսկ Թաթարներ հիացան։

Երեւանի այդ ժամանակի նահանգապետ Ժէնէրալ Նաբօլէոնը, անոր ճակատը համբուրեց, անոր ձիուն ասպանդակը բռնեց, ձի հեծցուց եւ ետեւէն՝ «Ինչ հրաւալի մարդ ե» գոչեց։

1905-7 Հնչակեանութեան մեջ կը ծագի, գաղափարի անհամաձայնութիւն, չատ մը ընկերներ կը լըքէն տաճկահայ դատը եւ կ'անձնին ռուս Ս. Դէմոկրատներու կողմը, Փարամազը հաւատարիմ կը մնայ տաճկահայ դատ հետապնդող Հնչ. կուսակցութեան։

Թուրք Սահմանադրութեան կեղծիքը մերկացնող ուժեղ պրօպականտիստն էր, շրջեցաւ Կ. Պօլիս եւ իր շրջանները, Տիգրանակերտ, Վան, Խարբերդ, Մալաթիա, Կարին, Կիլիկիոյ կեդրոնները (Այնթապ Ուրֆա, եւայլն)։ Այդ շրջաններու Հայերը, Թուրքերը անխտիր կը յարգէին զինքը, հոգ չէ թէ անոր հետ համախոհ չ'ըլլային։

Հնչ. կուս. Զ. րդ պատգ. Ժողովին մէջ ընկերներ Սապահի եւ Սիւնիքի հետ ինքն էր որ 75 ի դէմ յաղթանակ տարին և որոշուած կայացուցին «հակաթիթի-հատեան» գործունէութեան։

Քէօսթէնէի պատգ. Ժողովէն կ'ընտրուի Հնչ. Կեդրոնի անդամ։

Իթթիհատեան Հայաշինջ քաղաքականութեան առաջը առնելու համար՝ որոշուած էր տէրօրի ենթարկել Էնվէր-Թալէաթները։ Փարամազը միայն որոշողը, հրամայողը չէր, այլ գործադրողը, որով լաւագոյն տէրօրիստներու գլուխը անցած եկաւ Պօլիս ուր աւագ երբ քիչ էր մնացած գործը յաջողցնել վատահամբաւ Արշալիրի մատնութեամբ ձերբակալուեցաւ ու իր 19 ընկերներուն հետ 1915 Յնս. 15 ին կախուեցան Սուլթան Պայազիտի հրապարակը։

Փարամազը տիրացած էր որքան Սօցիալիզմին

ԵՏԵՒԵՆ հազարներ պիտի գան մեր վրեժը լուծելու :
 Իրականացած մարդարէութիւն , վրեժը լուծած
 և. Հայաստանը ազատուած է այսօր :

ՄՐԱՄ ԱՉԸՔԱՇԵԱՆ
 (ԳՐԻԳՈՐ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ)

Ծնած է 1867 ին Արաբկիր: Երբ Հնչ. կոնս. ք
 մուտք գործեց Պոլիս, Անիկա միացաւ անոր իբրեւ
 պատրաստուած յեղափոխական: Շուտով ձգեց Կ. Պոլսոյ
 իրաւաբան, վարժ.ը, ուր կ'ուսանէր, դարձաւ գործիչ
 և զեկավարներէն հանգիստացաւ Գում Գարուի ցոյցին:
 Ապա զրկուեցաւ Փոքր Հայք, գործիչի պաշտօնով,
 ու դարձաւ պաշտելի եւ Շ. Գարահիսարի հոգին,
 Նշանաւոր Հնչ. Դանիէլ Չավոյի խումբին կազ
 մակերպումը իրեն կը պարտինք: Փոքր Հայքը Հնչ.

դործունէութեան դատերաբեմն էր, որուն զլիաւոր
 զերականտարներէն սին ինքն էր, այս արտաքինով
 հեզ եւ լուռ մարդը, որ 12 տարիներ շարունակ զե-
 կավարեց յեղափոխական աշխատանքը իբրեւ Հնչ.
 կեդրոնի լիազօր ներկայացուցիչ:

Եղած է Հնչ. կեդրոնի (1904-9) անդամ: Ժողո-
 վրդական մարդ էր Ան, զրկուած շարջարուած, բան-
 տորկուած ու ապա կախուած այսօրեւ հայրենասէր:

Վ. Ա. Ն. Ի. Կ
 (ԳԵՂԱՄ ՎԱՆԻԿԵԱՆ)

Ծնած է 1889 ին Վան, Հայրը մեռնելով փոքր/կ
 տարիքին մնացած է որբ, իր ընտանիքին հոգը ծա-
 րացած էր մօրեղբօր Հնչ. ծանօթ գործիչ ընկ. Յակոբ
 Աւետիսեան (ԱՐԺՐՈՆԵՒ) ի վրայ: 1907 ին կը լրացնէ միջնակարգ վարժարանը:

Ապա իր մօրեղբոր հետ կ'անցնի կովկասէն Պօլիս, ուր պահ մը հետեւեցաւ իրաւաբանութեան. չփման եկաւ մտաւորական երիտասարդութեան հետ եւ 1910 ին յաջողեցաւ կազմել Կ. Պօլսոյ Հնչ. Ուս. Միութիւնը:

Միութեան օրկան «ԿԱՅԾ» ի հրատարակութեան մէջ մեծ բաժին մը ունի գաղափարանուէր Վանիկը:

Հակառակ ներկայացուած դիւրութեանց յանձն չառաւ նպաստ ստանալ պատրիարքարանէն, երբեւ ուսանող, այլ աշխատելու միջոցներ կ'ստեղծէր թէ ապրուստը հոգալու եւ թէ ուսանելու համար:

Գաղափարական աշխատանքին այնպէս մը կը լծուէր, որ չատեր կը կարծէին թէ Անիկա վճարեալ գործիչ մըն էր:

Սիրահար մըն էր սօցիալիստական գրականութեան: Յամառ պրպտող եւ հմուտ վերլուծող մըն էր ընկերային հարցերու: «ԿԱՅԾ» ի մէջ ստորագրած յօդուածները սօցիալիստական արժէքով մէյմէկ գոհարներ են:

Զինուոր. վարժարանին մէջ կ'ուսանէր, իբր ըսպայութեան թեկնածու, երբ ձերբակալուեցաւ:

Իր սիրեցեալ Փարամազին հետ կախաղան բարձրացաւ եւ 20 անմահներէն մին հանդիսացաւ:

Վանիկի պէս ուժեղ, մայրեր՝ քիչ կը ծնին:

Մարդկային ընկերութեան մէջ չափազանց հարստութիւնն ու չափազանց աղքատութիւնը ոճրագործութեան և անբարոյականութեան աղբւրներն են:

ԱՐԻՍԴՈՏԵՆ

ԱՍՕ (ՏԻԳՐԱՆ ՕՏԵԱՆ)

Ծնած է 1880 ին Վան, իր փոքր տարիքէն ըսպանալ հետաքրքրուած է Հնչ. գործով և գաղափարով ու առայգ լծուած է կազմակերպական աշխատանքի: Իրրեւ ուսուցիչ՝ գաստիարակած է մատաղ սերունդ վը:

Պարսկաստանի յեղափոխ. շարժումներուն, հայ-թաթարական կռիւներուն մասնակցող Հնչ. խումբերուն կը միանայ յաճախ իրրեւ մտաւորական ուժ:

Որպէս գործիչ գտնուած է իր հայրենիքէն զատ Վովկաս պարսկաստան, Ամերիկա, Պօլիս: Յեղափոխ. մարքսիզմի խօսքը չրթին մերթ կուշտ, յաճախ կիսաքաղց ապրած է իրրեւ գաղափարանուէր տէրիչ մը, հակառակ ծանօթ տոհմի մը պատկանելուն:

Աշխատակցած է Հնչ. թերթերէն զատ հայ մամուլին: Եղած է անվախ, կորովի եւ վերլուծող հրապարակագիր մը:

Հեղինակած ունի բանաստեղծութեամբ խառն վէպեր — Դաստատան, Կարմիր օրեր, Դարձեալ մեկը, Նօթը հոգի, Հաւսե, Վախէ, Իւլցագնուհին գրքերը ուրոնք հայ իրականութեան մէջ կը մնան Առաջին պըտուղներ սօցիալիստ. վիպասանութեան:

Իբրեւ պայքարող հակաթիթիհատական ընդհ. պատերազմի սկիզբը ձերբակալուեցաւ Վանի մէջ Հնչ. գործիչներու հետ: Եւ երբ քաջարի Վանը ինքնապաշտպանութեան կռիւը կը մղեր (որուն նախապատրաստութեան մէջ աշխատանքի բաժին ունի) իրենք բանտին մէջ կացինով խողխողուեցան վայրագ իթթիհատի կողմէ:

Ինչ դառն ճակատագիր . . . :

ԱՐՐԱՀՍՄ ԲՐՈՒՏԵԱՆ

(ԿԱՅԾՈՒՆԻ)

Իր հայրենակից վանեցիները սքանչացումով կը խօսին այս ծաղկահասակ երիտասարդ Հնչ. գործիչին

մասին, որը գիտակից երիտասարդութեան յառաջապահը եւ Հնչ. կազմակերպութեան սիւներէն էր:

16 տարեկանին արդէն իսկ համոզուած Հնչակեան մըն էր, երբ լրացուց կեդրոն. վարժարանը եւ մտաւ ուսուցչ. իր նախասիրած ասպարէզը:

Վանի Հնչ. գործունէութիւնը շատ բան կը պարտի անձնուիրութեան, պրօպականտի. աշխատասիրութեան եւ խանդի այս տիպարին: Ով որ կոչուեով յեղափոխական այս նուիրեալ հոգին ճանչցած է անկէ անհատնում հայք մը, ազդեցութիւն մը պահած պիտի ըլլայ իր մօտը:

Վանի յաղթական հայութիւնը շատ բան կը պարտի ինքնապաշտպանութեան հոգին արթնցնող Բրուտեաններուն, որոնք իրենց երազին իրականացումը չը տեսան:

Վհատիլ չի գիտցող այս հայրենասէրը Վանի մէջ կը ձերբակալուի Հնչ. գործիչներու կարգին: Բանտարկեալ ընկերները ազատելու համար զիմում կ'ըլլայ վալիին գործակից դաշնակց. Արամ Մանուկեանին որը առանց խղճի խայթ ունենալու կը պատասխանէ. «Եթէ դուք համաձայնիք որ Բրուտեանը անպայման գոհուի, այն ատեն մենք խօսք կուսանք կուսակալը համոզել, միւս չորսը ազատելու համար»:

Այո՛, Բրուտեանը աչքի փուռն էր ոչ միայն իթթիհատին այլ անոր հայ գործակից դաշնակցութեան: Բրուտեանը զոհուեցաւ, բայց դաշնակցութեան հայալնաս գործը դատապարտողներ չի լրացան:

Փոխանակ կաթիլ առ կաթիլ իյնալու եւ անեանալու, Հայը մի անգամ ել պիտի մեռնի որ Հայը ազատ ապրի:

ՓԱՐԱՄ ԱՋ

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՃԱՆԿԻՒԼԵԱՆ
(Կ Ա Յ Մ Ի Կ)

Հայ ազատագրութեան պայքարին մէջ նշանակելի դեր խաղացող այս Հնչ. վարվուռն գործիչը բռնիկ վաճակէ է: Ան՝ նախքան Հնչ. կուսակցութեան հիմնուելուն՝ արդէն իսկ հայ դատի Ս. Գործին ուխտեալներէն մին էր, այնպէս որ առաջին օրէն միացաւ Հնչ. կուսակցութեան Կ. Պօլսոյ մէջ:

Գում Գաբուի ցոյցին գլխաւոր հերոսներէն մին է որուն համար մահուան ապա ցլեանս բանտարկութեան դատապարտուեցաւ և զրկուեցաւ Աքքեայի բերդը: Կուսակցութեան տարած աշխատանք-

ներուն շնորհիւ ազատուեցաւ: Անցաւ արեւասահման: Այդ առնին Հնչակեանութենէ բաժնուող հերձուած վերակազմեալները իրենց ընկերադաւ գործունէութեամբ կը վնասէին հայ դատին: Նա աշխատանք թափեց միացման գործին համար սակայն վերակազմեալները մնացին Անառակ ուղիի դերին մէջ:

Հնչ. այս անվհատ գործիչը, հակառակ իր քաշած զրկանքներուն, չարչարանքներուն մնաց հաւատարիմ Հնչակեան մը:

Յիզիքականով որքան ծերանար հոգիով այնքան երիտասարդ կը դառնար:

Իթթիհատը, համիտին քունը փախցնող այս հերոսը ձերբակալեց Կ. Պօլսոյ մէջ մեր մտաւորականներու շարքին և զրկեց Այաշի բանօր, ուրկէ անդին մահը գտաւ զինք:

Հոգին անմահ է իր գործին մէջ:

Աշխատուորութեան դասակարգային շահերուն մէջ հակասութիւն ստեղծողները, պրօլետարիատի դասին դաւանանդողներ են:

Կ. ՍՈՎՐԱՏԻԿ

Խ. Հայաստանը գանձանակ մըն է ուրուն մէջ ձգելով ջեր լուսաները, ապագայ դրամագլուխ մը պիտի կազմէ:

Կ. ԿԻՒԻԿԵՅԻ

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՃԱՆԿԻՒԼԵԱՆ

(Կ Ա Յ Մ Ի Կ)

Հայ ազատագրութեան պայքարին մէջ նշանակելի գեր խաղացող այս Հնչ. վարվուուն գործիչը բընիկ վանեցի է: Ան՝ նախքան Հնչ. կուսակցութեան հիմնուելուն՝ արդէն իսկ հայ դատի Ս. Գործին ուխտեալներէն մին էր, այնպէս որ առաջին օրէն միացաւ Հնչ. կուսակցութեան Կ. Պօլսոյ մէջ:

Գում Գաբո ի ցոյցին գլխաւոր հերոսներէն մին է որուն համար մահուան ապա ցլեանս բանտարկութեան դատապարտուեցաւ և զրկուեցաւ Աքքեայի բերդը: Կուսակցութեան տարած աշխատանք-

ներուն շնորհիւ ազատուեցաւ: Անցաւ արաւսահման: Այդ ատեն Հնչակեանութենէ բաժնուող հերձուած վերակազմեալները իրենց ընկերադաւ գործունէութեամբ կը վնասէին հայ դատին: Նա աշխատանք թափեց միացման գործին համար սակայն վերակազմեալները մնացին Անառակ ուղիի դերին մէջ:

Հնչ. այս անվհատ գործիչը, հակառակ իր քաշած զրկանքներուն, չարչարանքներուն մնաց հաւատարիմ Հնչակեան մը:

Ֆիզիքականով որքան ծերանար հոգիով այնքան երիտասարդ կը դառնար:

Իթթիհատը, համիտին քունը փախցնող այս հերոսը ձերբակալեց Կ. Պօլսոյ մէջ մեր մտաւորականներու շարքին և զրկեց Այաչի բանօր, ուրկէ անդին մահը գտաւ զինք:

Հոգին անմահ է իր գործին մէջ:

Աւխասաւուրուբեան դասակարգային շահերուն մէջ հակասութիւն ստեղծողները, պրօլետարիատի դասին դաւաճանողներ են:

Կ. ՍՈՎՐԱՏԻԿ

Խ. Հայաստանը գանձանակ մըն է ո՞րուն մէջ ձգելով Ձեր լուսանքը, ապագայ դրամագլուխ մը պիտի կազմէ:

Կ. ԿԻՂԻԿԵՅԻ

ՄԵԾՆ ՄՈՒՐԱՏ
(ՀԱՄԱՐԱՐՁՈՒՄ ԳԱՐԻՊ ՊՅԱՃԵԱՆ)

Հայ Յեղափոխութեան նախակարապետներէն Անմահն Ժիրալի կրտսեր եղբայրն է Մեծն Մուրատը որը ծնած է վաթսուեանական թուականներուն՝ Հաճնոյ մէջ։

Իր նախնական կրթութիւնը ծննդավայրին մէջ ստանալէ վերջ՝ մեկնեցաւ Պոլիս, ուր մտաւ բժշկական համալսարանը իրեն ուսանող։

Մուրատ՝ Հայ Յեղափոխութեան նուիրուած ժիրայրէն մեծապէս ազդուած երբ Պոլիս գնաց հոն իր շրջանակին մէջ (Ա. Ալըպպաշեանի, Մ. Մոմճեանի, Գ. Աւագարճեանի, Յ. Ճանկիւլեանի հետ) կազմակերպութիւն մը հիմնեց, հայ ցաւով յետաքրքրող։

Այնպէս որ երբ Հնչ. կուսակցութիւնը մուտք գործեց Պոլիս, այս կազմակերպութիւնը հանդիսացաւ անոր հիմնական ուժը։

Գուռ Գարուի ցոյցին երրեակ հերոս ղեկավար. Ներէն մին կը հանդիսանայ։

Ապա ինքնամատոյց կերպով յանձն կ'առնէ ձեռքի բռնկ. համալսարանը և մեկնիլ Սասուն։

Ինքն էր որ Միհր. Տամատեանին հետ կազմակերպեց Սասնոյ Հնչ. ապստամբութիւնը, ու Տամատեանի ձերբակալուելէն յետոյ՝ դարցաւ միակ ղեկավարը այդ աշխարհաստան շարժումին։ Ամբողջ շրջան մը ապրեցաւ բանտի դժոխային կեանքը, ուրկէ ազատուելով անցաւ Եւրոպա եւ Ամերիկա, երբեւ Հնչ. գործիչ։

Հանրաճանաչ հարուստ անցեալով այս մեծ հայրենասէրը՝ Սոսյ շրջանի կողմէն օսմ. բարլամէնթի երեսփոխան ընտրուեցաւ։

Մինչեւ վերջ՝ մնաց ընկերավարական յեղափոխականը, անխախտ նկարագրի տէր, աննահանջ դրօշակիրը համամարդկային եղբայրութեան։

Հայկ. արհաւիրքի նախօրեակին՝ ինքն ալ մտորակ անութեան հետ ձերբակալուեցաւ եւ զրկուեցաւ կեսօրիա ուր անլսելի չարչարանքներու ենթարկուելէ յետոյ՝ 1915 Օգոստ. 12 ին կը կախուի։

Յարգանքի արժանի եւ անմոռանալի մեծութիւն մըն էր Սասնոյ հերոս ՄԵԾՆ ՄՈՒՐԱՏ ՓԱՇԱՆ։

Հոն՝ ուր բռնակալութիւնն է նեղում, յեղափոխութիւնն է մօտալուտ. հոն՝ ուր կախաղաններ են նոսրում, ազատութիւնն է ման գալիս։

ՓԱՐԱՄԱՋ

ԱՐԾՐՈՒՆԻ

(ՅԱՎՈՒ ԱԻՍՏԻՍՏԱՆ)

Վաճեցի խանդավառ այս Հնչ. գործիչը ժօրեղ-
բայրն ու ինամակայր եղաւ մեր անմոռանալի Վա-
նիկին, որուն զաղափարային դաստիարակութեան և
նկարագրի կազմին մէջ՝ խոշոր դեր ունեցած էր ընկ.
Արծրունին:

Սեղաններու շուրջ նստելով հանդարտօրէն որո-
շումներ տուող չէր Արծրունին, այլ գործին ետեւէն
կը վազէր, կը խօսէր, կը կազմակերպէր: Վհատիլ
չէր գիտէր ան:

Իրրեւ ծանօթ Հնչ. գործիչ Պօլսոյ մէջ ձերբա-
կալուելով կարգ մը հայ մտաւորականներու հետ աք-
սորի ճամբուն վրայ նահատակուեցաւ:

ՎԱՀԱՆ ԱՄԱՏՈՒՆԻ

(Վ. Պ. ԳՕԶՕԵԱՆ)

Ծնած է 1870 ին Մուշ, ուր լրացնելէ յետոյ կեդ-
րոն, վարժ. իբրեւ խոստմնալից ուժ՝ կը զրկուի Պօլ-
սոյ կեդրոնականը, ուրկէ կը վկայուի իրրեւ մասնա-
գէտ Այժէպրայի, երկրաչափ, տիեզերագր. և Ողգ. ու
քննչ. Ողգաց պատմութեան ուսուցիչ:

Կրթ. օճակի փշոտ ասպարէզին մէջ կը վարէ ու-
սուցչի և Տնօրէնի պաշտօններ Փոքր Հայքի զանազան
Հայաշատ քաղաքներուն մէջ:

Իր գտնուած վայրերուն մէջ մեծ զարկ կուտար
Հնչ. գործունէութեան, որուն ծառայող ուխտեալ գոր-
ծիչներէն էր: Եւ 1881 թ. հունիս 31 թ. մահով

Հաճնոյ օրբանոցին տեղաւորուելէ կը վարէր երբ
Հայաստան (Տեղագր. էջ 131)

ԱՐԾՐՈՒՆԻ

(ՅԱՎՈՒ ԱԻՍԵՍՏԱՆ)

Վանեցի խանդավառ այս Հնչ. գործիչը ժօբեղ-
բայրն ու խնամակար եղաւ մեր անժողովանալի Վա-
նիկին, որուն զաղափարային դատարարակութեան և
նկարագրի կազմին մէջ խոշոր դեր ունեցած էր ընկ.
Արծրունին:

Սեղաններու շուրջ նստելով հանդարտօրէն որո-
շումներ տուող չէր Արծրունին, այլ գործին ետեւէն
կը վազէր, կը խօսէր, կը կազմակերպէր: Վհատիլ
չէր գիտէր ան:

Իբրեւ ծանօթ Հնչ. գործիչ Պօլսոյ մէջ ձերբա-
կալուելով կարգ մը հայ մտաւորականներու հետ աք-
սորի ճամբուն վրայ նահատակուեցաւ:

ՎԱՀԱՆ ԱՄԱՏՈՒՆԻ

(Վ. Պ. ԳՕԶՈՅԱՆ)

Ծնած է 1870 ին Մուշ, ուր լրացնելէ յետոյ կեդ-
րոն, վարժ. իբրեւ խոստմնալից ուժ կը դրկուի Պօլ-
սոյ կեդրոնականը, ուրկէ կը վկայուի իբրեւ մասնա-
գէտ Արմէպրայի, երկրաչափ, արեգեբագր. և Ազգ. ու
ընդհ. Ազգաց պատմութեան ուսուցիչ:

Կրթ. մշակի փշոտ ասպարէզին մէջ կը վարէ ու-
սուցչի և Տնօրէնի պաշտօններ Փոքր Հայքի զանազան
Հայաշատ քաղաքներուն մէջ:

Իր գտնուած վայրերուն մէջ մեծ զարկ կուտար
Հնչ. գործունէութեան, որուն ծառայող ուխտեալ զոր-
ծիչներէն էր:

Հաճնայ որբանոցին տնօրէնութիւնը կը վարէր երբ
: (Տե՛ս: Եր. 131)

ՅՈՎԱԿԻՄ ԹԱՆՉՈՒՏԵԱՆ

(ՎԱՀԱԳՆ ԱՄԱՏՈՒՆԻ)

Ծնած է Օրտուի մէջ 1887 ին: չըջանաւարտ եղած է Մովսէսեան վրժ. էն, ուր ապա հրաւիրուած է իբր ուսուցիչ պաշտօնավառելու համար:

Ընկ. Յովակիմը շատ փոքր տարիքէն ազգըւած էր իր ծնողաց Հնչակեանի զործունէութենէն, այնպէս որ հրապարակ ելաւ թրծուած կուսակցական մը:

Անցաւ Սօխում գալէ, հոն եւս նուիրուեցաւ Հնչ. Ս. գործին: Երբ 1904 Դեկտ. 14 ի Սօցիալիստական Յեղափոխութիւնը ծաւալ ստացաւ Ռուսիոյ մէջ՝ Սօխումը անմասն չի մնաց, նոր իշխանութիւն հաստատուեցաւ հոն, կառավարիչութեամբ՝ մեր Օրտուցի ընկ. Եղ. Քէօսեան կրակ ու բոց Յովակիմը Հնչ. կարմիր գրօշակիրն էր այդ ժողովրդ. ցոյցերուն:

Հակառակ իր ջերմ փափաքին չի կրցաւ համալսարանական ուսում ստանալ, սակայն յամար կերպով լծուած էր ինքնապաշտպանութեան, պաշտօնավարելով իսկ իբրեւ տնօրէն կամ ուսուցիչ:

Աշխատակցած է Հնչ. թերթերուն:

Ծառ սիրուած «Հնչիւր դու հնչիւր, անցման Հրնչակ» երգը իր յեղինակութիւնն է: Վարած է կուսկց. պատասխանատու պաշտօններ:

1915 ի հայկ. արիւնոտ չըջանին՝ Ա. զոհերէն կ'ըլլայ այս երիտասարդ, խոստմնալից ու վարվոուն Հնչ. մտաւորականը:

(Շար էջ 129-ի)

Պոլսէն եկած հրամանին վրայ ձերբակալուելով զրկուեցաւ կեսարիա, ուր կուսակց. ահագին աշխատանք կատարած սերունդ էր հասցուցած:

Իթթիհատի հրէշածին զանկէն յղացուած բոլոր տեսակի չարչարանքները կրեց այս զաղտնապահ Յեղափոխականը ու ապա 1915 օգոստ. 13 ին կախուեցաւ կեսարիոյ մէջ:

ԳԱԳԻԿ ՕՋԱՆԵԱՆ

Կը ցաւինք որ կը պակսին կենսագրական մանրամասնութիւններ Փոքր Հայքի կրթ. անխոնջ մշակին ու Հնչ. աննկուն գործիչին, որ սերունդներ թրծած է եւ որոնցմէ ապրողներ եւ մեր ընկերները պարտականութիւն պէտք է զգան այս ջանակիրը ամփոփել հատորի մը մէջ:

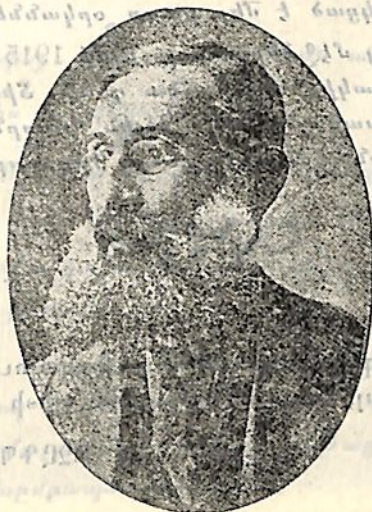
Մնած է ութսունական թուականներուն, Շապին Դարահիսարի մէջ, կը պատկանի Օճանեան ընտանիքին. որոնցմէ էր նաեւ Ազգ. հերոս Զօրավար Անդրանիկը:

Եղած է Փոքր Հայքի Հնչ. կազմակերպութեան աչքառու մտաւորական գործիչներէն մին: Պերճախօս բեմբասաց մըն էր: Հրապարագրական տաղանդը իր յայտ կուգայ Հնչ. Մամուլին բերած աշխատակցութիւններուն մէջ: Հեղինակած է «ՀԱՅԱՊԱՏՈՒՄ»-ը

ուր քննական բովէն անցուցած է Հայկէն մինչեւ մեր օրերը, իրեւ հմուտ պատմագէտ:

Ինքն էր որ կազմեց եւ հոգին հանդիսացաւ Մարզուանի կանանց զարգացական եւ «Հայորդի» պատանեկան Միութեան:

Եղած է ուսուցիչ եւ տնօրէն. Մարզուանի Ազգ. Սահակեան Վարժարանի Տնօրէնութիւնը վարեց ամբողջ 10 տարիներ, այդ կրթ. հաստատութեան մակարդակը բարձրացնելով Գօլէճին եւ սակայն վրայ հասաւ 1915 ի հայկ. նախճիրը, երբ ձերբակալուելով Մարա 19 ին կացինի հարուածներուն տակ կ'անմահանայ Զեքի Տէրէսի ձորը:

ՄԻՆԱՍ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ
(ԱՍՈՒՊ—ՊԵՏԱՐ)

Կեսարիոյ Հնչ. Մ. ճիւղի հիմնադիրներէն եւ

անոր ջիւղը հանդիսացող ընկ. Մինասը, Պրունգլազի է փոքր հայքի փառքը կազմող Չելլօններու Ազատ Ոստանիկներու մտերիմ գործակիցն է, քանիցս ճաշակած է բանտի դժոխատիպ կեանքը:

Լրացուցած է Արեհոս վարժարանը:

30 տարիներ անդադար ծառայեց նաեւ հայ դպրոցին, իբրեւ ուսուցիչ եւ տնօրէն: Տիրացած էր հայ. թրք. եւ Յունարէնի:

Ճարտար բեմբասաց էր եւ կ'ելեւտրականացնէր զինք լսողները:

Որպէս բանաստեղծ ինչպէս նաեւ աշուղ գրած է շատ մը հայ. թրքերէն կտորներ, որոնք կ'ստանար հայ եւ թուրքին սիրած երգերն են եղած:

Աշխատակցած է մեր բոլոր օրկաններուն:

Կեսարիոյ մէջ ձերբակալուելով 1915 Յնս. 21 ին իր 23 ընկերակիցներուն հետ դէպի Տիգրանակերտ կ'աքսորուի, սակայն Յնս. 24 ին բոլորն ալ սրախողխող կ'ըլլան Կէմէրէկէն դուրս Դըզըշար ձորին մէջ:

Մեր գողգոթաները բուրբ բռնակալութեան աւերակներուն վրայ, ճնկուած կոթողներ պիտի լինին:

Ա. ԱԶԸԴԱՇԵԱՆ

Վաս ե այն՝ որ նեմարսախօսը գնդակով կը լուցնէ:

Ս. ՏԵՐՈՒՆԻ

Կեսարիոյ Հնչ. վարչութեան անդամներէն

- 1.— Սարգիս Ժէպէճեան
- 2.— Հաճի Եագուպ Սիւտճեան, եռանդուն եւ անձնուէր Հնչակեան մը, որը իր 10 ընկերակիցներուն հետ կախուեցաւ Կեսարիոյ Քլօմիւր պազարը 1915 Յնս. 15 ին:
- 3.— Մ. Յ. Գազաղեան Կեսարիոյ Հնչ. աչքառու վերապրող Հնչակեաններէն մէկը, որ եղած է նաեւ Քէմալական շարժումի ընթացքին՝ Մերսինի Հնչ. խըմբապետներէն մին:

անոր ջիղը հանդիսացող ընկ. Միլասը, Պրունգլացի է փոքր հայքի փառքը կազմող Չելլոներու Ազատ Ոստանիկներու մտերիմ գործակիցն է, քանիցս ճաշակած է բանտի դժոխատիպ կեանքը:

Լրացուցած է Արեհու վարժարանը:

30 տարիներ անդադար ծառայեց նաեւ հայ դպրոցին, իբրեւ ուսուցիչ եւ տնօրէն: Տիրացած էր հայ. թրք. եւ Յունարէնի:

Ճարտար բեմբասաց էր եւ կ'ելեւտրականացնէր զինք լսողները:

Որպէս բանաստեղծ ինչպէս նաեւ աշուղ գրած է շատ մը հայ. թրքերէն կտորներ, որոնք կեսաւրացի հայ եւ թուրքին սիրած երգերն են եղած:

Աշխատակցած է մեր բոլոր օրկաններուն:

Կեսարիոյ մէջ ձերբակալուելով 1915 Յնս. 21 ին իր 23 ընկերակիցներուն հետ զէպի Տիգրանակերտ կ'աքսորուի, սակայն Յնս. 24 ին բոլորն ալ սրախողխող կ'ըլլան Կէմէրէկէն դուրս Ղըզըշար ձորին մէջ:

Մեր գողգոթաները բուրբ բռնակալութեան աւերակներուն վրայ, սնկուած կոթողներ պիտի լինին:

Ա. ԱՁԸԴՊԱՇԵԱՆ

Վաս է այն՝ որ նեմարսախօսը գնդակով կը լռեցնէ:

Ս. ՏԵՐՈՒՆԻ

Կեսարիոյ Հնչ. վարչութեան անդամներէն

- 1.— Սարգիս Ճէպէճեան
- 2.— Հաճի Եագուպ Սիւտճեան, եռանդուն եւ անձնուէր Հնչակեան մը, որը իր 10 ընկերակիցներուն հետ կախուեցաւ Կեսարիոյ Քլօմիւր պազարը 1915 Յնս. 15 ին:
- 3.— Մ. Յ. Գազազեան Կեսարիոյ Հնչ. աչքառու վերապրող Հնչակեաններէն մէկը, որ եղած է նաեւ Քէմալական շարժումի ընթացքին՝ Մերսինի Հնչ. խմբապետներէն մին:

ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏԻ ՀՆՁ. ՆԱՀԱՏԱԿՆԵՐԸ

- 1.— ՄԵԴՐԱԿ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ — Ծնած՝ 1880 ին. Խարբերդի Ամեր. Գոլէճի ուսանողներէն: Մէկը

որ եղած է Տիգրանակերտի Հնչ. փառաւոր զոր-
ծունէութեանց մէջ նշանակելի աշխատող մը:

- 2.— ԿՍՐԱՊԵՏ ՉԱՐՇԱՅԵԱՆ — Ծնած՝ 1888 ին. ու-
սած է տեղւոյն Ազգ. վարժ. ին մէջ եւ ապա հե-
տեւած՝ լուսանկարչութեան: Իր սիրած Հնչ. գա-
ղափարին եւ զործին համար միշտ տրամադրած
է իրմէ պահանջուած պարտականութիւնը:
- 3.— ԿՐՊՏ. ԹԷՐԶԵԱՆ — Ծնած է 1879 ին. նխնկ.
ուսումէ յետոյ դարձած է դերձակ, իր ըմբոստ
ողին՝ որ սնունդը Հնչակեանութենէն ստացաւ,
որուն հաւատարիմ եւ զործունեայ զինւորներէն
մին եղաւ մինչեւ իր մահը:
- 4.— ՅԿԲ. ՉԱՐՇԱՅԵԱՆ — Ծնած՝ 1894 ին. Հմուտ
երկաթագործ-զինագործ մ'էր Ան. 1910 ին մտաւ
Հնչ. շարքերուն մէջ, զործեց եռանդով եւ հա-
ւատարմութեամբ, որով սիրելին դարձաւ իր
ընկեր եւ ծանօթներուն:
- 5.— ՄԿՐ. ՀԱՄԱԼԵԱՆ — Ծնած՝ 1893 ին. համեստ
արհեստաւոր մըն էր: Կուսակց. իրեն վստահած
զործերը կը ջանար անթերի կատարել եւ քանի-

— Բոլորն ալ զոհուած աքսորի ճամբուն վրայ:

ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏԻ ՀՆԶ. ՆԱՀԱՏԱԿՆԵՐԸ

- 1.— ՍԵԴՐԱԿ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ — Ծնած՝ 1880 ին, Խարբերդի Ամեր, Գոլէճի ուսանողներէն: Մէկը

որ եղած է Տիգրանակերտի Հնչ. փառաւոր զոր-
ծունէութեանց մէջ նշանակելի աշխատող մը:

- 2.— ԿԱՐԱՊԵՏ ՉԱՐՇԱՖԵԱՆ — Ծնած՝ 1838 ին, ու-
սած է տեղւոյն Ազգ. վարժ. ին մէջ եւ ապա հե-
տեւած՝ լուսնկարչութեան: Իր սիրած Հնչ. գա-
ղափարին եւ գործին համար միշտ տրամադրած
է իրմէ պահանջուած պարտականութիւնը:
- 3.— ԿՐՊՏ. ԹԷՐԶԵԱՆ — Ծնած է 1879 ին. նխնկ.
ուսումէ յետոյ դարձած է դերձակ: Իր ըմբոստ
ողին՝ որ սնունդը Հնչակեանութենէն ստացաւ,
որուն հաւատարիմ եւ գործունեայ զինուորներէն
մին եղաւ յինչեւ իր մահը:
- 4.— ՅԵԲ. ՉԱՐՇԱՖԵԱՆ — Ծնած՝ 1894 ին. Հմուտ
երկաթագործ-զինագործ Կէր Ան. 1910 ին մտաւ
Հնչ. շարքերուն մէջ, գործեց եռանդով եւ հա-
ւատարմութեամբ, որով սիրելին դարձաւ իր
ընկեր եւ ծանօթներուն:
- 5.— ՄԿՐ. ՀԱՄԱԼԵԱՆ — Ծնած՝ 1893 ին. համեստ
արհեստաւոր մըն էր: Կուսակց. իրեն վստահած
գործերը կը ջանար անթերի կատարել եւ քանի-

ցա արժանացած է գնահատանքի:

— Բոլորն ալ զոհուած աքսորի ճամբուն վրայ:

ՅՈՎԱԿԻՄ ՍՈՒՈՎԵՍՆ

(ᄒ ᄆ ᄎ ᄏ ᄑ)

Աստորախանի հաստրակական կեանքի անուշնորդ
Հնչ. կուս. թիւնը, իր այդ փառքին հասաւ ընկ. Ժա-
նիքի պէս անվհատ եւ կարող աշխատողներու շնորհիւ :

Գաղութիւն մտաւորական ընտրանիներէն՝ կը վարէր հայկ. կիմնադեպի տեսչութիւնը: Հնչ. օրկան «Լրաբեր» ի հրատարակութեան եւ պարունակութեան մէջ մեծ բաժին ունի:

Մեր վեթեւան ընկեր վհն. Մարտեան, որ այդ չրջանի կազմակերպիչ գործիչը հանդիսացած էր հիացմունքով կը խօսի ընկ. Սոլովեանի մասին:

(ՀԱՉ. Զ. ԳՈՒՆԴԻ ՀԵՐՈՍ ՀՐԱՄԱՆԱՏԱՐ)

ԱՆՄԱՀՆ ԳՐԻԳՈՐ ԱԽԱՐԵԱՆ

Ծնած է 1891 ին Պաքու: Բարեկեցիք ծնողքի մը զաւակ, Ռուս. կրթնազօնի շրջանաւարտ: Պատանի հասակին մտած է Հնչ. դրօշին տակ, որուն կրակուրոց գործունէութեան ի տես, Փարամազը մարդարէացած էր ըսելով. «Գրիգան (Գրիգորի) մի հրաշալի ուժ է դառնալու. ՄԱՐՏԱԿԱՆ մի հօգօր ուժ: Այսպէս ալ եղաւ յետագային:

Ընդհ. պատերազմին հաղարապետի պաշտօնով

կը դառնուէր Քարաթի եւ Վարչաւիոյ Ռուս. ճակատին վրայ, ուր 3 անգամ վիրաւորուեցաւ եւ սակայն երբեք չի լքեց կռիւը:

Կովկասեան Հնչ. Երգ գունդի հրամանատար ընկ. Ճանրոյտեանէն վերջ՝ հրաւիրուեցաւ գլուխն անցնիլ այս պատմ. Հնչ. գունդին եւ յաջողուեցաւ Ան իր ռազմագիտական բարձր կարողութեան շնորհիւ Հնչ. այս բանակին վերապահեց այնպիսի յաղթանակներ, որոնք գնահատուեցան ճակատի ընդհ. Ռուս. հրամանատարութենէն:

Ամենավտանգաւոր Կաբինի եւ Երզնկայի ճակատը կը պաշտպանէր Հնչ. այս կորիւնները:

Կռիւներու ընթացքին, Արի Աւշարեանը սուր ի ձերին միշտ առաջ կ'անցնէր իր զինւորներէն, խրախուսելով զանոնք որ հետեւին իրեն: Թերեւս իր այս յանդգնութեան համար էր որ Բասենի դաշտի կռիւն մէջ ինկաւ հերոսաբար, 1915 Յլտ. 24 իս, իր մահս. մերձ վիճակին պատգամեց. «Հա՛յկ, վերցրու սուրս, եւ անցիր քանազի գլխին, չ'ըլլայ որ նահանգի, Իսկ հոգին աւանդելէ առաջ հարցուց «ՅԱՂԹԵՑԻՆՔ»:

Զինուոր. մեծ պատիւներով մարմինը փոխադրուեցաւ իր ծննդավայրը, ուր փառաշուք թաղում ունեցաւ:

Այս առիթով զօր. Պարութովը Թիֆլիզի քաղաքապետ Ալ. Սատիսեանին զրկած պաշտ. հերազրով գովքը կ'ընէր հերոս Աւշարեանին եւ իր զինւորներուն, որոնք ճակատագրական զեր խաղցան թրք. ճակատին վրայ ու մեծ յաղթանակներու տիրացան:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՍԱՖԴ

(Ե. ՍԱՖՐԱՍԵԱՆ-ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ)

Կը կարծուի թէ Վանեցի է, այս երիտասարդ մտաւորականը, որ իբրեւ Մեծն Մուրստի որդեգիրը հետեւեցաւ Բարիզի իրաւաբան. համալսարանը: Ընդհ. պատերազմին՝ Հնչ. կեդրոնի կողմէ իբրեւ ներկայացուցիչ գնաց Ամերիկա, ուր մի քանի տարիներ խմբագրեց «Եր. Հայաստան» ը, իր ջղուտ եւ վերլուծող խմբագրականները զինք կ'անմահացնեն որպէս պատաստուած հրապարակագիր:

Դժբախտաբար իր մէջ բոյն գնող թոքիտը օրէ օր մաշեցուց ու կտրեց անոր կեանքին թելը ծաղիկ հասակին մէջ:

ՀԵԶ. Զ. ԳՈՒՆԴԻ ՍՊԱՅԱԿՈՅՏԸ

Վեցերորդ Հնչ. գունդին Ա. հրամանատար ըն-
դաւ Աղանիկ Ճանպօյաթեանը որուն յաջորդեց ան-

ճեշանուն Գր. Աւարեան, Անոր մահէն վերջ Գ. րդ
հրամանատար նշանակուեցաւ Ամերիկայէն կամաւո-
րական խումբով Կովկաս հասնող ընկ. ՊԱՆԴՈՒԽՏ
(Մքայել Սէրեան) Ը, Բնիկ Մշեցի, իբր Հնչ. մար-
տական մտաւորական դործիչ աշխատած է Կովկաս,
Պօլիս, Եւրոպա, Պալքաններ եւ Ամերիկա, Ինքն էր
որ իր յաղթական բանակով Ա. անգամ մտաւ Կարին:
Քր այս աշխատանքին որպէս վարձատրութիւն՝ դաշ-
նակցութիւնը գինք թուաւորեց 1920 ին:

Ընկեր Պանդուխտը վերի լուսանկարին մէջտե,
ղը նստողն է: Իր աջ կողմը կը գտնուի Ռուսահայ
(սպայ ընկ. Արծուիկ: Գ. վարդապետ Տէրսիմցի,
Գիրշանցի ընկ. Անդր. Երէցեան, իսկ ձախ կողմը
ընկ. Նշան Միրաքեան (Ա. վաշտապետ) Սեբաստացի
ընկ. Սարգիս. Արմաղանեան (Բ. վաչտապետ):

Ոտքի վրայ (ընկ. Արմաղանեանի կողմէն) Շապին Գարահիսարցի ընկ. Սեդրակ Մարկոսեան (հարիւրապետ) Մէջտեղի ծերուկը՝ Կարինցի Հնչ. Քեոն, անոր քովինը Խնուսցի ընկ. Մխիթարը (հարիւրապետ)

ՅՐԹ. ՏԵՐ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ
(ՏԵՏԵԱՆ)

Բնիկ Թօմարզացի է: Ընդհ. պատերազմին Ամերիկայէն իբրեւ Հնչ. կամաւոր՝ մեկնած է Կովկաս, ինքը նախապէս մարդուած եւ մասնակցած ըլլալով — իբր թրք. զինուոր — Պալքանեան պատերազմին՝ ճակատին վրայ ցուցուցած է մեծ ճարպիկութիւն եւ քաջութիւն: Եղած է Հնչ. Զ. գումարի հարիւրապետներէն:

Նահատակուած է տաք կռուին մէջ, որ պսակըն է բոլոր ռազմիկ հերոսներուն:

ԳԱՐԱ ԶԷՀԵՆՆԷՄ

Րում Տիկինցի է այս Հնչ. կորիւնը, որուն քաջարի համբաւը տարածուած էր այդ շրջանին մէջ: Մահը իրեն համար նշանակութիւնը կը կորսնցնէր, երբ անդին Յաղթանակի մը նշույլ տեսնէր: Հաճոյ հերոսամարտին մէջ իբր խմբապետ Ա. նոր ցուցուցած մարտունակութիւնն ու կոռուելու հմտութիւնը պաշտամունքով մը կը յիշէ ամէն մէկ վերապրող Հաճնցին:

Պարա ձէհէնէմին սոսկ անունը կը բաւէր թշնամին սարսափի մատնելու համար: Ինկաւ Ան այդ պատուոյ դաշտին վրայ, փառաւոր անուն մը ձգելով, իր 35 տարեկան ծաղիկ հասկին մէջ:

ՅՐԹ. ՅԵՐ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ
(ՏԵՏԵԱՆ)

Բնիկ Թումարզացի է: Ընդհ. պատերազմին Ամբ-
րիկայէն իբրեւ Հնչ. կամաւոր մեկնած է Կովկաս,
ինքը նախապէս մարզուած եւ մասնակցած ըլլալով
— իբր թրք. զինուոր — Պալքանեան պատերազմին՝
ճակատին վրայ ցուցուցած է մեծ ճարպիլութիւն եւ
քաջութիւն: Եղած է Հնչ. Զ. գունդի հարիւրա-
պետներէն:

Նահատակուած է տաք կռուին մէջ, որ պսա-
կըն է բոլոր ռազմիկ հերոսներուն:

ԳԱՐԱ ԾԷՀԷՆՆԷՄ

Րում Տիկինցի է այս Հնչ. կորիւնը, որուն քա-
ջարի համբաւը տարածուած էր այդ շրջանին մէջ:

Մահը իրեն համար նշանակութիւնը կը կորսն-
ցնէր, երբ անդին Յաղթանակի մը նշոյլը տեսնէր:

Հաճնոյ հերոսամարտին մէջ իբր խմբապետ Ա.
նոր ցուցուցած մարտունակութիւնն ու կոռեկու հըմ-
տութիւնը պաշտամունքով մը կը յիշէ ամէն մէկ վե-
րապրող Հաճնցին:

Գարա ԾէՀէննէմին սոսկ անունը կը բաւէր թշ-
նամին սարսափի մատնելու համար:

Ինկաւ Ան այդ պատուոյ դաշտին վրայ, փառա-
ւոր անուն մը ձգելով, իր 35 տարեկան ծաղիկ հա-
սակին մէջ:

ՎԵՐԱԾՆՈՒՆԴ

ՅԱՐԷԹ Մ. ԻՍԿԷՆՏԵՐԵԱՆ
 (ՎԱՀԷ ԱՐԱԾԱՆԻ)

Ծնած է 1893 ին Սուեաիոյ Հաճի Հապիպլի գիւղը, կը պատկանի ծանօթ եւ յարգըւած Մարտիրեան-Իսկէնտէրեան տոհմին:

Գօլէճական բայց միեւնոյն ժամանակ տքնաջան աշխատող մը եղած է, որուն չնորհիւ զիտէր Հայ Արաբ. Թրք. Ֆրնս. Անգլ. լեզուները:

Ստորագրած է Գրական, Բանաստեղծ. հրապարագր. յօդուածներ, ցրուած մեր մամուլին մէջ: Հեղինակած «Սուեաիոյ Ինքնապաշտպանութիւնը» Սուեաիոյ Բարբերը» եւ «Մրսիս Գիրքը»:

Սուեաիոյ ինքնապաշտ. թեան 3 զինւոր. վերահսկիչներէն մին (Տօնուզ Տուզաղը) էր:

Հայկ. լեզէնին Ա. անգամ կամաւորագրուողներէն եղած է, զառնալով սէրժան:

Ճիհանի Տ. Եօլի, Պէյլանի Սուէտիոյ Հ. Մ. ճիւղերը հիմնուած են իր աշխատանքով:

Ընկ. Յարէթի հետզհետէ ընդլայնող ժողովրդականութիւնը նախանձը չարժեւորով դաշնակներուն իրենց դաւադիր գնդակին զոհ գնաց 1922 Ապրիլ 9 ին Սուէտիոյ մէջ:

ԿԱՐԱՊԵՏ ԳԱՔԻԿԵԱՆ

(ԿՈՉՆԱԿ ՍԵՐԱՍՏԻՈՅ)

Բնիկ Սերաստացի է այս վաստակաւոր կրթ. մշակ եւ Հնչ. գործիչը, ծնած՝ 1875 ին:

Նկարագրով այնքան մաքուր եղած է որ, սիրուած է նոյնիսկ իր հակառակորդներէն: Մեր Մեծ Փարամազին պէս, եղած է Տէրվիշ մը, որը կեանքը կը նկարէր միջոց մը ուսումնասիրելու, օգտակար բլալու:

Սերաստիոյ Հնչ. Մ. ճիւղի հիմնադիրներէն Փոքր Հայքի Հնչ. գործունէութեան գլխ. խորհրդատուն էր: Քանիցս բանտարկուած, չարչարուած է իր պաշտած գաղափարին համար:

Պատմ. գրական հայկ. արժէքներու անխոնջ պրպտող եւ հաւաքողն է: Անոր հին դրամներու, ծաղիկներու հաւաքածոն եղակի էր, որոնք՝ կորա՞ն... (ինչպէս ինքը պիտի ըսէր):

Եղած է Փոքր Հայքի Հնչ. աւանդադասը, իրեն կը վստահէին ամէն բան, որովհետեւ գիտէին թէ նա զանոնք կը պահէր մասունքի մը պէս:

Հայ գրական անդաստանին մէջ եղած է առնոց մէ որոնք արժանացեալ են Իզմիրեանց մրցանակին: Գաւառաբարբառի եղակի հաւաքիչն էր ան:

Հայկ. տեղահանութեան եւ նահատակութեան

արհաւիրքի մէջ հրաշքով ապրող մը եղած է, որը քովանդակած է իր ԵՂԵՌՆԱՊԱՏՈՒՄ մեծ հատորին մէջ (նախապէս Ե. ՀԱՅՊԱՏԱՆ ի մէջ որպէս թերթօն հրատարակուելէ ետքը):

Վարած է Հալէպի միջ. գաւառային Միութեան քարոզարուութիւնը՝ որուն պատրաստած հայկ. տեղեկագիրը գնահատանքի արժանացեր էր Բարիզի Ազգ. պատուիրակութեան կողմէ, իբրեւ լիակատար իր տեսակին մէջ:

Երեսօղէմի Ժողովագաւորաց վարժարանէն կը հրաւիրուի իբրեւ բազմամեայ կրթ. մշակ, ուր կը մեկնի իր ընտանիքով եւ 11 աշակերտացուներով 1920 Յուլ. 10 ին, ուր չորս տարիներ յետոյ իր մահկանացուն կնքեց այս Աննիան Ազգային, Հնչակեան, գրական ու կրթական բազմավաստակ գործիչը:

ՅԱՐՈՒԹԻԻՆ ԹԻԻԹԻԻՆՃԵԱՆ

(Յ. ՊԱՅԲԱՐ)

Ծնած է 1905 ին Այնթապ: Իր նախնական կրթութեամբ չի գոհանալով՝ կը մղուի ինքնաշխատութեան: Իր պզտիկ հասակէն հետաքրքրուած է Հնչ. գաղափարաբանութեամբ, Ընկ. Վահրիճի Այնթապի մէջ ունեցած աշխատանքը, իր նման նորահաս սերունդին՝ յարգանքով կը յիշէր:

Այնթապի պարպումէն վերջը կուգան Հալէպ եւ ապա կը հաստատուին Դամասկոս: Կը մտնէ լուսանկարչութեան, իր մայրը, քոյրը եւ փոքրիկ եղբայրը ապրեցնելու համար: Գծադրութեան եւ գեղագրութեան մէջ ունէր մեծ ընդունակութիւն: Քսան կախաղաններու պատմ. մեծագիր պատկերը՝ ինքը եւ ընկ. Յ. Չէքլէնեանը արտադրեցին:

ՅԱՐ. ԹԻԻԹԻՆՃԵԱՆ

Դամասկոսի Հնչ. Ուս. Միութեան ամենէն առաջ արձանագրողներէն եղաւ, միշտ մնալով վարչութեան անդամ: Մ. ճիւղին մէջ եւս ճանչցուած էր իրրեւ պարտաճանաչ եւ զոհող ընկեր մը:

1922 ին՝ ինքը եղաւ հիմնադիրը այսօրուայ հրօշակ ստացող Հ. Մ. Մ. «ՏԱԼԻՈՐԻԿ», Մարմ. Ակումբին Դամասկոսի մէջ:

Ընկ. Յարութիւնի նման գիտակից եւ նուիրում երիտասարդ ընկերներուն խիստ պէտքը կայ այսօր:

Մեր պաշտելի «Փրթին» (այսպէս կը կոչենք զինք) անմոռանալի պիտի մնայ:

Անգութ թոքաղթը 1924 ի աշնան՝ խլեց Անոր ծաղկահասակ կեանքն ալ: Իր յուղարկւորութիւնը այնքան փառաւոր եղաւ. որուն խեղ շատեր հարցոյցին ո՛ր հարուստն է մեռնողը...: Առանց գիտնալու թէ որք մըն էր մեռնողը:

Ընկ. «Փրթին» շուտ գնաց. բայց իրեն յաջորդ մը ձգելով: Ան իր եղբայրը Գէորգն է, որ իրեն նիսատ ձգած գործը կը շարունակէ Դամասկոսի մէջ:

ԳԱՌՆԻԿ ԱՇՃԵԱՆ

Ծնած է 1905 ին Խարբերդ, ուր հազիւ թէ հախնական ուսումը կ'ստանայ: Փոքր տարիքին կը մըտնէ Հնչ. ազդեցութեան տակ, մանաւանդ իր մօտիկ ազգականին եւ մեր Զէյթունի 6 պարոններէն, վէթէրան զործիչ ընկ. Նշան Ղազարոսեանի հմայքով:

Զինադադարէն յետոյ Խարբերդէն իր մօր եւ քրոջ օր. Մարիձան հետ կը հասնին Հալէպ: Ընկ. ուհի Մարիձան կը միանայ մեր Անդրանիկ դատերախոսներին, որուն բնական շնորհալի ձիւքերը ի յայտ կու գան Սթէլլո ի մէջ Տէգտէմօնայի դերով: 1923 ի զերջերը կը հասնին Դամասկոս, ուր ընկեր Գառնիկը կը միանայ Հնչ. Ուս. Միութեան: Որքան զեղատեսիլ, նոյնքան իր բնատու թեամբ եւ աշխատանքով համակրելի այս երիտասարդը, կը սիրուի բոլորէն: Ապա կը գառնայ Մ. ճիւղի զոհաբերող անդամը եւ դանձապահ:

1925 ին Ամերիկա երթալու համար կը մեկնին Մարսէյ, ուր սակայն 1926 ի սկզբները կը մերնի երիկամունքի հիւանդութենէն, ծաղիկ հասակին մէջ: Իր մահէն 40 օր յետոյ կը մեռնի իր մայրը, իսկ ընկ. ուհի Մարիձան Այժմ կը գտնուի Շիքակօ:

ՍՏԵՓԱՆ ՍԱՊԱՀԳԻՒԼԻԱՆ
(ԷՆԴԻՄԷՆ, ԱՅԴ-ՎԱՐԻ)

Ս. Դ. Հնչ. կուս. տեսաբան եւ կարեւոր Ոստջ-
նորդներէն ընկ. ՍԱՊԱՀ Ը ծնած է 1861 Փետր. 14 ին
Նախիջեւանի Զահուկ կամ Զահրի գիւղը: Զաւակն է
Տէր Դանիէլ Տէր Գրիգորեանին, որուն վախճանումէն
յետոյ՝ իր մայրը, որբուկ Ստեփանը չատ սիրելուն
համար զայն կը կոչէ իր անունով ՍԱՊԱՀ-ԳԻՒԼ (Այդ
Վարդ): Իր նախնական ուսումէն յետոյ՝ կը հոնէ
այդ ժամանակուայ Կովկասի լուսոյ վառարան՝ Թիֆ-
լիզի Ներսէսեան վարժարանը, որմէ չրջանաւարտ կ'ել-
լէ 20 տարեկանին եւ կը նշանակուի Նախիջեւանի
երկսեռ դպրոցներուն տեսուչ: Այդ ժամանակէն կը
ծանօթանայ ընկեր Փարսաղին ու միասնաբար կը
տանին յեղափոխական կազմակերպ. աշխատանք:

Վարած է Երուսաղէմի Հայ քաղաքային վար-

ժարանի վերատեսչութիւնը: (Պետրոս Կիւրեղեան կը
կոչուէր այդ ատեն):

Շրջանաւարտած է աշխարհի եւ Ֆրանսայի քա-
ղաքական առաջնորդներ հասցնող՝ Ecole libre des
sciences politique, ժեմագոյն համալսարանէն: Եղած
է Ֆրանսայի հանր. նախագահ եւ Վարչապետ Բեյմոն
Քուանգարէ ին գասընկերը: Ընկ. Սապահը զայն յաղ-
թեց Նոյնիակ թէզ եւ հակադէզի մրցումի մը մէջ,
գոլորին հիացումը իր վրայ հրաւիրելով:

Անկէ ետքը ոչ միայն կը զառնայ Հնչ. կուս.
առաջնակարգ ուժը, այլ աչքառու հասարակական
գործիչը:

1903 ին կը հիմնէ Ե. ՀԱՅԱՍՏԱՆ Ը, ապա ՀԸՆ-
ՉԱԿ, ՎԵՐԱՆՈՒՆԻ, ՆՈՐ ԱՇԽԱՐՀ եւ ԻՆՔՆԱՎԱՐ
ՀԱՅԱՍՏԱՆ թերթերու խմբագրութիւնները կը վարէ:

Որպէս Հնչ. գործիչ իր նուիրեալ գործունէու-
թեան առջըը առնելու քինախնդրութեամբ՝ վե-
րակազմեալ Հնչ. ներու կողմէ (Արաբկիրցի Սամուէլ
Գիւլիզեանի ձեռամբ) տէրօրի կ'ընթարկուի 1903
Յւլ. 7 ին: Մինչեւ իր մահը գնդակը կրեց իր փորին
մէջ: Ա. անգամ իթթիհատին դիմակը պատռողը ին-
քը եղաւ, իր խորաթափանց քաղաքական հմու-
թեամբ. ի նպաստ հայ զատին գիւանադիտական աշ-
խատանքներու ըծեսեցաւ Եւրոպայի մէջ:

Փոքր Հայքի շրջանի հայկ. կեդրոններու իր
այցելութիւնները, դասախօսութիւնները թմրող հա-
յութիւնը արթնցուց: Իթթիհատը այդ ժամանակէն
վճռեց իր մահը:

20 անժաններու շարքին կախաղանի վրայ ա-
նոր մարմնին ճօճելն ալ երազեց իթթիհատը. սա-
կայն Ան իր ճարպիկութեամբ փրկուեցաւ, բայց Նո-
ւէն ի բացակայութեան՝ մահուան գատապարտեցին

զինք Թալաթ եւ իր գործակիցները:

Պատերազմի ընթացքին Գահիրէէն իրր պատուիրակ Ամերիկա մեկնեցաւ Տամատեանի եւ Հանրմեանի հետ կամաւորական շարժման համար: Իր մեծեան լաւագոյնս կատարեց ան:

Դարձեալ անցաւ իր սիրած Ե. ՀՍՅԱՍՏԱՆ ի գրելու խը, վերլուծեց Հայկ. դատը, զծեց աւոր ուղղութիւնը, ընդունեց Հայաստանի հանրապետութիւնը, որպէս քաղաքական մի իրողութիւն, որը յարմար առիթով պէտք էր փոխել եւ դնել զայն Սօցիալիստական հիմքերու վրայ, հարուածեց Մանտայի հարցը, հայութեան ցուցուց Յեղափոխական Ռուսաստանը որպէս գրացի եւ խնամակալ:

Անցան տարիներ, եւ եղաւ այն ինչ որ Հնչ. կուս. ը ընկ. Սապահի բերնով պատգամած էր շատ առաջ:

Հնչ. կուս. անխուսափելի նկարած Սօցիալիստական կարգերը երբ հաստատուեցան մեր բնայնաբան մէջ, մենք էինք զարձեալ պաշտպանողը զայն, ըմփիւրքի մէջ ընկ. Սապահի գլխ. լորու թեւեր:

Իր բազում հեղինակած գրքերէն «Գործաւոր Դատարարը», «Պատասխանատուները», փոքր Հայի Յիւսասակները, Սօցիալիզմ եւ Հայրենիք, Ինք. Հայաստան, Հնչ. Ա. Կ. Բ. ի կոթողներ են, իսկ Բառերի եւ եզրերի Բացատրութիւնները Հնչակեանց կսակարանն է:

Ան ծնած էր Յեղափոխական ըլլալու: Վեհանձնութեան մէջ՝ տիպար, զոհաբերութեան մէջ՝ անմըրցելի, թշուառութեան տոկացող, երկաթեայ կամք ունեցող գերմարդ մըն էր, որ ամէն բան յանձն առաւ Յանուն գաղափարին:

Հակառակ խոչնդոտներուն՝ նա երազեց ու աշխատեցաւ Հնչակեանութիւնը միջազգային կապերով

արգիականացած եւ ամրապնդուած տեսնել, բայց հիւժախտը զայն զգետնեց եւ անմահացաւ 1928 Ապրիլ 28 ին Նիւ-Եօրք:

Իր մահուան առթիւ Բ. Բուանգարէն հեռագրեց՝ «Սապահ աշխարհի մեջ մասնաւորելիք տաղանդաւոր միտք մըն էր, անմահ քաղաքացի մը, սակայն մեկ յանձանք ունէր, փոքր ազգի մը զաւակն էր»:

Սրտայոյզ ճշմարտութիւն Բուանգարէն հանր. նախագահ, վարչապետ եղաւ, իսկ Սապահը թշուառութիւնը ճաշակող Հնչ. գործիչ մը:

ՍԱՐԳԻՍ ՏԽՐՈՒՆԻ

(Ս. Յ. ՔԵՏԷՐԵԱՆ)

Ծնած է 1895 Յուլ. 27-ին Սիս: Զաւակն է հրմուտ օրէնսդէտ եւ յարգուած Յրթն. Քէտէրեանի:

Իր նախն. կրթութիւնը կ'ստանայ: Սիս, ապա կը մեկնի Այնթապի գօլէճը, վրայ կը հասնի ընդ. տեղահանութիւնը, Հայրը Խարբերդի մէջ զատաւորի պաշտօն կը վարէր, ուր սպաննուեցաւ: Տարագրուած են Դամասկոս: Զինադաշարին վերադառնալով Սիս՝ պահ ժը ուսուցչութեամբ զբաղած է:

Պաշտիկ հասակէն մտած է Սիսի Հնչ. Ուս. Միութեան շարքերուն մէջ: Իր ժրջան գործունէութեամբ կը դասնայ՝ աչքառու:

Սիսի պարպումէն Ատանա կը հասնի, կը խմբագրէ «ՏԱԽՐՈՍ» ազա «ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԵՂ» Հնչ. օրկանները:

Կրկիկոյ արտագաղթով՝ կը հաստատուի Պէյրութ: Կը հիմնէ Սիսի երիտ. Միութիւնը: Սուրբոյ գործադիրը զինք կը նշանակէ գործիչ, կ'այցելէ Մ. Ճիւղերը, կը խօսի, կը խանդավառէ, կ'արթնցնէ Հնչ.

զինք Թալաթ եւ իր գործակիցները:

Պատերազմի ընթացքին Գահիրէէն իբր պատուիրակ Ամերիկա մեկնեցաւ Տամատեանի եւ Հանրմեանի հետ կաժառորական շարժման համար: Իր մեքեան լաւագոյնս կատարեց ան:

Դարձեալ անցաւ իր սիրած Ե. ՀՍՍՍՍՍՍՆ ի գլուխը, վերլուծեց Հայկ. դատը, գծեց անոր ուղղութիւնը, ընդունեց Հայաստանի հանրապետութիւնը, որպէս քաղաքական մի իրողութիւն, որը յարմար առիթով պէտք էր փոխել եւ դնել զայն Սօցիալիստական հիմքերու վրայ, հարուածեց Մանտայի հարցը, հայութեան ցուցուց Յեղափոխական Ռուսաստանը որպէս դրացի եւ խնամակալ:

Անցան տարիներ, եւ եղաւ այն ինչ որ Հնչ. կուս. ը ընկ. Սապահի բերնով պատգամած էր շատ առաջ:

Հնչ. կուս. անխուսափելի նկարած Սօցիալիստական կարգերը երբ հաստատուեցան մեր բնաշխարհին մէջ, մենք էինք դարձեալ պաշտպանողը զայն, ըՍփիւրքի մէջ ընկ. Սապահի գլխու որութեամբ:

Իր բազում հեղինակած գրքերէն «Գործաւոր Գաւառագր», Պատասխանատուները, Փոքր Հայի Յիւստակները, Սօցիալիզմ եւ Հայրենիք, Ինք. Հայաստան, Հնչ. Կիլիկիոյ ի կոթողներ են, իսկ Բառերի եւ Եզրերի Բացատրութիւնները Հնչակեան կապիտալն են:

Ան ծնած էր Յեղափոխական ըլլալու: Վեհանձնութեան մէջ՝ տիպար, զոհաբերութեան մէջ՝ անմըրցելի, թշուառութեան տոկացող, երկաթեայ կամք ունեցող գերմարդ մըն էր, որ ամէն բան յանձն առաւ Յանուն գաղափարին:

Հակառակ խոչնդոտներուն՝ նա երազեց ու աշխատեցաւ Հնչակեանութիւնը միջազգային կապերով

արդիականացած եւ ամրապնդուած տեսնել, բայց հիւժախտը զայն զգետնեց եւ անմահացաւ 1928 Ապրիլ 28 ին Նիւ-Եօրք:

Իր մահուան առթիւ Բ. Բուանգարէն հեռագրեց՝ «Սապահ աշխարհի մեջ մասնանւոյնի սաղանդաւոր միտք մըն էր, անմահ քաղաքացի մը, սակայն մեկ յանձանք ունէր, փոքր ազգի մը զաւակն էր»:

Սրտայոյզ ճշմարտութիւն Բուանգարէն հանր. նախագահ, վարչապետ եղաւ, իսկ Սապահը թշուառութիւնը ճաշակող Հնչ. գործիչ մը:

ՍԱՐԳԻՍ ՏԵՐՈՒՆԻ

(Ս. Յ. ՔԵՏԷՐԵԱՆ)

Ծնած է 1895 Յուլ. 27-ին Սիս: Զաւակն է հըմուտ օրէնսգէտ եւ յարգուած Յրթն. Քէտէրեանի:

Իր նախն. կրթութիւնը կ'ստանայ: Սիս, ապա կը մեկնի Այնթապի գօլէճը, վրայ կը հասնի ընդ. տեղահանութիւնը, Հայրը Խարբերդի մէջ դատաւորի պաշտօն կը վարէր, ուր սպաննուեցաւ: Տարագրուած են Դամասկոս: Զինադաշարին վերադառնալով Սիս՝ պահ մը ուսուցչութեամբ զբաղած է:

Պատկ հասակէն մտած է Սիսի Հնչ. Ուս. Միութեան շարքերուն մէջ: Իր ժրջան գործունէութեամբ կը զսռայ՝ աչքառու:

Սիսի պարպումէն Ատանա կը հասնի, կը խմբագրէ «ՏԱԻՐՈՍ» ապա «ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ» Հնչ. օրկանները:

Կիլիկիոյ արտագաղթով՝ կը հաստատուի Պէյրութ: Կը հիմնէ Սիսի երիտ. Միութիւնը: Սուրբոյ գործադիրը զինք կը նշանակէ գործիչ, կ'այցելէ Մ. Տիւղերը, կը խօսի, կը խանդավառէ, կ'արթնցնէ Հնչ.

Ս. ՏՆՐՈՒՆԵՐ

մասնան: Շարքերը կը խտանան: Ողբ. ընկ. Վարդ-
Մեխակի մահէն յետոյ կը խմբագրէ Սուր. Մամուլը,
որուն հրատարակման տեւականութեան մէջ ընկ.
Տխրունիին զոհաբերութիւնը կար:

Իր այդ դիրքով ու կարողութեամբ դարձաւ Սու-
րիոյ հասարակական գործունէութեան առաջնորդը:
Վրայ հասաւ մատնութիւնը, քանտարկութիւնը եւ
աքսորը, ուր 8 ամիս մնալէ վերջ կ'ազատուի:

Կը հասնի Պէյրութ. կազդուրուելու համար,
ուր հրաւիրուեցաւ ծանօթ Ազգ. Սահակեան վարժա-
րանը, Աւագ ուսուցչի պաշտօնով. 3 ու կէս ամիս
հազիւ պաշտօնավարած՝ դաշնակ. դաւադիր գնդակին

զոհ գնաց 1929 Յնվ. 17 ին Պէյրութ:

Իր սիստեմաթիկ աշխատանքին շնորհիւ տիրա-
ցած էր Հայ. Թրք. Ֆրնս. Անգլ. լեզուներուն, կը
խօսէր նաեւ Արաբերէն:

Կոչումով Մարքսիստ յեղափոխական այս Հնչ.
գործիչը մեծ ապագայ կը խոստանար, իբրեւ հասա-
րակական գործիչ, ճառասան, հրապարակագիր եւ
կրթ. մշակ:

Մեր վէթէրան եւ պաշտօնի Սապահը՝ ի տես իր
գործունէութեան զինք նկատած էր իր արժանաւոր
յաջորդներէն մին: Ծշմարտութիւն մը, որուն համար
դաշնակ գնդակները ճաշակեց...:

ԴԱԻԻԹ ՍՈՒԼԹԱՆԵԱՆ

Բնիկ էՎէրէկցի այս Հնչ. գործիչը մեծ ծառա-
յութիւններ մատուցած է իր սիրած կուս. թեան.
էՎէրէկ եւ Ամերիկա: Իսկ իբրեւ մարտիկ եղած
է պարտաճանաչ զինուորներէն՝ հայկ. լէգէոնին:

Մերսինի մէջ գնահատելի աշխատանքը աչքառու
եղած է:

Թոքախտէ վարակուած ըլլալով կ'անցնի Չահ-
լէ, ուր անցուց իր կեանքը մինչեւ իր մահը: Հա-
կառակ իր հիւանդութեան նա իր գաղափարին ու
ազգին ծառայեց մինչեւ իր վերջին շունչը, հան-
դիսանալով Չահլէի հասարակական եւ կրթ. աշխա-
տանքներուն ղեկավարը:

(Լուսանկարը տ'ս յաջորդ էջի վրայ)

ԴԱԻԻԹ ՈՌԻԼԹԱՆԵԱՆ

ՌՈՒԲԵՆ ԽԱՆ ԱԶԱՏ
(ՆՇԱՆ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ)

Ծնած է 1862 Փետր. 17 ին Երեւան: Իր բարձր. ուսումը ստացաւ Մոնպելիէ համալսարանին մէջ: Այս առթիւ ծանօթացաւ Ռուսահայ ուսանողներէն Ա. Նազար-բեկեանին, Մարօին, (Թիֆլիզցի) Գաբրիել Կաֆեանին, Գեորգ Ղաւաչեանին, Քրիստափոր օհանեանին, Է. քսեփանեանին, Մ. Մանուկարեանին, Մ. Շահաղիգեանին եւ Պա. Աֆրիկեանին:

Անոնք անդրադարձումով ժր, գաղութարը կը յըզանան հայ Յեղափոխութեան կազմակերպութեան: Մտերու տարակարծիքութեան հետեւանքով իրենց մէջ ծայր կուտայ վիճաբանութիւն մը, որ 2-3 ամիսներ տեւելէ յետոյ՝ այս խումբէն կ'անջատուին Մ. Մանուկարեան, Մ. Շահաղիգեան եւ Պա. Աֆրիկեան:

ՌՈՒԲԵՆ ԽԱՆ ԱԶԱՏ

Դաւով եօթը ՏԻՏԱՆԵՐուն Անոնք աչքի առաջ ունենալով տնտեսական եւ քաղաքական ահաւոր կացութիւնը մեր բնագաւառին մէջ, դարուս նորագոյն, Սօցիալիստական առողջ վարդապետութեամբ (Ժընէրի մէջ):

1887 Օգոստ. ին կը հիֆեսն ՀՆԶԱԿԵԱՆ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ՄԱՅՐ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ, որուն օրկան ՀՆԶԱԿ Թերթն ալ լոյս կը տեսնէ այդ տարուայ Նոյեմբերին (նոյն քաղաքը):

Առաքեալներու պէտքը կար, որը կենսական էր Մամուլի պրօպագանտին հետ: Ահա այդ եօթը հակառակորդներուն ընտրեալները եղան ՌՈՒԲԵՆ ԽԱՆ ԱԶԱՏ եւ ԳԱԲՐԻԷԼ ԿԱՖԵԱՆ, որոնք զինուած ՀՆԶԱԿԻՉՄՈՎ, համալսարանական պատրաստութեամբ ինքնաշօթար յանձն առին երթալ ու միանալ տարապալներուն:

ԴԱԻԻԹ ՈՌԻԼԹԱՆԵԱՆ

ՌՈՒԲԷՆ ԽԱՆ ԱԶԱՏ
(ՆՇԱՆ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ)

Ծնած է 1862 Փետր. 17 ին Երեւան: Իր բարձր. ուսումը ստացաւ Մոնպելիէ համալսարանին մէջ: Այս ամիս ծանօթացաւ Ռուսահայ ուսանողներէն Ա. Նազար-բեկեանին, Մարտին, (Թիֆլիզցի) Գաբրիել Կաթեանին, Գեորգ Ղաւաչեանին, Քրիստափոր օհանեանին, Է. ըԱ-սեփանեանին, Մ. Մանուգարեանին, Մ. Շահաղիգեանին եւ Պղս. Աֆրիկեանին:

Անոնք անդրադարձումով մը, զազափարը կը յը-ղանան հայ Յեղափոխութեան կազմակերպութեան: Մտքերու տարակարծիքութեան հետեւանքով իրենց մէջ ծայր կուտայ վիճաբանութիւն մը, որ 2-3 ամիս-ներ տևելէ յետոյ՝ այս խումբէն կ'անջատուին Մ. Մա-նուգարեան, Մ. Շահաղիգեան եւ Պղս. Աֆրիկեան:

ՌՈՒԲԷՆ ԽԱՆ ԱԶԱՏ

Դաւով եՕԹԸ ՏԻՏԱՆՆԵՐՈՒՆ Անոնք աչքի ա-ռաջ ունենալով տնտեսական եւ քաղաքական ահաւոր կացութիւնը մեր բնագաւառին մէջ, դարուս նորա-դոյն, Սօցիալիստական առողջ վարդապետութեամբ (Ժընէվի մէջ):

1887 Օգոստ. ին կը հիմեն շՆԶԱԿԵԱՆ ՅԵՂԱ-ՔՈՒՍԿԱՆ ՄԱՅՐ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ, որուն օրկան շՆԶԱԿ ԹԵՐԹՆ ալ լոյս կը տեսնէ այդ տարուայ Նո-յեմբերին (նոյն քաղաքը):

Առաքեալներու պէտքը կար, որը կենսական էր Մամուլի պրօպագանտին հետ: Ահա այդ եօթը հոգա-լներուն ընտրեալները եղան ՌՈՒԲԷՆ ԽԱՆ ԱԶԱՏ եւ ԻԱՔՐԻԷԼ ԿԱՅԵԱՆ, որոնք զինուած շՆԶԱԿԵԱՆով, համալսարանական պատրաստութեամբ ինքնաշօթա-ր յանձն առին երթալ ու միանալ տարապալներուն:

զանոնք պատրաստելու համար:

Անցան Պօլիս, Տրապիզոն, Փոքր Հայք, Կովկաս: Ապրեցան ճնշուած ժողովրդին հետ, եւ իրենց խօսքով, գործքով ու նկարագրի ցայտուն առաքինութիւններով՝ դաստիարակեցին զայն, պատրաստեցին մտքի եւ քաղուկի յեղափոխութիւնը:

Այս հոյակապ Զոյգին կատարածը գերմարդկային էր. երբ նկատի ունենանք Անոնց միշտ փայփայող ընտանեկան կեանքը, ուսանողի փափուկ կենցաղը, ֆիզիքականը. երիտասարդական հաճոյքն ու երջանկութիւնը, որոնց բոլորը բոլորը զոհեցին Անոնք, ծնունդ տալու եւ վառ պահելու համար լուսոյ աստղը տառապանքի ծովուն վրայ:

Այս խաչելութեան չափ ծանր գործը տանելու ճամանակ Անոնք անարգուեցան կարգ մը Հայանուններէն, հալածուեցան բռնակալութենէն, ձերբակալուեցան, չարչարուեցան, շատ անգամ մահուան բարեւ մը տուին ու անցան միշտ յաղթանակի անխախտ հաւատքով մը դոտեպնդուած:

Եւրոպայի, Հայաստանի իր այցելութիւններէն եւ գործունէութենէն զատ՝ Առաջին հայ քաղաքական Առաքեալը զաղութին (1893 Յունիսին) եւ իբրեւ Հնչ. գործիչ Սօցիալիզմի, Յեղափոխական Մարքսիզմի սերմը կը ցանէ Ամերիկահայ աշխատաւորութեան մէջ:

Մեզի՛ք բարձր ուժերէն կ'սպասենք այս պատմ. դէմքին բեղուն գործունէութիւնը պատկերացնելու աշխատանքը: Քալով «Հայրենիք» աստագրին մէջ լոյս տեսած իր «Յեղափոխականի մը յուշերը», աշխատանքին, կը լսենք թէ՛ Անոնց մեջ չար ոգիներու գրիչները շարժած են, որուն պատճառաւ, չի լրացած՝ դադրեցուած է հեղինակին կողմէ՝ անոր հրատարակութեան

շարունակութիւնը:

Մեր մեծանուն այս Հեղակեան Նահապետ Առաքեալը անմահացաւ 1929 Դեկտ. 23 ին ի Թավրիզ, իր նոյնքան մեծարժէք տիկնոջ՝ Ընկերուհի Շուշանիկի հոգեխառն խնամքներուն մէջ:

ԱՆՈՆԷ՛՛ ԶԱՎՈՒՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

Անմահն ժիրայրի յեղափոխ. գործունէութեան կեդրոն՝ Եօզկատէն է այս խիզախ Հնչ. խմբագետը:

Զանիէլ Զավու, իր քաջամարտիկ խումբով՝ ժամանկեցած է նաեւ Հաճնոյ ճամբայ գոյամարտին Անոր կոխի ժամանակ տրուած հրամանները, առիթի մանչիւններ էին, որոնք ահ ու զոդի կը մատ-

չէին թրք. Չէթէները:

Հաճելն ազատուելով՝ հասաւ Ատանա:
Ապա անցաւ Իզմիր: Հոն կամաւորագրուելով
Յունական բանակին, իր քաջութեամբ սիրելի դար-
ձաւ թուրքին մօտ:

Իզմիրի խայտառակ նահանջեն վերջ՝ ապաս-
տանեցաւ Յունաստան եւ հոն անցուց իր կեանքին
վերջին օրերը:

ՀՆՁԱԿԵԱՆ ՀԱՅՐԻԿ ՔՕԼՈՁ (ՅՈՎՀ. ԿԻՐԱԿՈՍԵԱՆ)

Ընկ. Քօլոզ ծնած է 1860 ին Մուշի Մքրաղոմ
գիւղը: Իր յեղափոխիչ գործունէութեամբ աչքի կը
գարնէ: Հայրը զինք կը դրկէ Պօլիս, ուրտեղէն կ'անց-
նի Իզմիր, յետոյ Յունաստան: Հոն կը ծանօթանայ
Ա. Նազարբէկեանին, Ռ. Խան Աղատին եւ Մ. Տամատե-
անին հետ եւ կ'արձանագրուի Հնչակեան: Գում Գա-
բուի արիւնահեղ ցոյցին Ա. տարեդարձի հանդէս-ցոյ-
ցին, որ Աթէնքի մէջտեղի ունեցաւ, գրօշակիրը ին-
քը եղաւ:

Աթէնքէն կեդրոնի որոշումով Մ. Տամատեա-
նին եւ Հնչ. խումբի մը հետ ճամբայ կ'ելլեն ղէպի
Սասուն, զսյն կազմակերպելու եւ ապստամբեցնելու
պաշտօնով: Կը ցամաքին Մերսին, անկէ Տալոս,
Ատանա, Սիս, Օսմանիէ, Մարաշ, Այնթապ, Քիլիս,
Պէլլէք, Ուրֆա, Կարսուճ, Սեւերեկ, Տիգրանա-
կերտ եւ վերջապէս Առաքելոց վանքը:

Տամատեան կ'անցնի իր գործին զլուխը, Քօ-
լոզին կը վստահուի նոր Միսիա մը, կարեւոր նա-
մակները վերստին աթէնք փոխադրել: Գիշեր ցորեկ
ճամբայ քալելով իր ընկեր կարապետին հետ վեր-
ջապէս կը հասնին Յաֆա, ուրկէ նաւով նախ Ադէք-

ՀՆՁԱԿԵԱՆ ՀԱՅՐԻԿ ՔՕԼՈՁ

սանդրիա, ապա կը հասնին Հնչ. կեդրոնատեղին, Ա-
թէնք:

Նստիլը մեղանչել է յեղափոխութեան:

Իբրեւ խմբապետ կը մասնակցի Սասնոյ ապրս-
տամբութեան, Մեծն Մուրատին հետ կը ձերբակալ-
ւի (Տամատեան նախապէս ձերբակալուած էր Մար-
գոյնց Տաւօի մատնութեամբ) կը տարուին Մուշ:
Անկարապրելի չարչարանքներէ յետոյ կը դատա-
պարտուի 15 տարուայ բանտարկութեան:

1919 ին եկաւ Ատանա: Հնչակեանութիւնը ոս-
կորին թափանցած էր, կը յարգէինք զինքը, իր
մեր յեղափոխական կեանքի կենդանի պատմութիւ-
թիւնը: Անոր կեդրոնատեղին ակումբն էր: Աչքիս առ-
ջեւն է ինք, երբ ժողովի մէջ, յանկարծ խոյսցաւ ղէ-
պի սեղան ու զողգոջուն ձեռքով զաչոյնը մէջքէն հա-
նելով զսյն սեղանին միեց, զոչելով. «Այս դառնոյնը
այն բնկերոց կուրծքը պիտի մխուի, որ կը համարձա-

կի ԵՆՐՈՆ միանալ:

Զինք ապահովեցին, հանդարտեցուցին ու նստեցաւ տեղը:

Երբ պէյրութ եկայ, զինք տեսայ նոյն հաւատաւոր Հնչակեանը: Այնհեր, ցուպը գողցողուն ձեռքով բռնած տքալով կը քալէր: Քէմրի հայութիւնը կը յարգէր զինք իբր ՀնԶ. ՀԱՅՐԻԿ Ողբ. Պատ. Բարունակը իրեն հետ կատակած ժամանակ ըսած էր որ դուք ծերացած էք այլեւս օգտակար չէք կրնար լալ, որուն մեր Հայրիկը պատասխանեց. «Ախր իմ մազն է ԵՆՐՈՆ, իսկ քո խելքն է ԵՆՐՈՆ, խելքը»:

Աննախանձիկ պայմաններուն մէջ մեռաւ Ան, 1931 Ապրիլ 24 ին, Ազգային նահատակութեան օրը, որուն դազազին վրայ խօսեցաւ նաեւ իր յեղափոխական վաղեմի գործակից Մ. Տամատեանը:

ԱՃԻՄ ՄԱՆՈՒԷԼ (ՄԿՐՏԻՉ ՄԱԶՄԱՆԵԱՆ)

Հնչ. գործունէութեան վարժուն Ծապին Գարահիսարէն է այս քաջարի Սուրհանդակ. Ֆէտային, ծնած՝ 1870 ական թուականներուն, Ընկ. Այրգպաշենսի հասցուցած նոր Սերունդին կը պատկանէր Ան: Փոքր տարիքէն սիրահարուեցաւ Հնչակեան հանրանուէր գործին եւ հոգեւ ին նուիրուեցաւ Անոր: Յեղափոխական, հայդուկային շարժումներու ընթացքին որքան զինուորական ուժի պէտքը կար այնքան եւս չեչտուած էր կռապ հաստատելու, յարաբերութիւն մշակելու աշխատանքը. Ընկ. Աճէմ Մանուկը այդ աշխատանքը լեցնողներէն եղաւ —, իբրեւ նուէլը այդ աշխատանքը լեցնողներէն եղաւ —, իբրեւ ֆէտայի եւ սուրհանդակ: Անոր համար կովկասի, Պարսկաստանի կամ Թրքահայաստանի, իրարմէ ու-

ԱՃԻՄ ՄԱՆՈՒԷԼ

նեցած հեռաւորութիւնները, հոգ չէ թէ հաղարաւոր քիլօմէթրներ, նշանակութիւն չունէին:

Իբրեւ վստահելի ուժ՝ յաճախ կուտակեցութեան, կարեւոր եւ պատասխանատու պաշտօններ վարեց: 1902 էն յետոյ անցաւ Ամերիկա. Շիքակոյի Մ. ճիւղի հիմնադիրներէն կը համարուի:

Շատ քիչերէն է որ իր հոգեկան, բարոյական

Ֆիզիքական ու նիւթական նուէրը՝ սրտաբուղիս կերպով տրամադրած է Հնչ. գործին, յաղթանակին ու փառքին համար:

Անիկա ոչ մէկ բանով այնքան հրճուած եւ խանդավառուած է, որքան Հնչակեան յաջողութիւնը եւ վերելքով:

Աճէմ Մանուէլ իր մահկանացուն կնքեց 1931 Յլս. 22 ին Շիքակոյի մէջ:

Վստահ կղէք որ անոր հոգին կը խայտայ, երբ Հնչ. շինարարութիւնը կը շարունակուի:

ՆՇԱՆ ՄԻՐԷԻՔԵԱՆ

(Հնչ. Զ. ԳՆԴԻ ՂԵԿԱՎԱՐՆԵՐԷՆ)

Յեղափոխական խմբապետ ընկ. Նշանը, կ'ենթադրուի թէ՛ ծնած է 1862 ին Նիկսար: Ան՝ կը սեռի Միրէքեան պատմ. տունէն:

Մարգուանի մէջ Հնչակեան կ'արձանագրուի Յեղափոխական Առաքեալ ընկ. Շմաւոնի ձեռամբ:

Կուս. թեան հրահանգով Հնչ. գործիչ Սարառ Բիւրատի հետ կը զբոսնուի Զէյթուն: Եարբուղի մէջ կուսի կը բռնուին, կ'սպաննուի միւտիւրը:

Կը ձերբակալուին եւ կը դատապարտուի 101 տարուայ բերդարգելութեան: Ապա 1000 ոսկիի երաշխաւորութեամբ ազատ կ'արձակուի:

Ընկ. Շմաւոնի եւ Դանիէլ հացագործեանի Տէրսիմի ճամբուն վրայ ձերբակալութեան գումակներ կը հասնի Սեբաստիա, Մ. ճիւղը ընկ. Միրէքեանը կուս. միսիայով կը զրկէ Մարգուան, որպէսզի զանոնք փախցնելու ճամբը գտնեն սակայն Թորքաթ չի հասած կը ձերբակալուի, Կրպտ. Յապաղեանի մատնութեամբ:

Բանտէն փախելով կը միանայ Հնչ. Մինաս Օղ-

ՆՇԱՆ ՄԻՐԷԻՔԵԱՆ

Գուի խումբին, Կուս. պաշտօնով Զէյթուն երթալու ժամանակ՝ Կիւրլուի մէջ կը հանգիւղի Թորոս մատուկեան (ապա Հնչ. ճամբի Զէյթուն) ին, զայն Հնչ. Տէրսիմիով՝ միասին կը հասնին Զէյթուն: Ղերադառնալու առեւ՝ կ'այցեւն Ֆրնուզ տէրէ կը տեսակ-

ցին նշանաւոր խաչակիր հերոս Դանիէլ վրդ. ին հետ: Կը ծանօթանան Թաւապի Փանոս եւ Կիւլպէնկին հետ Կը կազմեն Ձէյլօի խումբը եւ կսկսին հերոսական գործունէութեան:

Հնչ. կեդրոնի ներկայացուցիչ Անտոն Ռշտունին, ծանօթ եւ ֆթաները փակցնել կ'ուտայ ամենուրեք:

Կառավարութիւնը կսկսի աշխատանքի, ծայր կուտան մատնութիւններ, կ'սկսին ձերբակալութիւններ, Ձէյլօն Կիւրիւնի, Փանոս Թաւապի Կիւլպէնկ եւ Ռշտունին Էֆէթէրէի մէջ կը բռնուին: Ընկ. Նշան Ան մահն Ժիրայրի խորհուրդով կ'անցնի Կէմէրէկ յետոյ Ձէյլօն, ու կը գործէ երկու տարի: Ապա կը մեկնի Կ. Պոլիս: Կը մասնակցի Պապ-Ալիի ցոյցին: Գաղտնի կը մեկնի Եգիպտոս, ուր կ'սպաննէ լրտես Կ. Թաթուսեանը: Նիւեօրք հասնելէն հազիւ 2 ամիս անցած էր, երբ կը պայթի 1897 ի Յունօ-թուրք պատերազմը: Կռուի սիրահար այս մարտիկը՝ նախ Լոնտոն ապա Բարիզ անցնելէ ետքը, իր 600 կամաւորներով կը մասնակցի պատերազմին, Յունական բանակի կողքին: Գերի կ'առնէ 40 թուրք զինւորականներ, 1700 զինւոր 4 թնդանօթ, 150 ձի: Ի տես այս յաղթանակին ընդհ. հրամանատար զօր. Վառօսը կը գոչէ. «Կեցցէ Հայ երիտասարդը»: Իսկ բարլամէնթի չէնքին առջեւ Յոյները երեք անգամ կը պոռան «Կեցցէ Հայը»: Ընկ. Նշան կ'ստանայ պատուանշան, սուր մը եւ 30 ոսկի նուէր:

Համաշխարհային պատերազմին զօր. Անդրանիկի հետ համախորհուրդ յանձն կ'առնէ ճակատ մեկնիլ կը հանդիպի դաշնակ Ազգ բիւրօի սաղրանքներուն: Թիֆլիզի մէջ կը տեսնուի գործիչ ընկերներ՝ Արտեմիս (Յրթն, Գասպարեան) ին, Սիւնիքին, Լազօին եւ այլ Հնչ. զեկավարներուն հետ: Կ'որոշուի կազմակերպել Հնչ. ճրդ գունդը, որուն ուժ խոստանան տալ

ընկերներ Մելքոն Աղապէկով՝ (Փարամազին եղբայր Մեղրիցի Սարգիսը, խուրչուտը եւայլն) Պաքուէն: Անկէ կ'այցելէ Պալըխանէ, ուր 800 հոգիով կը կազմէ խումբ մը, եւ փոխան հազարի՝ 3000 զինւորներ կը դիմեն մասնակցելու Հնչ. այդ գունդին:

Հնչակեան քառասնամեայ Յրեկեանը տօնուելու ժամանակ՝ Հայ տաղանդաւոր նկակիչ Միհրան Սէրայլեանը Հայ Յեղ. փոխութիւնը խորհրդանշող նկար մը արտադրեց, որուն պատճառին վրայ՝ լերանց արահետէն վար իջնող ճերմակ ձիաւոր ֆէտայի մը կը ցըցուի աչքիդ արջեւ, դա խմբապետ ընկ. Նեան Միւրեքանցն է: Ան մի քանի տարիներ առաջ հրաժեշտ առաւ կեանքէն, իր եւ ցեղին դառաւոր երազը՝ վերածնած Հայաստանը տեսնելէ վերջ:

ՀԵՋԱԿՈՒՀԻ ՄԱՐԾ ՆԱԶԱՐԲԵԿ

(Մնեալ Մարիամ Վարդանեան)

Հայ քաղաքա-տնտեսական ազատագրութեան Ս. սեղանին ինքնամատոյց կերպով նուիրուող Ա. Հայ զիտակից կիւնը եղաւ:

Իր ժամանակին հայ իգական սերունդին նոյն իսկ կը լսնայուէր երկրորդական գրթութիւն մը, սակայն օր. Մարիամին կրթասէր ծնողքը զնահատելով իրենց աղջկան կարողութիւնը, տրամադրութիւնը եւ բարեմասնութիւնները, կովկասէն զինք զրկեցին Եւրոպա (Բարիզ, Ժընև) ուր ստացաւ համալսարանական բարձր ուսում: Ամուսնացաւ ընկ. Ա. Ն. զարբէկին հետ ու միասնաբար ոչ միայն հիմը դրին Հնչ. կուսակցութեան, այլ 15 տարի անընդհատ զեկավարեցին հայկ. ազատապայքարը:

ՄԱՐՕ ՆԱԶԱՐԲԷԿ

Մարօն իր ամուսնոյն պէս մինակ կեդրոն նրա տելով չի ղեկավարեց հայ դիւցազնական շարժումը, այլ ծպտեալ շրջեցաւ ամէն կողմ։ Յեղափոխական աշխատանք կատարելու, անոր հոգին արծարծելու ծպտեալ կերպով բանտարկեալ ընկերներու հետ տեսնուելու, փրկութեան միջոցներ խորհելու համար։ Հակառակ թրք. բռնակալութեան ձեռք առած բոլոր միջոցներուն չի ձերբակալուեցաւ Ան։

Նա իր կենդանի աչքերով տեսաւ Հնչակեան երազին՝ Սօցիալիստական կարգերու հաստատումը։

Ապրեցաւ անոր դառն ու երջանիկ պահերը, ու աչքերը փակեց հանգիստ քունով մը հանգստանալու ասկէ քանի մը տարիներ առաջ։

Հողդ թեթեւ ըլլայ ՀՆԶԱԿԵԱՆ ՄԱՅՐԻԿ։

ԱԻԵՏԻՍ ՆԱԶԱՐԲԷԿԵԱՆ

(ԱԻՕ ԼԵՌԵՆՑ)

Ա. Դ. Հնչ. կուս. հիմնադիրներուն կեդրոնաւոր եւ պատմ. ՀՆԶԱԿԻ (երգիծաթերթ) ԱՊՏԱԿԻ կոթողի խմբագիրը։ Ստացած է համալսարանական ուսում։ Իբրեւ բանաստեղծ ուր յեղափոխանաչունջ կը տորներ։

Իբրեւ Մարքսիստ տեսաբան ամբողջ 15 տարիներ վարեց հայ քաղաքական միտքը։

Հրապարագրական ասպարէզին վրայ փայլեցաւ ան որպէս լուսաւոր աստղ մը։ Տիրացած ըլլալով հայերէնի եւ գաւառաբարբառի պահեր եղած են որ ՀՆԶԱԿԻ բովանդակութիւնը ծայրէ ծայր ինք արտադրած է։ Յաճախ երկրի ներսերէն գրուած ապշեցուցիչ թղթակցութիւնները, իր հնարամտութեանց արգիւնք են եղած։

Հայ կեանքի իբրեւ տիրական ղէմքը ոչ միայն Համիտեան բռնակալութեան հետապնդումներուն են։

ՄԱՐՕ ՆԱԶԱՐԲԵԿ

Մարօն իր ամուսնոյն պէս մինակ կեդրոն նրա-
տելով չի ղեկավարեց հայ դիւցազնական շարժումը,
այլ ծպտեալ չըջեցաւ ամէն կողմ։ Յեղափոխական
աշխատանք կատարելու, անոր հոգին արծարծելու
ծպտեալ կերպով բանտարկեալ ընկերներու հետ տես-
նուելու, փրկութեան միջոցներ խորհելու համար։
Հակառակ թրք. բռնակալութեան ձեռք առած բոլոր
միջոցներուն չի ձերբակալուեցաւ Ան։

Նա իր կենդանի աչքերով տեսաւ Հնչակեան ե-
րազին՝ Սօցիալիստական կարգերու հաստատումը։

Ապրեցաւ անոր դառն ու երջանիկ պահերը, ու
աչքերը փակեց հանգիստ քունով մը հանգստանալու
ասկէ քանի մը տարիներ առաջ։

Հողդ թեթեւ ըլլայ. ՀՆԶԱԿԵԱՆ ՄԱՅՐԻԿ։

ԱԻԵՏԻՍ ՆԱԶԱՐԲԵԿԵԱՆ

(ԱԻՕ ԼԵՌԵՆՑ)

Ս. Դ. Հնչ. կուս. հիմնադիրներուն կեդրոնասիւ-
նը եւ պատմ. ՀՆԶԱԿԻ (երգիծաթերթ) ԱՊՏԱԿԻ կո-
թով խմբագիրը։ Ստացած է համալսարանական ու-
սում։ Իբրեւ բանաստեղծ ուր յեղափոխանաշունջ կը-
տորներ։

Իբրեւ Մարքսիստ տեսաբան ամբողջ 15 տարի-
ներ վարեց հայ քաղաքական միտքը։

Հրապարագրական ասպարէզին վրայ փայլեցաւ
ան որպէս լուսաւոր աստղ մը։ Տիրացած ըլլալով հա-
յերէնի եւ գաւառաբարձարի պահեր եղած են որ ՀՆ-
ԶԱԿԻ բովանդակութիւնը ծայրէ ծայր ինք արտա-
գրած է։ Յաճախ երկրի ներքերէն գրուած ապշեցու-
ցիչ թղթակցութիւնները, իր հնարամտութեանց ար-
գիւնք են եղած։

Հայ կեանքի իբրեւ տիրական դէմքը ոչ միայն
Համիտեան բռնակալութեան հետապնդումներուն են-

թակայ եղաւ, Լոնտոնի, Աթէնք, Բարիզ, Ժընէվ, այլ մայր կուս. անջատուող վերակազմեալ հերցուածին կողմէ 1903 հոկտ. 19 ին Չուիցերիոյ մէջ անյաջող մահափորձի մը ենթարկուեցաւ:

1923 ին Ամերիկայի ընկերները զինք հրաւիրեցին «Ն. Հայաստանի» խմբագրապետութիւնը վառելու: Եթէ ընդունեմք քե Հնչ. մտքին լեզուն Սապահն է իսկ գրիչը Նազարբէկը, այս երկու մեծագոյն արժէքները իրենց դերին մէջ էին այլեւս ու Ամերիկայի շրջանը կը ներկայացնէր պատկառելի, հեղինակաւոր ուժը, Ազգ. ու դասակարգային շահերու տեսակէտէն:

Վրայ հասաւ 1924 ի Ամերիկայի բանւորականներուն Ս. Դ. Հ. կուս. միանալու գործը, (որուն մէջ զլխաւոր դեր խաղացած էր Նազարբէկը) որը մեղրալուսնի շրջանը չի բոլորած՝ չհզեալ նկատուեցաւ:

Ծերացած Նազարբէկը տարուեցաւ բանւորականներու հոսանքէն:

Ասկէ մի քանի տարի առաջ Խ. Հայաստանի կ'ստեղծարութիւնը զինք ամերիկայէն Հայաստան հրաւիրեց ՀՆՉ ԿԿԵԱՆ ՊԱՏՄԱՆԻԹԻՆԸ պատրաստելու իբրեւ կուս. թեան հիմնադիր ղեկավարներէն մին:

Այժմ ձերն Նազարբէկին հետ մենք եւս կ'սպասենք նոր Նազարբէկի նոր գործին, անոր ճշգրիտ արժէքին:

ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՍՈՒՔԻԱՍԵԱՆ

(Ա. ԽՆԿՈՒՆԻ)

Ծնած է 1908 ին Մարաշ (Զորպահեան ընտանիքէն): Տարագրութեան մէջ իր հայրը մեռած ըլլալով մայրը կ'ամուսնանայ ընկ. Մկրտիչ Սուքիասեանին հետ: Որը եղած է Կ. Պօլսոյ Հնչակեան խմբագրութեան, մասնակցած Դուռ Դարուի ցոյցին, ձերբակալուած, ապա իբրեւ փախստական կ'անցնի Պուլկարի, վերջ ի վերջոյ կը հաստատուի Դամասկոս, ուրտեղի Հնչ. Մ. ճիւղի հիմնադիրներէն մին կ'ըլլայ: Եղբայրն է Զէյթունի 6 Հնչ. պարագլուխներէն ընկ. Կրպտ. Սուքիասեանին (Հալէպ):

Ընկ. Անգրանիկ Բօրթ-Սաիաիի որբանոցէն կը հասնի Դամասկոս: Նախ կուսանի Բողոքական ազգեմին, յետոյ շրջանաւարտ կ'ելլէ Ազգ. վարժարանէն: Իր պլտիկ հասակէն կը թրծուի Հնչակեան քանի որ Հնչակեան հին կազմի մը շուքին տակ կ'ապրէր:

Այս սիրոյ թիթեռնիկը վաղահասօրէն ինկաւ թոքախտի ճիրաններուն մէջ: Անցաւ հարաւ Ամերիկա (Պրազիլիա) սիացաւ իր փոքրիկ եղբօր ընկ Ստեփանին ուր ապրեցան իրենց քրոջ օր. Պարգեւուհին (այժմ տիկ. Ե. Կարմրակ) հետ երրորդութիւն մը կազմած: Ընկ Անդրանիկ հակառակ իր հիւանդ վիճակին, Մ. ճիւղի վարչութեան Ատենայեանութիւնը վարեց ու իրենք էին որ Պէյրութի Հնչ. Մ. ճիւղին կոչին անսալով կարեւոր գումար մը հասցուցին ինք պատտ բանտարկեալ ընկերներուն:

Հասաւ Դամասկոս. Դարձանուկի համար իր ծընողքին զոհողութիւնները ապարդիւն մնացին ու 1932 Հոկտ. 1ին նա մեռաւ 24 տարեկան ծաղիկ հասակին մէջ:

ՄԻՀՐԱՆ ԱՂԱԶԱՐԵԱՆ

(Մ Ի Դ Ր Ա)

Ծնած է 1892 Ալպիսթան (Ձէյթուն), ուսած է 1904-8 Ձէյթունի Կեդ. վարժարանէն վերջ՝ կը ղրկուի Կ. Պօլսոյ Կեդր. վարժարանը, որուն ընթացքը կ'աւարտէ 1914 ին. Կ. Պօլսոյ Հնչ. Ուս. Միութեան դործոնութեան մին կը դառնայ: Իբրեւ Ձէյթունի պատգամաւոր՝ կը մասնակցի Քէսսթէնճէի Հնչ. Դրդ ընդհ. պատգ. ժողովին եւ կը վարէ Ատենադպրի պաշտօնը: Կ. Պօլսոյ Հնչ. Ուս. Միութենէն պատմելու ժամանակ անխառն հիացումով մը կը խօսէն համալսարանական հմուտ ընկերաբան. Մանքախտ վէթէրան Թիֆլիզցի ընկ. ՍԱՔՕ ի մասին, որուն հեղինակաւոր շուռչին տակ Հնչ. Թրծուած Պօլսոյ երիտասարդ մտաւորականութիւնը:

Կ'սքսորուի Ռասիւլայն, բայց շնորհիւ իր ճար.

ՄԻՀՐԱՆ ԱՂԱԶԱՐԵԱՆ

պիկութեան կը տիրանա, կարեւոր դիրքի մը, որով հարիւրաւոր հայեր իր միջոցաւ մահուընէ փրկուեցան:

Զինադադա ին իբրեւ ուսուցիչ գտնուած է Մարաշ: Յետոյ պաշտօնավարած է Անթիլիասի որբանոցին մէջ, ուրկէ հեռացուած է Հնչ. ըլլալուն համար:

Ուսուցչ. ասպարէզէն քաշուելով 1923 ին հիմնեց նաւային դորձակալութիւն մը: 1926 ին Սայտայի հայ զաղութին կողմէն ընտրուեցաւ Ազգ. երեսփոխան:

Ողբ. Վ. Վարդապետեանի սպաննութեան առթիւ ձերբակալուելով դատաւարտուեցաւ 4 տարայ

Հոն ալ չուտով աչքառու գիրք մը գրաւեց ընկերական եւ հասարակական խաւերու մէջ, իբրեւ Հնչ-նորահոս մտաւորական եւ ատամնաբոյժ:

Կ'երեւի իր վտիա ֆիզիքը չի ներեց իրեն այդ նուիրուած յոգնաբեր գործունէութիւն մը եւ ահա քանի մը ամիսներ առաջ գուժկանը կը հասնի թէ հէք Աւետիսը ոչ եւս է:

«Հնչ. Մամուլ»ի եւ «Կայծ» ի մէջ ունի ոտա-նաւորներու շարք մը:

ՅՈՎՀ. ՏԷՅԻՐՄԷՆՃԵԱՆ

ՎՍԷԱՆ ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

(Վ. ՎՐՊՅՐ)

Ծնած է 1885 ին՝ Ասյանպէկ: Անմրցելի հմտութիւն մը ունէր կազմակերպելու մէջ: Բացի նախապատերազմեան շրջանին իր բնադաւառին մէջ ունեցած կուսակց. գործունէութենէն, եղած է հոչակաւոր ՏՕՆԻԿԻ Հնչ. ասպատակային խմբին՝ մտաւորական մասնակիցը: Զինադադարին Ատանա-հասնելով՝ Կիլիկիոյ Հայկ. «Եւրպային» շրջանին մէջ ունեցած է մատնանշուելիք և օգտակար գործունէութիւն:

Կիլիկիան շարժումներու առաջնորդ, Ս. Դ. Հնչ. Կուս. շատ բան կը պարտի այս աննկուն Հնչ. գործի-չին որուն հմայքն ու հեղինակութիւնը մեծ էր ընկեր-ներու, ժողովրդին և իշխանութեանց մօտ: Եղած է նաև «ՏԱԻՐՈՍ» ի խմբագիրներէն և ՀնՉ. ԳնԴՐ. ՎԱՐԺ. ի ուսուցիչներէն:

Կիլիկիայէն աքսորուելով՝ անցաւ Իզմիր հոն ալ շարունակեց իր կուս. նուիրուած գործունէութիւնը, ուր աւանդ սակայն, զո՛հ գնաց Իզմիրի գէպքին, նոյն-պէս պատուական Հնչ. գործիչ Սեբաստացի Սողմ. Բա-րունակեանի և այլոց հետ:

- 160 վարէն 13 ըդ տողի Ա. բառը Ռ. Խանազատ
160 11 ըդ տողին Առաքեալէն վերջ Ամերիկահայ
164 Ա. տողի . . . տեղ Գաւնակ
164 վարէն 13 ըդ տողի վարվողն ը Վառարան
165 5 ըդ տողի Կուսակցութիւն ը Կուսակց.
166 Ա. տողի Նուէրը Ուժեր
166 վարէն Ա. և Բ. տողերուն միջև Մասնիչ
Տերորի ենթակուցաւ
167 վարէն Ա. տողի Տէրէն Տերէ վիճի
171 6 ըդ տողի Ուրը Ունի
171 վարէն 5 ըդ տողի Ներսերէն
վերջ Գաւառաբարբառ
174 7 ըդ տողի Ատենապետը Ասեղադար
» վարէն 13 ըդ վարժարանին ը Վարժարանը
» վարէն 6 ըդ խօսին ը Խօսիր
» վարէն 3 ըդ թրծուած էն վերջ է
174 վարէն 2 ըդ տողի յօդուածներէն վերջ ունի
178 4 ըդ տողի այդ ը այդպիսի
» վարի Տէյրիմէնճեանը Տեմիրճեան
» Յ. Տէմիրճեանի կենսագր. ը տե՛ս 180 ըդ էջը
143 12 ըդ տողի Գ. վարդապետը Գ. Վառսապետ
Իրզանց

ՕԳՆԵՑԷՔ, ՄԱՄԸԼԹԷՅՆԻ ԹՈՒԲԱԽՏԱՆՈՅԻՆ

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0144964

14290